

EGYETEMES REGÉNYTÁR

IGAZ MESÉK

IRTA
BÁRSONY ISTVÁN

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-76-4 (online)
MEK-13348

TARTALOM

EGY KOLDUSBOT TÖRTÉNETE.
EMLÉKEZÉS A HŐSRE.
KÉT ÁLLOMÁS KÖZT.
A BÚBÁJOS ÜVEG.
A BIKANYAKU.
A SZŐKE VICZA SZIVE.
NEMEZIS.
A „KUM-KUM” LOVAL.
TISZTA MUNKA.
NYÍLIK A RÓZSABIMBÓ.
AZ IGAZSÁG UTAL.
A KAPITÁNY GAZEMBER.

EGY KOLDUSBOT TÖRTÉNETE.

I.

Egy kis sápadt, feketehaju nőszemély félig fekvő helyzetben ült a kerti nagy diófa alatt a gyeppadon és olvasott. Nagy szeme úgy világított, mintha picziny napok lettek volna elrejtve benne. Szemöldöke összeért, a mi nem törvénye ugyan a szépségnek, de a legtöbbször érdekes. Az ilyen összenőtt szemöldökű asszonyok veszedelmesek a férfiakra. Mindig rejtelmek és kiszámíthatatlanok. A megremeztetésig félénkek és mégis azt hinné rólok az ember, hogy a legnagyobb elhatározás lakik bennük.

A mi hölgyecskénk kisebb volt valamivel a középtermetnél s furcsa kaczársággal hordta a haját hosszú fonatban, leeresztve, a hogy a parasztleányok szokták. Kékesfekete haja ugyancsak ellentéte volt hófehér nyári ruhájának.

Most éppen úgy tett, mintha elfoglalná az a könyv, a mit kezében tartott. De ámbár a szeme a fekete sorokon révedezett: könnyen észre lehetett venni, hogy máshol van az esze.

Hosszú hajával játszadozva, olyasmire figyelt, a mi ezen a csendes környéken, úgylátszik, meglehetősen szokatlan volt. A szomszédban mintha sokat nyugtalankodtak volna: nagy volt a sürgés-forgás, a szaladgálás, az ajtócsapkodás. Az egész háznépe talpon volt, járt-kelt, izgatott szóváltásba bocsátkozott egymással, a mi mind az jelentette, hogy rendkívüli dolog foglalkoztatja őket.

A fiatal nőcske a nagy diófa alatt élénken figyelt. Most gyöngén megrezzent s hamarosan úgy tett, mint a kit egyéb sem érdekel a világon, csak az olvasmánya.

Ott, a hol a kert mellett húzódó palánk a szomszéd udvarral határos volt, a málnabokrok közt egy alakot vett észre, a ki nagy kíváncsisággal keresett valahol egy rést, a hol átkukucskálhatott volna. Éppen mellette egy futópaszulylyal díszített lugas volt, a melyre a paszuly kövér zöld levelei ernyősen borultak rá, úgy, hogy a sűrűsége lehetetlen lett volna átlátni. Innen léphetett ki az a bizonyos kíváncsi alak, a kit kétségkívül szintén a szomszédban történő dolgok izgattak fel, s minthogy érdeklődését a lugas árnyékából ki nem elégithette, nyíltan sem átallotta elárulni, hogy mennyire vágnék a bizonyosságra. A bivaly-paszuly remek, korallvörös virágai még most is ringatóztak attól, a hogy a kíváncsi személy nagy sebbel-lobbal való kirohanásában megtépásztá az érzékeny indákat. A kis fekete nő boszusan mormolta magában: na tessék! még tönkreteszi az én gondosan ápolt lugasomat...

A kíváncsi alak egy testes és némileg már elvirágzott hölgy volt. Hízásnak indult derekát nem kínoztá fűzővel; nagyon is otthonosan és kényelmesen öltözködött; aféle honi „rekli” volt rajta; kék alapon fekete pettyek, különben pedig valami olcsó szövet, a mit nem kell kímélni, a mi éppen ilyen kerti gazdálkodáshoz, veteményezéshez, gyomláláshoz fölöttebb alkalmas.

A fekete asszony a tekintetével gyorsan a könyv felé fordult, mert a kövéres néni kissé sunyitva, mintha rosszban járna, megindult a veteményes táblák közt ő hozzá.

- Hallod Malvin, micsoda nyüzsgés van odaát? - kérdezte élénken és suttogva, a mikor a diófa alá ért.

A fiatal nő úgy tett, mint a ki csak most vesz észre valamit. A kerítés felé nézett egy pillanatig s azután közönyösen fordított egy lapot a könyvében.

- Mi közünk nekünk ahhoz, - mondta, inkább magyarázólag, semmint kérdezve. - Az ilyen kérdésben mindjárt benne is van a felelet: „semmi”.

- De mégis... Engem érdekel a dolog... Jó volna tudni. Átküldöm Terkát, nézzon körül. Mintha valamit kölcsön kérnének, valami kerti eszközt...

- Ugyan néni, ugyan! - méltatlankodott a fehérruhás nő. - Maga sohase változik meg. Tudhatná, hogy minden hónap végén szesszió van az inspektoréknál; bejönnek a tisztek, elszámolnak, átveszik a főtisztól a fontosabb utasításokat, utána pedig egy nagyot ebédelnek. Olyankor mindig van ilyen lárma.

A kövér néni megigazitotta a kontyát s nekipirulva vágott közbe:

- Hát hónap vége van most? iszen a közepén is alig volnánk: no nézze az ember, de furcsa kalkulusod van teneked, te Malvin.

Talán még szóváltás lett volna belőle, ha meg nem zavarja őket valaki. Egy lármás paraszt-asszony, a kinek valóságos férfihangja volt s a ki mindig úgy beszélt elfojtott hangon, mintha nagy titkokat rejtegetne.

Valósággal úgy jött, mint a fergeteg. Lihegett és zihált; nagy nehéz testét himbálva, sietett. A kontya félrecsúszott s részben kilátszott szurtos fejkendője alól.

- Ténsasszony! hallja-e ténsasszony! - kiabálta azon a bizonyos elfojtott hangon. - Nagy dolog történt, nagy dolog...

- Mi az na, Helenáné lelkem, mi az? - kérdezte a kövér nő. - Jőjön csak hamar, üljön le, vegyen lélekzetet! Úgy látom, tisztára magánkivül van; tisztára. Hadd hallom mi hír? mi történt?

Helenáné nem várt újabb kínálást s letelepedett annak a gyeppadnak a szélére, a melyen a fekete asszony ült. De oly szerencsétlenül vágta oda magát, hogy a pad egy része levált s a szuszogó parasztasszonynyal együtt lecsuszott a földre. Ott guggolt a lármás kofa, csudálkozó és megdöbbenést eláruló arczczal, mialatt a fekete nő boszusan ugrott fel mellőle s egy gyékényfonatu székre ereszkedett.

Helenáné fáradt lehetett, nem kelt fel a földről, inkább maga mellé dobta a kosarát is, a mely ezuttal üres volt. Úgy festett ebben a helyzetben, mint a vén kotló, a mely berzenkedve üli tojásait s ha idegen ember közeledik hozzá, felborzolja a tollát és haragosan kurrog.

Ámbár nagy darab asszony volt, a termete mégis eltörpült nyelvének óriás aránya mellett. Beszélőképesége hihetetlen volt. Ha egyszer elkezdte, csakúgy bugyborékolta belőle a szó. Alig engedett annyi pihenőt magának, a mennyi alatt a legszükségesebb lélekzetet veheti az ember. Az áradás erejével indult neki a szóöntésnek s tisztán lehetett látni, hogyan erőlködik, hogy lélekzete fogytán is még egy pár szót kinyomjon magából, mielőtt újra megtöltené levegővel a tüdeje tömlőjét.

Olyan perszóna volt ez, a kitől sokan féltek, s a kire még többen haragudtak. De a haragját senki se merte vele szemben kimutatni. Jaj volt annak, a kit egyszer arra szemelt ki, hogy a nyelvére vegye. Azon ugyan nem maradt levedleni való bőr, úgy leráspolyozta róla a Helenáné nyelve, hogy igazi aczélreszelővel sem lehetett volna különben. Hírhedt volt arról, hogy senki ő nála irgalomra, kíméletre nem számíthat. A mit Pálékról tudott, azt kibeszélte Péteréknél és Péterékről is mindent megtudhattak tőle Pálék. De a kisvárosiak közül sokan még ezt is megbocsátották neki, abban a reménységben, hogy hátha kevesebbet mond ő rólok, mint a mennyit nekik pletykálgat. Aztán úgyis hiábavaló lett volna elzárni előle az ajtót, mert az utczáról is behallatszott a hangja.

A kövér nő biztatására most is mindjárt belefogott és nem igen törődött vele, hogy a „vékonydongájú” - így nevezte máshol a sápadt fiatal asszonyt - közönnyel fordul el tőle.

Majd ide hallgat úgyis, ha meghallja, miről van szó. Elsimitotta a haját az arczáról s szinte morgó férfias hangon kezdte:

- Megáll az ember esze, meg. Azt se tudom, fiu vagyok-e, vagy leány. Soha ilyet!... Ténsasszonykám, Polyákné ténsasszonykám, szedje össze magát...

A kövér nő összezsápta a kezét. Már előre is lelkenedezni kezdett ijedtében, pedig még semmit sem tudott. - Jaj, jaj! - mondta, mint olyankor szokta, a mikor tűz volt s az izzó pernyét szanaszét hordta a városban a szél.

Helenáné szörnyen értett hozzá, hogy hiábavaló léha beszéddel felcsigázza hallgatósága hangulatát. Annyit gagyogott előre, a dologhoz nem is tartozó mindenfélét, hogy a gyöngébb idegzetűeket utóljára már az ájulás környékezte. Polyákné, a boldogult adótiszt özvegye, reszketést érzett a térdében s hamar leejtette a termetét a gyeppad épen maradt részére, a hol bizalmasabb közelségbe került a földön guggoló kofával.

- Mer' úgy kell! - kezdte a kofa - mer' az Isten nem is ver mindig bottal!... Annak a dölyfösnek most ugyan megadták. Ebből ki nem lábol könnyü szerrel. Elhiszi-e lelkem ténsasszonykám.

Az özvegy fuldokolva fogta a fejét, sápadt volt s ismételte: Jaj, jaj!

- A gróf kincse oda van. Oda! Nincs! fuccs! - kihívóan pattantott bele a levegőbe a két ujjával.

- Miféle kincs? - suttogta az özvegy, tikkadt gégével.

- Hogy miféle kincs? A Dárius kincse. A gróf rengeteg ezüstje. Volt egy mázsa. A kastélyból hozta le tegnap két lovász; idehozta ezekhez ni; annak a dölyfösnek az urához. Az kellett vón, hogy az öreg ember, az a göthös inspektor vigye az egészet Pestre. Ott lesz a kis kontesznek a lakodalma. A király is oda készül. Oszt ebéd után ki-ki elviheti a mivel evett; kanalat, kést, villát, ezüst tányért. Oszt most sehol sincs az ezüst, a rengeteg ezüst! Hajnalban ellopták.

Az adótiszt özvegye majdhogy a gyeppadról is le nem esett.

- Jaj, jaj! - süvítette. - Mi lesz ebből? Mit tud Helenáné lelkem, mondja csak bátran, mondjon el mindent. Van egy kis füstölt oldalas odabent a konyhán, az a magáé lelkem! Ki a tolvaj?

A fiatal asszony sem állhatta meg, hogy némileg ne érdeklődjék. Szólni nem szólt ugyan; méltóságán alól levőnek tartotta, hogy ilyen Helenáné-féle pletykással szóba álljon, de a nagy lopás híre mégis csak izgatta.

Helenáné összehúzta a szemöldökét s vésztjósuló arcot vágott.

- Gyanitják lelkem, gyanitják. Tudni persze semmit sem lehet még most. De már én csak amondó vagyok, hogy nem mozog a falevél, ha a szél nem fujja.

Tölcsért csinált a két tenyeréből, úgy súgta Polyáknénak:

- Bélteki urfit emlegetik!

Az özvegy olyat sikoltott, mint az időjós páva. Ez a nagy hang elfojtotta azt a kisebbet, a mi indulatos kitörés alakjában szakadt fel a fekete nőcske kebeléből. A sápadt fiatal asszony e pillanatban fehér volt, mint a kréta!

- Szemtelenség! - mondta mégegyszer, minthogy azok először nem hallották.

Helenáné feltápáskodott a föld színéről s csipőjére tette a kezét.

- Nagyszerű, - mondta szemtelen arczczal, - talán a kis ténsasszonyka jobban is tudja e szerint, hogy mi van a grófi kincscsel? Hát azt nem tetszenék tudni, hogy Bélteki urfi hol volt az éjszaka?!

Malvin vérpiros lett erre az arczátlanságra. Elibe ugrott a nagy kofának, megragadta a karját s oly erővel lóditott rajta egyet, a minőt alig lehetett volna benne feltételezni.

- Takarodjék! pusztúljon innen! - kiáltotta remegve a felháborodástól.

Helenáné elhült. Az erélyes fellépés rövid időre megbénította. Kimeresztette a szemét s az adótsztnétől kért segítséget a tekintetével. A néni szörnyűködve csitította a hugát.

- De Malvin! Malvin lelkem!

- Takarodjék! - rivalt a fiatal asszony még egyszer a vastag kofára, - vagy ráuszitom a kutyát.

- Sose uszitsa, megyek már, megyek; - hörögte a megszégyenült pletykahombár, és szinte kék volt az arcza az elfojtott dühtől. - Magamtól is megyek. Hanem tudok, a mit tudok; aszondom. Megkeserüli ezt még valaki... meg!

Ezt már úgy visszafelé mondta, félig futtában. A kontya egészen hátracsúszott; üres kosarával hadonászott; rohant az úton, csetlett-botlott, mint a ki ittas. Vitte a nagy parasztharag; tele volt a szive boszuállással, gyűlölködéssel.

Polyákné majdnem sirva fakadt.

- Mit tettél Malvin!... Ha ez a nyelvére vesz, ki tudja, mibe márt bele bennünket. Két ilyen elhagyott özvegy, mint mi vagyunk, sose csináljon magának ellenséget. Úgyis van abból elég, mindig.

A fehérruhás asszony már megint sápadt volt.

- Eh' - mondta, - bánom is én. Csak nem tűrhetem, hogy így beszéljen a jó barátomról a fülem hallatára...

II.

Odaát, az inspektoréknál, ezalatt nagy volt a rémület és a felfordulás.

A mit Helenáné a két özvegynek ujságolt, lényegében igaz volt. A grófi ezüst, a kincs, a mit az uraság különös gondjára bízott az inspektornak, az éjjel megfoghatatlan módon eltűnt.

A veszteséget ki sem lehetett számítani, mert a gyönyörű gyűjtemény legnagyobb része becses családi ereklye volt. Jobbára nevezetes, híres ötvösművészek munkája, úgy hogy minden egyes darabot pótolhatatlannak kellett tekinteni. A kincs értéke kitett vagy húszezer forintot.

Lehetetlenség volt azt megérteni, hogyan történt az eset.

A bőrládát, a miben a becses ezüstartgyak voltak, az öreg inspektor zárta be a tágas irodába, a melyben bútor alig volt; ott ugyan el nem rejtőzhetett senki sem. Az ablakok jó magasan voltak a földtől, s a környéken különben sem fordult meg senki, a ki gyanusnak tűnhetett volna fel. Az inspektor maga kulcsolta be az ajtót s azután már nem volt ott más, csak Bélteki Dénes, az inspektorátus irnoka, a kit maga a princípális küldött be valami iratért.

Bélteki alig maradt el néhány perczre, már hozta a kívánt iratot. Az inspektor együtt dolgozott vele a saját szobájában még vagy egy órát. Mikor az irnokot végre eleresztette, nem bizalmatlanságból, csak óvatosságból csoszogott el az irodáig, s ott megnyomta a kilincset: jól be van-e zárva az ajtó.

Minden rendben volt s az már igazán tulzás lett volna, hogy újra kinyissa az ajtót s megnézzé, ott van-e a láda, holott alig maradt el Bélteki az irat kihozásakor három perczig. Ennyi idő alatt lehetetlenség lett volna a ládát kihozni, elrejtteni.

Aztán meg ugyan kinek is jutott volna eszébe, hogy csak egy pillanatra is gyanut fogjon ilyen tisztességes derék fiatalember iránt? Nagyon jó családból származott Bélteki. Uri ember volt minden rokonsága; nem is lehetett holmi földhözragadtnak tartani, mert a fizetésén kívül hazulról is csöppent, ha nem is csurrant. Sohasem volt híre, hogy csunya életet él. Szeretett ugyan mulatni, hisz' fiatal, deli legény volt, a ki meg-megkivánja néha a cigányt, de se nem ivott, se nem kártyázott, se más költséges szenvedélye nem volt. Az ilyen embert még kísértetbe hozni sem igen lehet. Minek lenne az ilyen ember komisz, holott könnyen maradhat kifogástalan?

Reggel, a mint az inspektor benyitott az irodába, majd hogy a guta meg nem simította.

Hült helye volt a ládának.

Az öreg ember támoilyogva, szédülve, a falhoz kapaszkodva ment ki a folyosóig, ott elkezdett rémülten kiabálni, hogy összefutott a háznép.

Jött mindjárt a felesége is, egy szikár, szigorú, német eredetű nő, a kit különösen komolylyá tett szürke szemüvege. Ő volt az a „dölyfös”, a kit Helenáné így emlegetett, mert nem igen adott alkalmat neki a pletykálkodásra, a mi annál természetesebb vala, minthogy a szájas kofa hadarásából úgysem értett egy árva szót sem a németül gondolkodó finnyás dáma.

Borzasztó volt a háznép kétségbeesése, s minthogy az öreg úr tökéletesen megzavarodott a csapástól, a nyugodtabb vérű német nő szalajtott el valakit hamarjában a csendbiztosért.

Valkó csendbiztos híres nevezetes ember volt azon a vidéken. Úgy emlegették, hogy nem lehet a szeme közé nézni, mert megbüvöli az embert. Az bizonyos, hogy akárhány rab elbágyadt, tehetetlenné vált attól a nézéstől, a melyből mintha hosszú hegyes török nyultak volna kifelé, bele a vattatott emberek mája közepébe. A májban lakik tudniillik a hazugság és Valkó mindenekelőtt a hazugságot ölte meg azokban, a kikkel hivatalosan állott szóba.

De ezen a jeles sajátságán kívül volt még egyéb vattató-eszköze is, még pedig nem csupán egyféle. Hanem az nem tartozott a nyilvánosság elé.

Alig hogy megjött a nagy baj hallatára, már átszúrta tekintetével a szegény öreg urat és kereste a máját.

Huszezer forintról volt szó, ez pedig, kivált abban az időben, annyi volt, hogy egy kis dominiumot lehetett rajta venni. Ekkora összeg megszédítheti a szédülésre hajlandó embert.

Hanem a mikor látta, hogy roskadozik a szerencsétlen, s hogy gyöngyözik a hideg veriték a homlokán (ámbár nyár van), nem kereste már benne a bűnöst. Nyugodtan kérte, hogy vezesse csak be az irodába, a honnan a vakmerő lopás történt.

Kétszer is ismételnie kellett a kívánságát, a mig az öreg ember megértette. Végre nagynehezen elindult a kulccsal és minden áron azon mesterkedett, hogy bezárja az ajtót, pedig ki kellett volna nyitnia.

- Ez nem bűnös, - mondta magában Valkó.

Az iroda - mint már tudjuk - jó tágas szoba volt. Közepén egy hosszú, zöld posztóval leborított asztal, tele irománynyal; hátul egy pár szekrény, évtizedek poros aktáival zsufolva. A sarokban kényelmes bőrdíván, elég széles arra, hogy akár két ember is végig fekhessék rajta. Az ablakok a szomszéd kertbe nyíltak, de nem volt rajtok vasrács, mert legalább is két ölnyi mélyen volt alattok a talaj; arrafelé ugyan legfeljebb lajtorján próbálhatta volna meg az

irodába jutást valaki; de attól sem kellett tartani, hisz mindenki tudta, hogy nincs ott más, csak tele irt papiros.

A csendbiztos elmondatta magának az esetet szegről-végre. Az inspektor úgy állott előtte, reszkette, mint a csinytevő iskolásgyermek. Alig tudott felelni.

- Mikor hozták ide az ezüstöt, inspektor úr?

- Mikor? Hát - kérem... tegnap úgy estefelé.

- Hová tették? Méltóztatik rá pontosan emlékezni.

- Hogy hová tettük? Oda tettük biz' azt, kérem szépen a szekrény tetejére.

- Ki ment ki innen utólsónak?

- Hogy ki? Hát *én* bátorkodtam, kérem szépen.

- Ki zárta be az ajtót?

- Magam cselekedtem. Jól bezártam. A kulcsot aztán a zsebembe tettem.

- Azóta senki se járt itt?

- Senki, csak az őrök. Egy gondolatnyi ideig volt bent. Én küldtem be egy kimutatásért. De az talpig becsületes ember.

Valkó némán nézelődött. Körüljárta a szobát s gondosan ügyelt, hogy semmit a helyéből egyelőre ki ne mozdítson. Az ajtót megvizsgálta. Bekulcsolta, kikulcsolta. Mindenre rátapadt a szeme. A székek ülőlapját is megvizsgálta. Aztán elővett egy erősebb faszéket, a szekrény mellé tette, óvatosan ráállt s megnézegette a szekrény tetejét. Már csak a két ablak volt hátra. Az egyiket különösen figyelemmel szemlélgette. Éppen elkészült a helyszíni szemlével, a mikor megérkezett a bíróság kiküldöttje. Azzal a csendbiztos rögtön összesűgött; halkan, hogy más ne hallja.

- Tessék csak ide nézni, itt a padlón tisztán látni egy magassarku csizma nyomát.

- Sáros volt a csizma, - mondta Horák úr, a vizsgálóbíró.

- Ugyanez a nyom látszik ezen a széken is, - súgta Valkó.

- Erre állott az, a ki a szekrény tetejéről az ezüstös ládát leemelte, úgy-e.

- Nagyon úgy van. A szekrény tetején látni is egy tenyér elmosódott nyomát a porban.

- Mi van még, a mi figyelemre méltó?

- Az egyik ablak záró keresztvasai függélyesen állanak, tessék csak megnézni. Az az ablak eszerint nincs bezárva, csak úgy be van hajtva.

- Ahán! Ott ment ki a tolvaj, - örvendezett Horák.

- Ott. S a mikor kint volt, a körmével behuzta maga után az ablak nyitott szárnyát. A mész ott le is van horzsolva s a horzsolás friss.

Az igazságszolgáltatás bajnokai egyelőre meg lehettek a dolgukkal elégedve, mert ugyancsak szorongatták egymás kezét. Utóljára is Horáknak jutott valami eszébe.

- Látta már Béltekit? Beszél vele?

- Még nem. Jobbnak találtam, ha előbb körülnézek.

- Helyes, hanem most már talán ne késnék vele tovább. Mindenki gyanus ilyenkor, a kinek megvolt a fizikai lehetősége, hogy bűnös legyen.

Az inspektorhoz fordult.

- Kérem inspektor úr, hivassa ide egy kicsit az őrök urat; hátha hasznát vesszük. A míg ő megjön, mi körülnézünk a szomszédságban is. Aztán csak várjanak ránk, kérem, mindjárt visszajövünk.

Intett Valkónak, a ki ment vele, szó nélkül. Ősmerte már az emberét. Horákban még jobban megbizott, mint saját magában. Ez a pápaszemes szfinx sohasem jött ki a sodrából; sohasem sietett, de nem is fáradt el soha.

Kis vártatva a Polyákné portáján látjuk őket. Horák megy elől, Valkó pedig szorosan mögötte. Az özvegy ugyancsak nagyot nézett, a mikor elibe toppantak.

- Ide át voltunk, - kezdte Horák - s láttam az ablakból, hogy micsoda felséges karalábéja van a ténsasszonynak. Azt jöttünk megkérdezni, hogy honnan veszi a magvát.

Polyákné fülig vörösödött a nagy örömtől.

- Jaj de nagyon meg vagyok lepve, kérem, igazán tisztesség, hát iszen nem éppen rossz az a karalábé, hanem már én a forrását nem tudom, azt Malvin hugom tudná.

A míg beszélt, már is vitte a vendégeket a kert végébe, oda, a hova éppen az inspektori iroda ablaka nyílt. Ott volt a karalábé. Meg még valami egyéb.

A kíváncsi urak lehajlottak a szép göcsös kalarábékhoz, úgy nézegették mindenütt a földet. Meg is találták, a mit titokban kerestek: a magassarku csizmának a nyomát. Jól belemélyedt a két sarok a puha talajba, látszott, hogy úgy ugorhatott oda valaki, súlyosan.

- Ej, de micsoda szépséges paradicsom az ott! - csudálkozott Horák úr s ment, ment a halványan pirosló paradicsom felé, mindenütt a gyanus csizma-nyomon. A nyom arra mind kevésbé látszott már.

Ezalatt a csendbiztos az iránt érdeklődött szörnyüképen, hogy micsoda remek termése lesz amott két egymásrahajló szilvafának. Az egyik fa derekáról egy ruhaszáritókötel csüngött le. Valkó megvizsgálta a kötelet: csak úgy volt rá dobva egy göcsre, a nélkül, hogy oda lett volna kötve. Erős kötel volt különben. Két embert is megbirhatott volna.

Horák ur nem birt magával, annyira tetszett neki minden. Már a tizedik táblánál járt, ott magasztalta a boldogságban úszó özvegyet; most éppen a csendbiztost hívta:

- Jöjjön csak, jöjjön, látott-e már valaha ilyen paprika-táblát.

Az volt még csak igazán érdekes! Ott tisztán, világosan le volt rajzolva minden egyes nyoma a tolvajnak. Az özvegy adótisztne udvara felől vezetett át a kerten az inspektori kerítés felé. Ott pedig egy széles, kavicsos uton megszünt. Bizonyos volt, hogy ez a nyomvonal a tolvaj útját mutatta *befelé*, a másik pedig, a hol az ugrás bemélyedő helye látszott, szintén a tolvaj útja volt, csak hogy - *kifelé*.

De egyet nem lehetett még megmagyarázni: Hogy juthatott *fel* a tolvaj a két ölnyi magas falon az ablakig - lajtorja nélkül.

Valkó visszaindult és még egyszer szemügyre vette a falat. Egyszer csak megakadt valamin a szeme.

- Miféle kampós szög az? - kérdezte Polyáknét.

- Az ott, az ablak mellett, a falban?

- Az.

Polyákné nevetett.

- Az a bolondos Bélteki verte bele egyszer. Azzal ijesztgette a hugomat, hogyha szeszélyeskedik vele, hát arra akasztja magát. Nohát, láttak már ilyen hóbortos embert?

A két nyomozó összenézett.

- Igazán nagyszerű; víg ficzkó lehet ám az a Bélteki Dénes.

- Hogy víg-e? De még milyen! Hanem azért nem kell hinni, hogy meg nem tenne akármit, juxból is. Csak látták volna a minap. Megint ingerkedett vele a hugom, hát egyszer csak lekapja a szilvafáról a szárítókötelet, feldobja arra a szögre s egy-kettő hopp! már fent is volt; a kötelen fogódzott, a lábával kapaszkodott; most is látni a nyomát a falon. Sikoltottunk, a hogy tudtuk, mert már a nyakán láttuk a hurkot. Nagy nehezen leszállt, de akkor meg nem tudtuk többet megvigasztalni. Mit éljen az ilyen más kutyája, a ki nem tud a maga ura lenni? - mondta nagy elkeseredéssel. - Hát én már hogy remélhetek boldogságot? El nem vehetem, a kit szeretek, magamnak is nagy terhére vagyok.

A ház felől jött valaki. A sápadt fiatal asszony. Polyákné meglátta s örvendezve hívta.

- Malvin! Malvinka!... gyere csak; nagyon kedves jó urak vannak itt.

A két úr messziről hajlongott. A szemüveges úr kezét is csókolt, mihelyt tehetette.

- Már megint könyv, mindig csak könyv! Nagyon szeretheti a regényes dolgokat, úgy-e.

A csendbiztos közbeszólt.

- Egyet átélni inkább, mint százat elolvasni. Különböznék éppen Béltekiről beszélgettünk. Tudjuk ám már a szög történetét, - tette hozzá hamisan.

Malvin elpirult. Ó, az a néni!

- No, ugyan mi van abban! Fiatalok vagytok, bohók vagytok. Most legszebb tinektek az élet, - védekezett a néni.

- Igaz, úgy van, - erősítette a két barátságos úr is, aztán ajánlotta magát.

Polyákné az utczaajtóig kísérté őket és ismételtén mondta:

- Legyen szerencsénk máskor is.

Az utcán némán ment a két ember egy pár lépést, végre megszólalt a csendbiztos, halkan:

- No, tisztában van-e már?

Horák hunyorgott.

- Meghiszem azt.

- Mit gondol, hogy áll a dolog?

- Nagyon egyszerűen. Az írnok fülig szerelmes ebbe a sápadt nőszemélybe, s elégedetlen, mert nincs módja hozzá, hogy egyhamar elvehesse. Az ilyen helyzeten csak egy főnyeremény vagy egy jó örökség segít, vagy...

- Vagy?!...

Összenéztek s gonoszul mosolyogtak.

Örvendtek annak, hogy milyen okosak, körmönfontak.

Valkó mondta is:

- Mi ketten nagy karriert csináltunk volna a párisi titkos rendőrségnél. Elmondjam-e, hogyan történt az eset?

- Halljuk.

- Mikor az őrök tegnap estefelé az inspektor megbízásából bent járt az irodában, megérett benne az „eszme”. Akkor az egyik ablakot nagy hirtelenséggel egy pillanat alatt *megigazgatta*, kinyitotta, de nem tárta ki. Éjjel a szomszéd kerten át az ablak alá lopózkodott s a ruhaszáritó kötelen, a melyet már kipróbált volt az önakasztási jelenetkor: szépen fölkapaszkodott a szögig. Ott csak egy ujjal kellett betolnia a nyitott ablakszárnyat. A mikor aztán a kincs nála volt, izgatottságában, vagy talán mert félkézzel nem bírta a kötelen leereszkedni, leugrott, de előbb az ablakot, úgy, a hogy, behuzta maga után. A kötelet végül lerántotta a szögéről s visszadobta a szilvafára.

- Az utolsó szóig aláírom, - mondta Horák önérzetesen. - Még csak egyről kell megbizonyosodnunk, a mi nélkül minden eddigi okoskodásunk halomra dől.

- Ugyan mi az?

- Hogy csakugyan az ő csizmájának a nyomát láttuk-e.

Valkó vállat vont.

- No, az mindjárt kisé.

Karofogva fordultak be az inspektorátus földött kapuja alá s a legkönyösebb arccal nyitottak be az irodába, a hol már várta őket Békai Dénes meg az öreg inspektor.

III.

Az öreg úr élénk vitában volt Békai Dénessel, a mikor a hatósági urak megjelentek.

Valkónak olyan szeme volt, mint a sólyomnak. Mindjárt rátapadt a tekintete az őrök csinos, formás lábára.

Békai egyike volt a környék legszebb férfaiinak.

Karcsu és ruganyos; minden mozdulata csupa aczélosság; kissé göndörödő szőke szakáll körítette az arcát. És még nem volt harmincz éves, tehát élete legigazabb virágkorát élte. Modora urias, finom, majdnem előkelő, látszott rajta, hogy „jó családból való”. Valkó meg Horák jól ösmerte, de most a hivatalos formák szerint kimért hidegséggel bánt vele mind a kettő. Köszöntését szinte idegenül fogadták.

Horák szólalt meg először.

- Egy kis felvilágosításra volna szükségünk, Békai úr, ön tudja már, miféle ügyben, úgy-e.

- Tudom, - felelt az őrök nyugodtan, komolyan.

Horák elkezdte írni a jegyzőkönyvet. Felvétel... stb. Az általános kérdés után csakhamar rátért a lényegre.

- őrök úr, tudott ön arról, hogy ide tegnap egy ezüsttel tele börtököt hoztak?

- Mindenki tudta, - volt a válasz.

- Most csak önről van szó. Látta a szekrény tetején a ládát? vagy miben is volt az ezüst...

- Láttam.

- Nem volt rá kíváncsi hogy mi van benne?

Békai vállat vont.

- Mondom, hogy tudtam; mért lettem volna kíváncsi?

- Jó, jó, de azért vágyhatott rá, hogy gyönyörködjék annyi drágaságban. Nem állott fel például egy székre, hogy közelebből szemlélhesse, - vagy hogy esetleg megpróbálja, jól be van-e zárva?

Az őrök elvörösödött. - Hogy jut eszébe ilyesmi?

- No, mert ön egy izben magára volt. Kisértésbe jöhetett.

- Voltam itt egy fél perczig. De semmi kisértést sem éreztem.

- No, mert annyit már mi is tudunk, hogy valaki itt tegnap sáros csizmával állott *azon* a széken. Tolja csak ide, Valkó úr.

A csendbiztos egy mozdulattal Horák elé állította azt a bizonyos széket.

- Nézze csak őrök úr; milyen pompásan le van rajzolva a csizma nyoma.

Bélteki rámeresztette szemét a szék lapjára. A nyom igazán ott volt.

- Nincs nagy lába annak, a kinek a nyoma itt maradt.

Bélteki csak nézett maga elé, s a homloka elborult.

- A szék ma reggel itt volt a szekrény mellett, a szekrény tetején pedig, a porrétegben, világosan látszik egy pár ujjnak a helye.

Az őrök elkezdte a homlokát dörzsölni. Nagyon elkomolyodott. Halvány volt.

- A ki erre a székre rálépett, az vette le a szekrényről az ezüstöt rejtő bőrtokot, az a tolvaj, - mondta Horák, némi nyomatékkal, s rögtön hozzátette. - Tegye csak a lábát a széken levő nyomra, őrök úr.

Bélteki szinte öntudatlanul fogadott szót.

Horák megszólalt.

- Az ön talpa ime teljesen beleillik.

Bélteki megrezzent, mint a ki nehéz álomból ébred, felpattant és kiegyenesedett:

- Mit akarnak én velem az urak? - kérdezte gyorsuló lélekzettel.

- Csak ne heveskedjék őrök úr. Mi keressük a tolvajt.

- Az én csizmámban?!

- Akár abban is.

- Jézus Mária...

A halálos rémület és kétségbeesés hangja volt ebben a felkiáltásban.

A vizsgálóbíró maga is érezte, hogy e pillanatban egy ember élete, becsülete, tisztessége, egész mindensége forog kockán.

- Ok nélkül mink senkit sem gyanúsítunk, - mondta, mintha ezzel az emberrel szemben, a kivel ezelőtt jó ismeretségben volt, szükségét érezte volna, hogy magát némileg igazolja. - Elösmeri ön, hogy ez a nyom az ön csizmájától való?

- Mit beszél? megőrült?! hát csak nekem van csizmám a világon?

- Elnéző akarok lenni illetlenségeért, de figyelmeztetem, hogy itt mi *hatóság* vagyunk; a legnagyobb tiszteletet követelem.

- De uram, hogy legyek én nyugodt, mikor a torkomra kést tesznek?

- Azt nem mi teszszük. Mi csak az igazságot akarjuk kideríteni. És ebben nincs kimélet. Más is visel csizmát, de nem *éppen* ilyet. Aztán itt más nem is járt tegnap este, csak ön.

- Igen, egy fél perczig.

Kérdőleg nézett az inspektorra, a ki helyeslőleg bólintott, hogy úgy van.

- Hát jó; de hisz' nem is az a fő, hogy tegnap *este* állott-e valaki a székre, hogy a bőrtokkal babrálhasson. Történhetett az az éjszaka is. Hol volt ön az éjjel? Tud-e ön teljes alibit bizonyítani?

Bélteki rámeredt Horákra.

- Hol voltam az éjjel? Itt nem, az bizonyos.

- Tehát hol?

- Azt meg nem mondhatom, - kiáltotta az őrök rövid kinos töprengés után.

- No lássa!

Borzasztó volt, a hogy a szemüveges nyomozó ezt a két szót kimondta. Abban végképen benne volt a Bélteki elítélése.

- Hát majd megmondjuk mi, hogy hol volt, mit csinált. Ön a szomszéd kertben kötelen mászott az ablak mellett levő kampós szögig s az előre kinyitott ablakon jött be ide... Ott a nyoma mindenütt a kertben.

- Jézus Mária! - ismételte Bélteki remegve s a fejéhez kapott.

- No lássa! - hangzott megint a rettentő ítélet, a miben az volt, hogy úgy-e, nem tudsz ellene szólni? Megcsiptünk. Mért is tagadsz tovább?

Horák még rátette az egészre a nyomtatékot is, hogy teljes legyen a mérték.

- Az ablak alatt, a mikor a tokkal leugrott, ugyancsak mélyen ott van a sarkahelye a puha földben, - mondta.

Bélteki borzasztóan eltorzult arczczal bámult Horákra. A tetten ért bűnös se lehetett volna másforma. Mintha azt lesné, merre szökhetne meg, körülnézett. Szeme megakadt az öreg princípálison, a ki hang nélkül, ijedten hallgatta a szörnyű leleplezést. Az őrök dúlt arczán e pillanatban egy reménysugár villant végig. A vízbefuló kegyetlenségével, a ki halálveszélyben forgó társát az egyetlen szál deszkáról taszítja le, hogy magát megmentse, felkiáltott:

- Mért gyötörnek engem? hát nem látják, hogy cselszövény áldozata vagyok? *Ő nála* volt a kulcs! Akkor járt itt, a mikor neki tetszett.

A mikor azt mondta, „*ő nála*”, az öreg inspektorra mutatott.

Az inspektor eddig mély részvéttel, szinte aggódva várta, hogy valami módon majd csak kivágja magát az őrök, a kit igazán szeretett. Most, hogy a gyalázatos gyanút éppen ez a fiatal ember mondta ki ellene, színéből kikelve ugrott neki:

- Nyomorúlt! - hörögte.

Úgy állt egy pillanatig, felemelt ököllel, mint a ki ütni, vagy átkozni készül. De egyszerre elgyöngült, leroskadt és keserves, megható zokogásban tört ki.

Valkó dühös volt. Most már azt szeretne volna, ha Bélteki egy kicsit az ő vallatása alá kerül. - Megrögzött gazember, - sugta oda Horáknak, a ki mintha bólintott volna rá.

Az őrök érezték, hogy rontott a helyzetén s nem merték felemelni a szemét.

Iszonyú is volt az, hogy így kirántotta maga alól az erkölcsi alapot. Hogyan kívánhatta, hogy őt ne gyanúsítsák, mikor ő minden legkisebb adat nélkül, csupán a saját bőre érdekében, egyszerre rá tudta háritani az egész gátságot erre a gyöngy, vén emberre.

Őrök megszólalt.

- Mindenki csak magáért feleljen. Most még egyszer kérdelek, megmondja-e, hol járt az éjszaka? Hogy nem otthon töltötte az éjt, azt már úgyis tudjuk.

Bétkében most már csak a kétségbeesés dacossága dolgozott.

- Azt nem mondom meg, de ártatlan vagyok! esküszöm! - kiáltotta.

E percben egy parasztleány nyitott a szobába. Az őrök hetese volt. Nagy, markos ember, aki az ajtónál őrködő pandúr félrelökte s félig-meddig erőszakkal nyomult be, hivatlanul.

- Instálom alássan, tanúságot akarok tenni - mondta lármásan.

Valkót elöntötte az indulat.

- Nem tudsz tisztességet? hej!... Hogy mersz így berontani, pimasz?!

Őrök csitította.

- Várjuk el a végét; - hátha tud valamit.

Odaintette a leányt magához.

- No fiam, hát csak kivele! Hanem igazat mondj, különben olyan huszonöt bot a tied, hogy arról koldulsz. Ezt megígérem neked a csendbiztos úr helyett.

- Instálom alássan, én csak amondó vónék, hogy a gazdát nem hagyom, nem hagyhatom. A szobaleány itt hallgatózott az előbb, annak a pandúr megengedte. Attól hallottam, hogy itt bent sir a gazdám, az én jó öreg gazdám, mer' hogy az őrök úr rákeni a lopást. Nohát az sem igaz, mer' mi ketten láttuk az urfit az éjjel a szomszéd kertben, itt, a fal alatt.

- Ki az a „mi ketten?”

- Hát én, meg a szomszédék Julcsája, a szolgálóleány.

- Végem van! - mormogta Bétké erre a vallomásra. És eltakarta két kezével az arcát.

Valkó bandzsítva intett Őröknek, hogy ugyan nézze már, hogy törik össze az őrök.

De Őrök a leánnyel törődött most.

- Honnan láttátok az urfit?

- A szilvasban voltunk. Ott beszélgettünk egy kevéskét, a hogy már megszoktuk.

- Jól láttátok? mertek rá esküdni?

- Jól mi! Sz' csak ösmerem az urfit? Eleget szid, ha nem ragyog reggel a pucolt csizmája, mint a tükör. Én pucolom.

- Mást nem láttatok?

- Nem mi. Iszen' mi sem nagyon akartuk magunkat mutogatni. De ki is gondolta volna, hogy olyan járatban legyen az urfi.

Őrök az őrökhöz fordult.

- Mit szól ehhez Bétké? Tagadja-e még, hogy azok a nyomok a maga csizmájától valók?

- Nem tagadom, - mondta Bélteki, meggörnyedve.

- Beismeri, hogy bűnös?

- Ártatlan vagyok, esküszöm!

Valkó felmordult, de hamar elfojtotta a gondolatát. Majd tudnám én, hogy kell ezt szóra hozni!

Horák nyugodt és hideg volt. A czeruzájával elkezdte lassan kopogtatni az asztalt s merőn nézett az írnokra.

- Bélteki Dénes, - mondta végül, - ön ellen súlyos gyanuok vannak, hogy bűnös az ezüstlopásban. A vizsgálat érdeke megkívánja, hogy én önt ezennel letartóztassam.

A csendbiztos felállott. Horák már neki beszélt.

- Tessék átvenni a foglyot s átkísértetni a bíróság fogházába.

Rövid idő múlva az őr lépéseinek egyhangú kopogását hallgathatta Bélteki Dénes, rideg fogsága magányában.

IV.

Nagyon izgalmas napjai voltak a városnak abban az időben, a mikor az ezüstlopás ügyet tárgyalta a törvényszék. Az emberek egyéb iránt sem érdeklődtek; mindenki erről beszélt. De alig volt valaki, a ki a fogságban levő írnok ártatlanságában hitt volna. Csak arra voltak kíváncsiak; vall-e hát végre; és hogy honnan, mi módon kerül meg az ezüst, a grófi család ereklje-kincse.

Helenáné sorra járta a várost s vitte a híreket. Valkó csendbiztos kiszorította már Béltekből az igazat. Spanyolhüvellyel vallatta. Megpörkölte a talpát. De hogy mi az igaz, azt még a mindentudó Helenáné sem tudta. Az emberek csak szörnyüködtek és vártak. Helenáné tejbenvajban fürdött. Jól tartották a mendemondákért mindenfelé.

Hát még az ítélet napján!... Valósággal be akart törni a nép az épületbe. Uri dámák esengtek, hogy ott lehessenek a tárgyaláson. Az emberek szerettek volna átlátni a falon. Kérdezgették-faggatták az öröket, hátha tudnak valami érdekeset. Hogy aludt a vádlott, mit evett, hogy viseli magát, fél-e, izgatott-e, látszik-e rajta a büntudat, megborotválták-e, mielőtt felakasztják. Mert olyan is akadt, a kinek az volt a véleménye, hogy itt ma akasztás lesz.

A szolgák és örök persze semmi különöset sem tudtak, legfeljebb sok mindent hazudoztak, jó borra valóért. Peregi, a profós, legalább is száz szivart kapott reggel óta a temérdek kérdezősködőtől.

Jöttek aztán lassankint a hivatalos urak a megyeházára, a hol egyszersmind a törvényszék helyisége is volt. Elsők voltak a szegény diurnisták, a kiknek egy fél perczet sem szabad késniök. Azután jöttek a segédhivatali tisztviselők. Végül az igazi urak: a birák, a törvényszék elnöke, s legutóljára az aljegyzőcské, a kik mulattak az éjjel s kissé bágyadtak voltak. De azért nem kaptak ki, mert a birák egynémelyikének, sőt magának az elnök úrnak is eladó leánykái voltak.

A tárgyalás kezdődik odabent. Elővezették Bélteki Dénest. Azok, a kik a terembe bejuthattak, alig ösmertek rá. Nagyon megtört, nagyon megváltozott. Szép szőke haja-szakálla őszbe vegyült. Arcza halálsápadt volt és beesett. A szeme mintha lázas lett volna, vagy mintha sokat sirt volna: égett és vörös volt. Lesütötte a tekintetét, s nem is akarta látni, kik jöttek el erkölcsi kivégzésére.

Mielőtt a tárgyalás megindult, özvegy Polyákné magánkívül futkosott otthon, a lakásán, egyik szobából a másikba s elfojtott hangon jajgatott, sopánkodott.

- Végünk van, végünk, mindörökre! tönkre tettél bennünket, Malvin! oda vagyunk! Soha ezt ebben az életben ki nem heverjük; soha! Megvetnek bennünket, szóba sem állnak velünk; olyanok leszünk, mint a kivert kutyák!... Mit cselekedtél! Jaj, mit!...

A sápadt fekete asszony homloka még halaványabb volt, mint rendesen. De az arcza közepén egy-egy krajczárnyi piros rózsza viritott mindakét oldalon. Azok a rózsák lángoltak, tüzeltek, égettek. Fájhattak is, mert a fiatal nő egyre tapogatta mindakettőt s borzongott a mellett.

- Ne sirjon néni; most már úgyis hiába minden. Ezen nem lehet változtatni. Bárcsak sokkal korábban tettem volna! Meg nem bocsátom magamnak soha...

- Végünk van!... végünk van! - jajongott a néni furcsa egyhangúsággal, mintha danolt volna. Tán nem is hallotta, a mit a huga beszélt.

- Ha kiszabadul, elvesz - mondta Malvin csillapítva, - a többi a mi dolgunk. Elmegyünk innen, nem törődünk többet a világgal. Élünk magunknak, leszünk dolgozók, becsületes szegény emberek. Már régen megtehettem volna, a mit ma tettem, de a mikor a minap levelet csempészttem be hozzá, azt írta vissza, hogy hallgassak; hallgassak az utolsó pillanatig. No hát itt van az utolsó pillanat...

Ebben a perczben olvasta el a törvényszék elnöke azt a finom női vonásokkal irt levelet, a mit éppen akkor hoztak neki „*nagyon sürgősen*”, a mikor a tárgyalási terembe lépett. A levélre rá volt írva, hogy a Bélteki-ügyre vonatkozik, azt fel kellett bontani, de mindjárt. A levél így szólt:

„Nagyságos elnök úr!

Hosszú idő óta töprengem már, hogy ezt a kinos vallomást megtegyem. Vártam az Isten különös kegyelmét, hogy hátha csudát tesz s én a megszégyenülést kikerülhetem. De most itt az utolsó pillanat s a keserű poharat nem tolhatom el tovább magamtól. Megvallom, kimondom, bizonyítani tudom, esküvel erősítem, hogy Bélteki Dénes *nálam* volt akkor egész éjjel, a mikor a végzetes lopás történt. Így hát ő nem lehetett a tolvaj. Engem ennek a kinyilvánítása pellengérre állít, de az ártatlant megmenti s ez mindennél fontosabb. Esedezem, intézkedjék gyorsan. Kérem és várom a beidézésemet.

B. Malvin

(Bélteki Dénes menyasszonya.)

Az elnök még nem tért magához meglepetéséből, a mikor az egyik bíró egy másik levelet tett eléje. Kuszált, piszkos írka-fírka volt az; névtelen feljelentés B. Malvin ellen, a kinél az ezüstöt keresni kell, mert ott járt nála akkor éjjel a tolvaj, Bélteki.

Úri ember az ilyen névtelen vádra nem sokat ad, de a törvény embere kénytelen, hogy foglalkozzék vele. Őt csak egyetlen cél vezetheti: az igazság kiderítése.

Mit volt mit tenni, az új fordulat alapján el kellett halasztani a végtárgyalást. Hisz most már két vádlott is lehet.

A mi erre következett, az Golgota volt a halvány asszonyra nézve. Jöttek a hivatalos emberek és felturkált nála mindent, még az ágyát is. Pincze, padlás, verem, kut, mind alapos kikutatás alá került. Találtak is sok herce-hurcra után egy ócska vasabroncsot.

A városban most már a fekete asszonyka ellen fordult a hangulat. Milyen léha, milyen haszontalan, erkölcstelen! Nem elég, hogy az történt, a mi történt: még dicsekszik is vele. Ő maga írja meg az elnöknek. Hallott már valaki ilyet?

Helenánénak különösen sokat járt a szája. Valahányszor elment a ház előtt, a hol a fekete asszony lakott, mindig bekiabált: „Mondtam úgy-e, hogy megfizetek!” Mindenki kitalálhatta, hogy a másik levelet, a névtelent, ő karmolta.

A vége mégis az lett, hogy a kellő bizonyítékok hiányában fel kellett menteni a vádlottat. Béltekit a törvényszék szabadon eresztette. Persze hosszú idő múlt addig.

A fekete asszony ott várt rá a fegyház kapujában.

- Jöjjön, - mondta, - a mi utaink ezentúl elválhatatlanok, nálam otthona van addig is, a míg a férjemmé lehet.

De sohasem lett azzá.

Sokat szenvedett a kis fekete asszony és nagyon gyorsan tört meg. Olyan fáradt volt, hogy csak az örök pihenés segíthetett már rajta.

A temetés után Bélteki Dénes vissza se ment többet a városba. Még a sirkertben letört egy faágat, az jó volt vándorbotnak.

Neki ment a világnak, fásultan, halálos közönnyel. Őt még cselédnek se szívesen fogadta volna meg valaki azon a vidéken. Fogsága alatt az édes anyját a bánat sirba vitte. A mi kis vagyunka maradt utána, az elkallódott. A vándorbot akár koldusbotnak is jó lehetett már Bélteki kezében.

V.

Hosszu idő telt el ezután. A különös ezüstlopást kezdték az emberek elfeledni. Senkisémm gondolt már többet a züllésnek indult irnokra, sem pedig a kis halvány asszonyra, a ki kint porladozott a temetőben.

Debreczen egyik félreeső utcájában volt akkoriban egy korcsma, a „Hortobágy”. Oda sok mindenféle nép járt a környékről; akadt köztök néha szegénylegény is, a ki juhásznak öltözve buslakodott a fenyőfa asztal mellett, jól a szemére húzott kalappal. Az ilyen eltakart szemű embereket békében hagyták a jámborabb korcsmázók, a kik nagyvásár idején elég sokan voltak a „Hortobágy” ivójában.

Egy nagyszakállu ember, valami utazó ügynökökéül a söntés mellett s csöndesen pipázott, borozgatott. Tul rajta, az asztal végén egy ciffraruhás kifestett asszonyszemély beszélgetett egy sertéskupeczczel. Az asszony nem volt már fiatal, de látszott rajta, hogy valamikor nagyon szép lehetett. A kupeczczel jó barátságban kellett lennie, mert bizalmasan sugdostak össze, néha tán hamis dolgokat is mondhattak egymásnak, mert fel-felkaczagtak, jó kedvűek voltak.

- Bolond egy fészek ez, - mondta a kupecz, - nincs itt az egész városban egyetlenegy nekünk-való „schomajerbajesz” sem.

- De én láttam a vasut mellett egy „csekkerl”-t, - mondta a kifestett nő; - bizonyos vagyok benne, hogy ösmerem a gazdáját valahonnan, „passer” volt ezelőtt Budán, a Tabánban.

- No, ha akad valami „palink”, majd megösmerekedünk vele is, - felelte a kupecz. - Ott látok egy szűröst, megpróbálom „agyonhadoválni”, hátha sikerül egy „zoóf”-hoz jutnunk általa.

- Várjunk még azzal, - suttogta a nő, - nézz körül, nem látsz-e itt valami „fejest”; az ilyen helyen akadhat, ámbár a „kéglerekre” nem vetnek annyi gondot. Más világ ez, mint az igazi nagyváros, a hol úton-útfélen látni „szkikkert”, „russt”, „schliemayert”. Azokban oszt van

„leff”, akár a „madzagoláshoz” is. Itt alkalmasint csak a „dragacsirozást” értik. „Tviszetófeses” itt tán nem s akad, ámbár a „kolerát” ösmeri egy néhány, az bizonyos.

A nagyszakállu vigécz csöndesen szivta a pipáját és bárgyun bámúlt maga elé, mint a ki semmi mással nem törődik, csakhogy a borát iszogassa. Időközben mégis elővett egy darabka papirost s jegyzeteket irt rá. Bizonyos volt, hogy egy szót sem ért abból a hottentotta-nyelvből, a mit azok ketten beszéltek a közelében. Az pedig nem volt más, mint a nagyvárosok legtökéletesebb tolvajnyelve, a mely szerint *schomayerbajesz* = kávéház, *csekkerl* = kávé-mérés, *passer* = orgazda, *agyonhadoválni* = agyonbeszélni, *fejes* = titkosrendőr, *zoóf* = forint, *pali* = áldozatra kiszemelt ember, *kégler* = nappali tolvaj, *szkokker* = tolvajkulcsos, *russ* = hamiskártyás, *madzagolás* = megfojtás, *schliemayer* = csavargó, *leff* = vakmerőség, *tviszetofes* = fegyház, *kolera* = börtön.

A két jómadár gyanútlanul folytatta beszélgetését. A nő mondta: *Marchetzer* (zsebmetesző) tudnál-e te itt lenni, fiam? Tán jó üzletet csinálhatnánk. Itt csak olyan *jesl* (szájhős) *zsakók* (rendőrök) vannak, a kik az utcán lótnak-futnak, *be nem gyertyáznak* (be nem tekintenek) sehova zárt helyre. Vagy tán *fázol* (félsz) tőle?

A kupecz vállat vont. Én semmitől se fázom, azt jól tudod te már; még a *meszkeleinozástól* (agyonveréstől) sem. Csak nem akarok *wisermelőchener* (ügyetlen tökfilkó) lenni, hogy utóljára is a *gadludem* (főkapitány) elé kerüljek. Én nekem még a *taliennel* (hóhérral) is akadhatna bajom; a *tilmen* (akasztás) után pedig *fucscs* (vége) a világnak.

A nagyszakállu vigécz leejtette a czeruzáját s lehajlott, hogy felvegye. A kupecz oda nézett, aztán nyugodtan visszafordította a fejét.

- Milyen nagy marha ember, - súgta az asszonynak.

A cifra nőszemély vihogott. - Bárgyunak látszik, - mondta, - ez ugyan nem „*schmekker*” (nyomozó rendőr).

- Mire is lenne az itt? hogy az *ürgézőket* elcsipje? (Azokat, a kik nyomorékságot tettetnek s majd sánták, majd vakok, a helyzet szerint.) Hanem úgy lehet, hogy ennél a bumfordinál akad egy-két *lepedő* (százaz bankó), jó módot mutat.

- Akadnánk csak rá valahol a kálvária táján, majd *untermakenelnők* (eltüntetnők), - szólt a kupecz.

- Hajh, más világ van itt, nincs elég jó *verem* (buvóhely), aztán nem is vagyok már olyan ismerős, mint tíz évvel ezelőtt, a mikor az ezüsstel csúsztam át a félországon, hogy oda kerüljek tihozzátok, Pestre.

A kupecz sóhajtott.

- Biz’ az jó idő volt. A mig a kincsből tartott, éltünk, mint hal a vízben. Az egészből nincsen is már több, mint ez a sima dohányszelencze, ez is azért, mert be van horpadva s eladni nem lehetett.

Nagyon halkan beszélt; a közben maga elé tette az ezüst szelenczét és cigarettet kezdett sodorni belőle.

A vigécz felállt és kiabált: „Fizetek!” A közben pedig maga indult a korcsmáros felé, a ki egy juhászszal beszélgetett a szomszéd asztalnál, túl a kupeczen.

Mikor a cifra ruhás asszony mellé ért, megállott, kinyújtotta a kezét, elkapta a kupecz elől a dohányos szelenczét és hamar zsebrevágta. Aztán egy pillanat alatt rávetette magát a kupeczre.

- Vasadi Péter, meg ne moccanj! - mondta hidegvérrel. - Foglyom vagy! Ösmerlek!...

Az ember elhült, de a következő perczen dulakodni próbált. Hátulról megfogták a karját. Az a juhász volt, a ki az imént a korcsmárossal diskurálgatott.

A cifra asszonyság a zürzavarban ki akart surranni. Az ajtó előtt egy másik juhász állotta utját.

- Maradj itt szivem, Gergő Julis. Szükségünk van te rád, - mondta és úgy megmarkolta az asszony karját, hogy sikoltani kezdett.

Két perc alatt meg volt kötözve mind a kettő. Az a nagyszakállu vigécz a budapesti rendőrség leghíresebb detektívje volt. Harmadmagával jött Debreczenbe, éppen ezekért a jó madarakért, a kik akkoriban a soroksári országuton halálra késeltek egy kereskedőt, aztán kirabolták.

A detektív tudta a tolvajnyelvet s minden szavokat jól értette.

Az ezüstszelencze eszébe juttatta a híres ezüstlopást, a mit már mindenki elfeledett.

- Egy csapásra két légy, - gondolta s tétovázás nélkül fogta fülön a banditákat.

A vallatás aztán kiderítette a következőket.

Ez a Gergő Julis volt az igazi tettes az ezüstlopásban.

Gyönyörűséges szép leány volt; egy katonatiszt hozta magával a székelyföldről, a hova a mőczok közül került. Eredetileg oláh fáta volt, de a székelyek közt tökéletesen megtanult magyarul. A katonatisztet áthelyezték messzire, nem vihette magával a leányt, a kire talán rá is unt. Elhagyta. Attól fogva kalandos életet élt Gergő Julis és bukott lefelé, mind lejjebb.

Azon a napon, a mikor a grófi ezüstöt az irodában elhelyezték, éppen ott settenkedett az irnok lakása körül. Benyitott, de senkit sem talált a szobában.

Egyéb neki való holmit nem igen látott, hát meztelen lábára felrántotta hamarosan a Bélteki Dénes sáros csizmáját, a mi ott volt a szekrény mellett, a sarokban. Béltekinek szép kis lába volt, a paraszt Vénusznak éppen illett.

A mint így felruházva, tovább szökött volna, hallja, hogy emberek jönnek a folyosón. Az iroda mellett állott. Jól ismerte a helyi viszonyokat; tudta, hogy ilyenkor estefelé már nem igen szoktak az irodában lenni. A kulcs benne volt a zárban; hamar kinyitotta az ajtót s befutott. Aztán ösztönszerűleg bujt meg a széles bőrdíván mögött.

Ekkor hozták az emberek a ládát az ezüsttel.

Gergő Julis hallotta, mikor az inspektor megmagyarázta az embereknek, hogy hova tegyék s vigyázzanak, mert kincs van ám benne.

Aztán csattant a zár s a leány be volt csukva a kincses láda mellé.

A többit könnyű kitalálni.

Azért látszott *mindenütt* a Bélteki csizmájának a nyoma, mert csakugyan az volt a Gergő Julis lábán.

VI.

Szomorú őszi nap volt, a mikor az igazi ezüsttolvaj elfogatásának hire ment abban a kis városban, a hol az izgalmas eset történt.

A városkapitánynál éppen jókedvű társaság volt, ott mondta el valaki a nagy ujságot s ennek kapcsán apróra visszaemlékeztek mindenre, a mi akkor történt.

- Szegény Bélteki! Vajjon hova lett azóta? Mégis borzasztó, hogy ilyen kegyetlen játékot üz néha az emberrel a végzet, - mondta egy úri ember.

A házigazdát, a városkapitányt kihívták egy pillanatra. A temetőőr jelentette neki, hogy egy elhagyatott siron egy koldusféle embert találtak az imént, holtan. Nem volt egyebe, mint egy vastag botja, a mely tele van faragva valami írással. Éppen ezért, mint különösséget, be is hozta. Ihol van ni.

A kapitány megnézte a botot. Szurtos, kopott, görcsös koldusbot volt az. Tele faragva ezzel a névvel: *Malvin*.

- Valami bolond lehetett, - mondta a kapitány s félredobta a botot.

Aztán odafordult a temetőőrhöz.

- A halottat vigyék a halottasházba kendtek. Ha az orvos megvizsgálta, értesítsék a papot. Holnap földeljék el.

Azzal visszament a vig társaságba, a hol éppen akkor mondta valaki:

- Szegény Bélteki!...

A házigazda oda se ügyelt. Már ki volt készítve a zöld asztal. Előzékenyen bontott ki egy csomag kártyát s a játékszenvedély izgalmaival dobta a posztóra.

- No, urak, ki ad vizit? - kérdezte vidáman.

EMLÉKEZÉS A HŐSRE.

A grófné kocsija a fasor közt állott az úton, a hol a vén akácok a legtöbb árnyékot adták.

Maga a grófné a rét szélén, egy terebélyes akác alól nézte az árkolást, a mire az öreg béresgazda ügyelt fel. Hűséges vén cseléd volt a béresgazda, a kiben tökéletesen meg lehetett bízni. Már a nagyapja is ezen a pusztán szolgált a grófnénál; a béresgazdaság úgy szállt fiuról-fiura a családjában, mint valami rendes örökség, a mire az utódnak számítani lehet.

A grófné negyven év körül volt. Kissé hizásnak indult, a mi meglehetősen hasonlóná tette azokhoz a vidéki polgár-asszonyokhoz, a kiken a jó mód és a gond nélkül való élet a gömbölyűségekben nyilvánul. Valamikor kedves, fitos arcocskája lehetett; de már gyöngé tokát eresztett s az orra környéke megszélesedett; azonfelül jól megsütötte a nap, hogy a ki látta, sokkal hamarabb gondolhatta magában ezt: „ejnye, de egészséges asszonyság”, mint ezt: „ejnye de szép”.

Életmódja inkább is volt való az egészség fentartására, mint a szépségek biztosítására. A gróf, a ki mindössze két vagy három esztendővel volt idősebb, javíthatatlan vidám életet élt s ha nincs valaki, a ki a pazarlását ellensúlyozza: régen bajba került volna a kárászszögi szép uradalom. Az életmentő a grófné volt, a ki ledér férjéből huszéves házasságuk alatt végkép kiábrándulva, visszavonult a közös birtokra és magamagának élt. Dolgozott férfi módra. Első gazdatisztje volt az uradalomnak. Felkelt hajnalban és senki sem volt a pusztán, a ki később hajtotta volna fejét nyugalomra, mint ő.

Most is főtiszt foglalkozását végezte, ellenőrző körutra indulván. A kopolyás legelőn tavasszal sok szokott lenni a földárja s ha eső bőven esik, akkor mocsaras laposok maradnak rajta, a mik melegágyai a mételynek. Ezt a legelőt árkozták most körül, hogy levezető csatornája legyen a vadviznek. Az árok egyik könyöke éppen a nagy akácfasorhoz szögelt ki.

Játékos szellő lengedezett s a grófné, napernyőjét összehuzva, elnézett a messze tájékon, a melynek barátságos, szinte mosolygó síkja mindenütt az ő kitartó szorgalmának és gondozásának a nyomát viselte.

Pacsirta énekelt a magasban s az akácfák lombjai közt is madarak csipogtak, dalolgattak. A felséges langyos levegőben pille szálldosott itt is, ott is. A levegő zöld bársonya fölött fecske suhant át mindüntalan. Ez volt a rendes, megszokott kép, a mit minden kedvessége mellett sem igen vesznek észre azok, a kik folyvást látják.

A grófné, ábrándozás helyett, mindenféle kalkulákat csinált magában, hogy mennyibe kerülhet egyik-másik terve, a mivel állandóan föni szokott a feje. Kötött félkeztyűbe bujtatott kezét neki támasztotta a vén akácznak, a mely mellett éppen szemlét tartott, s legyezőjével gyöngén hajtogatta el a feléje szállongó rovarokat. Mindenre inkább gondolt ebben a pillanatban, mint olyas valamire, a mit idillnek lehetne nevezni.

Tünődésében egy alázatos hang zavarta meg.

- Csókolom a kezit méltóságos grófné, valami lánczocskát találtunk az imént, valami finom lánczot.

A grófné odafordult. Az öreg béres állott előtte s egy sáros, fakó lánczocskát nyújtott neki.

A grófné elvette és megforgatta. Közönyösen nézte egy darabig s éppen vissza akarta adni, a mikor megakadt a szeme valamin. Egy kis érem volt az óralánczocska végén s a mint az éremről lehullott a hozzátapadt megszáradt föld: grófi címert lehetett rajta sejteni.

A címér láttára a grófné összerezzen. Szeme merőn tapadt a lánczocskára, de a lélekéből rögtön észrevette volna, hogy semmit sem lát belőle. Lelki szemével nézett vissza a múltba.

Kisvártatva magához tért s nyugodtan mondta az öreg béresnek:

- Jól van; jöjjön be este a kastélyba, kap érte valamit.

A vén ember visszaballagott az árkokhoz, a grófné pedig megint azt a kis lánczot nézte, mintha hieroglifák lettek volna egymásba kapcsolva s azokat akarta volna kibetűzni. Vagy mintha egy régi történet elevenedett volna meg előtte, a melyre úgy tekintett most vissza, mint a mesevilág képzelt eseményeire.

Eszébe jutott, a mi valaha itt történt, talán éppen ezen a szent helyen, a hol most áll; s a mi ámbár nem volt jelentős dolog, mégis egy furcsán érdekes, bolondos napra emlékeztette.

Egy olyan napra, a melyre több mint huszonöt évvel ezelőtt virradt volt. Alig múlt akkor tizennégy esztendő. Egy napra, a mikor a nagyok, a felnőttek, még a gyermekek közé számították; de ő már tudta, hogy nem az többé és erről megbizonyosodott.

Azon a napon kérték meg a kezét és annak a napnak egy kis eseményéhez fűződik ez a vékonyka aranyláncz, a mi most felébreszti lelkében a szunnyadó emlékezést, mindenre, a mi akkor történt, sőt megújítja benne a csudálatot valaki iránt, a kit az alatt a rövidke idő alatt, a mig vele mulandóan foglalkozott, csak így nevezgetett magában: „a hős”.

*

Vasárnap reggel volt, s a grófi parkban két nagyon fiatal valaki sétálgatott.

Egy piros arcú leány, abban a korszakában a bimbózásnak, a mikor a bimbó már kinyilni készül. Gesztenyeszínű haja hosszú fonatban csüngött le, mint a parasztleányoké, a kik színes pántlikát fonnak a hajokba. Vörös blúz volt rajta, a melynek rövid ujjából kifehérlött mezíten karja. A másik valaki egy nyurga fiú vala; siheder-korbeli, a mikor a legénykéek már nagyon szeretnek tüntetni azzal, hogy meg van engedve nekik a szivarozás.

A leány Elza komtesz volt, a legényke pedig a „kis” Tibor gróf.

A „kis” Tibor gróf valóságos longínusznak indult s legalább másfél fejjel volt magasabb Elza komteszénél, a ki eleven ördög módjára kötekedett vele, folytonosan.

- Ázérrt én mágát mégis szerretem kicsi Elzá! - volt mindenre az affektált, racsoló hangon elmondott refrén.

A komteszke kaczagott. Hangosan, élesen, minden tartózkodás nélkül kaczagott, úgy, a hogy a szigorú guvernessz a világért sem engedte volna. De mikor ez volt az igazi s így esett jól!

- Ne mondja nekem Elza, - förmedt a hosszú grófocskára. - Mondja nekem: Erzsi. *Olyan* bolondokat pedig egyáltalában ne beszéljen. Vigyázzon inkább, hogy bele ne üsse az ereszebe a fejét!...

Éppen a méhes alatt mentek el s az eresz jó félölnyire volt a fejök fölött. A „kis” gróf a kötekedésre megcsóválta a fejét:

- Ázérrt én mágát...

- Nem hallgat el rögtön? Fogja inkább ezt a nagy kulcsot, gondoltam valamit, - vágott közbe a komtesz.

Tapsolt s előre szaladt; - a longinusz - mágnáska alig tudott nyomában maradni.

- Mit csinálják evvel? - lihegte, a nagy kulcsot szorongatva.

- Kimegyünk a rétre, ki a gyönyörű mezősegre, virágot szedünk, tilosban járunk!... Ez a parkajtó kulcsa.

- Á-szó! vágy úgy! - bólintott a gyerek-gróf. - Á hogy párráncsolja! Csak egyet hallgasson meg Elzácská... Erzsiké! Én mágát szerre -

- Csitt! komédiás! süket vagyok az ilyen hóbortokra.

- Pedig lássá, ilyen jó házasságot csak az égben kötnek. Egymás mellett ván a családi birrtok, lássá! S én mágát...

A kis komtesz kaczagott. - Beszéljen a papámmal, - mondta pajkosan s ezzel neki eredt megint és futott-futott, a parkajtóig, a melynek a kulcsát a kis gróf hozta utána.

Felséges volt a mező odakint, túl a park kerítésén.

Idebent mindenütt a nagy rend, a tervszerűség, a növényzet iskolázottsága; - tisztára seprő lugasok; - szépen nyírt lombfalak; - szőnyeges virágágyak, - és enyhet adó árnyék, a mely elfogta a napot. Amott ellenben a szabadság, a nyíltság, a korlátlanág, a verőfény, a temérdek mezei virág s a temérdek méh. A rét síkja zöld, mint a reménység zászlaja; - az égen száz meg egy pacsirta, a mely egymással vetélkedik, hogy kinek a hangja szebb s erősebb. - A szellő bátran futkos és libbentgeti a füvet, a bokrot, meg a komteszke szoknyáját. A grófocská olyakat ugrik, mint a szöcske, mert itt-ott még harmatos a fű s a fénymáznak a harmat ellen-sége.

- Én megyek mágá után, á meddig ákárja, - szavalt a kis gróf, elszántan s hozzá tette: - és én beszélni fogok á papájával, Erzsiké, de nem most mindjárt, hanem mihelyt nágykorru leszek, és én nemsokára nágykorru leszek, mert én vágyok á családfő és anyácskám husz éves korromban nágykorrusittát engem. Áztán ázután elveszem mágát Erzsiké. Igérje meg most, hogy megvár áddig.

- Lá-lalla-lá! lallalallal! - danolt a kis komtesz és egyre szedte a virágot, a mibe még jobban belepirult. - Szedjen maga is, - parancsolta a grófocskának. - Ne azt, - azt, azt, a kéket, azt a pirosat, azt a pipacsot; minden pipacsot szedjen össze.

- Jó-jó! Ez mulátságos, - dörögte a gróf-fi és telemarokkal tépte a füvet, a hol érte. - A menyássonnyakámnak engedelmeskedem. Nágyon jól fog összepászolni á két családi birrtok, meglássá csak!...

Már eljutottak az akáczfasorig, a mely a rétet a legelőtől elválasztotta. A parktól legalább is ötszáz lépésnyire voltak. Előttök egyenes út vitt a fasor közt a kastély felé. A fasoron túl, tarka svájci tehenek legeltek.

A komtesz a friss levegőtől, meg a napsütéstől kicsattanó arczzal szaladt a boczik felé. De csakhamar ijedten állott meg.

A tehenek közül előre rontott a bika, a melyet eddig észre sem vettek s farkát zászlóként csóválva, puffadt nyakát magasra emelve, koczogott a piros blúz felé.

- Megálljon! Jöjjön vissza! Hámar, áz istenért! - kiabált a gróf-fi.

De szegény Erzsike mozdulni sem birt, úgy megijedt. Keresztet vetett és lelkét istennek ajánlotta. Homályosodni kezdett előtte a kék ég.

Ekkor, mintha a földből nőtt volna ki, egy zömök fiu ugrott fel a bogács közül s nekirohant a vaduló bikának.

- Vissza héj! Lurkó! Helyedre héj!! - kiáltotta rekedt, érdes hangon s hosszú ostorával szembe vagdosta a haragos állatot. A bika morgott és első két lábával hátradobálta a port;

hatalmas fejét sunyin hajtotta le, úgy hátrált lassan. Végre megsokallta a szeme táján csattogó ostorcsapásokat, nagyot ugrott oldalra s eltotyogott a tehenek közé. Ott morgott, tülkölt elégedetlenül.

A csordás fiu megfordult s odaballagott a szédülő leányhoz. Haragszik Lurkó a pirosra, - mondta; - vesse le azt a reklit, akkor bátran szedheti itten a virágot.

A komtesz fülig pirult. Nem állhatta meg, hogy hangosan ne kaczagjon.

- Mit nevet olyan jóízűen? - kérdezte a kis gróf, a ki a baj elmúltával szintén erre tartott. Minthogy a leány nem válaszolt, nagylelkűen fordult a csordáshoz: elkisérhetsz egy dárribon, - mondta, arra gondolva, hogy a bika még könnyen visszatérhet. - Májd kapsz válámit a fáradságodért!

A csordásfiu rá sem hederített. Csak a leányt nézte és el nem tudta képzelni, miért nem veti hát le azt a piros reklit.

Mentek a fásor felé, vissza; a csordásfiu is ösztönszerűleg lépdelt utánok és majd felfalta szemével a grófkisasszonyt, a kit most látott először.

- A virágaim! - kiáltotta a komteszke ijedten, szomoruan.

Csakugyan, a virágok immár sehol sem voltak. Mindet elszórták, a mikor a bikától az imént megijedtek. De a leány szeme most megakadt valamin.

- Nini, akácvirág! jaj istenem, az első akácvirág!

Az egyik akáczfán, jó magasan, az ág kinyuló részén csüngött egy fehér fűrt. Olyan volt, mint a szűz hó; olyan volt, mint az apró bárányszőrök fodra.

- Ázt nem lehet lehozni, - szólt a grófocska vállat vonva.

A csordásfiu ledobta az ostorát. - Kell az magának? - kérdezte a leányt, semmit sem törődve a nyurga grófocskával.

A komtesznek csak a szeme beszélt.

A csordás megölelte a fát s elkezdett rajta felkapaszkodni, mint a mókus. Már elérte azt a kihajló ágat, már kinyult a fehér fűrt után. Ekkor újra éles sikoltást hallott. Egy másodperc alatt megtudta, mi történik. A bika, a mely őt nem látta, a piros bluztól újra dühbe borult s vágatva közeledett.

Annyi idő már nem volt, hogy azon az uton térjen vissza a csordásfiu, a melyen a virágig eljutott. Három ölnyi magasságból dobta le magát a földre s felkapta az ostort. A puha földről úgy pattant fel, mint a puha gumilabda és ment neki a bikának, bőszen, vakon. Beverte megint a csorda közé, úgy sietett vissza.

Az akácvirágot bal kezében tartotta akkor is. Gyöngéden s óvatosan, nehogy egyetlen egy fehér tündérajk is lehulljon róla véletlenül.

Odanyújtotta a komtesznek s együgyűen, de bátran mondta: - ha a rekljét levetette volna, semmi baj sem lett volna, mondtam.

A komtesz úgy kaczagott, hogy a könye is kicsordult.

- De mit nevet mágá olyan jókát! - kérdezte az iménti izgalomtól most is sápadt gróf-fi.

A leány nem felelt. Kétféle hangra is figyelt egyszerre. Az egyik a falu harangjának a kongása volt, a mi azt jelentette, hogy a guvernész azóta már kétségbeesve keresi, mert úgy volt, hogy együtt mennek a nagymisére. A másik nesz szekérszörcs volt, a mely a fásorban közeledett.

Gábor jött, a parádés kocsis, a ki a kis vadászszekérrel ment volt a postára, hogy megjárassa a tanításban levő csikókat.

- Ez éppen jókor jön, - dünnyögött a gróf-fi. - Úgy-e felülünk? - kérdezte aztán a kis komtesszt.

Mikor a szekér megállott, Erzsike felpattant rá. Tibor gróf a zsebeit kutatta át azalatt, hogy valamit adjon a csordásnak. De egy garas sem volt nála. Pedig az isten tudja miért, nem akart adósa maradni. Hányivetien kapta ki az óráját, a kis aranylánczot leakasztotta róla s odadobta a fiu felé, a ki csak a leányt nézte és semmit sem törődött azzal, hogy mit mivel az a nyurga urfi.

A grófkisasszony visszanézte. Nézte hálásan, nézte bucsuzó, meleg tekintettel, a miben egy kis csudálkozás is volt.

Mikor a szekér elindult, a fiatal gróf gunyosan sugta a komtesszkének: Milyen ügyetlen fiu ez; hogy leesett a fárról, láttá?!

A leány nem felelt. Összeránczolta a homlokát s elkomolyodott. Fájt neki, hogy bántják a csordásfiut. Csak azért is még egyszer visszanézett rá, mintha kárpótolni, engesztelni akarta volna. Halkan, szinte hangtalanul szólott magában: „Hős vagy! igazi hős!”

*

Ez a történetke jutott most eszébe a grófnénak, a mikor a férje czimerével ékes lánczocskát tartotta a kezében; ugyanazt a lánczot, a melyet huszonöt évvel ezelőtt dobott le ide a gróf s a mely azóta itt rejtőzött, mostanig, a mikor az árokások egyike megtalálta.

Vajjon megvan-e még a „*hős*”, a kinek a lánczot akkor szánták s a ki megvetéssel hagyta a földön azt a hiábavalóságot, a mivel ki akarták fizetni bátorságát?

Egy pillanatig azt forgatta a fejében a grófnő, hogy megkérdi. De átvillant a szívéen, hogy hátha eléje állítanának egy rongyos bérest, azt a bizonyosat, a ki itt *akkor* csordásfiu volt.

- Nem - nem, - mondta magában gyors elhatározással.

Intett a kocsisának s néhány pillanat múlva tovább robogott innen.

KÉT ÁLLOMÁS KÖZT.

A gyorsvonatra Bicskén egy úr szállott fel, s minthogy a vonat meglehetősen tele volt, nagy lármával követelte a kalauztól, hogy neki külön kocsiszakaszt nyisson.

- Ma sok utas van, - mondta a kalauz, - mindössze is egy olyan kocsiszakasszal szolgálhatok, a hol legalább csak másodmagával lesz a nagyságos úr.

Az utas vállat vont, a miben ez volt: - isten neki.

Középtermetű és középkorú férfi volt. Csinos, de kissé bágyadt arcú. Vonásai elárulták, hogy eddigelé sietett élni. Azok ilyenek, a kikre kevesebbet süt a nap éltető fénye, mint az éjszakai mesterséges világítások.

Csak egy kis kizárkázottság volt; azt is odaadta a kalauznak, a ki előre ment, s abban a bizonyos szakaszban elhelyezte.

A ki ott egyedül ült, közönyösen nézett ki az ablakon, s nem mutatott érdeklődést az iránt, hogy társa került.

Szintén férfi volt. Jól megtermett, egészséges férfi, az úgynevezett javakorban. Napbarnított arcán kellemes nyugalom ömlött el. Az öntudatnak, s a határozottságnak a tipusa lehetett volna. Tekintete bizalmat keltett. Ösztönszerűleg éreznie kellett mindenkinek, a ki e közé a szempár közé nézett, hogy bátor és állandó jellemű emberrel van dolga.

Az új utas annyit izgett-mozgott, a míg kedve szerint elhelyezkedett, hogy a másik végre odafordult. Ekkor összenéztek.

Mindkettőnek az arcza meglepetést árult el ebben a pillanatban. De az, a ki csak most szállt fel, mintha még zavarba is jött volna. A napsütötte férfi ellenben nyugodt és egykedvű maradt.

- Szervusz Dezső, - szólalt meg az új utas, a kit a megszólított ember erős, hideg nézése idegessé tett.

- Szervusz, - válaszolt Dezső, se melegen, se hidegen, mint a ki rövidesen esik át valami udvariasságon.

Az új utas még jobban izgett-mozgott, s azzal igyekezett leplezni zavarát, hogy a szavát neki-eresztette.

- De rég nem láttalak, - mondta kedveskedő hangon - hallom, nagyszerűen élsz, gazdálkodol, a magad ura vagy; meg is látszik rajtad. Remek a színed; csupa élet vagy. Bizonyos, hogy száz évig fogsz élni.

Dezső várt egy pár másodpercig, csak azután felelt.

- Semmi sem bizonytalanabb mint az élet. Az olyan vánnyadt emberek gyakran tartósabbak, mint az atléták.

A „vánnyadt” szóra amaz idegesen rándított egyet a nyakán.

- Ne gondold, - mondta, - hogy én nem vagyok jó erőben, kutyabajom. Aztán - ezt hamiskásan mondta, - nagyon megszolidultam ám.

- Ideje volt, - szólt Dezső oly hangon, a miből lehetetlen volt ki nem érezni valami kicsinylést. Ettől a „vánnyadt” ur titokban ingerült lett, de a világért sem árulta volna el indulatát.

- Gondolod? - mondta mosolyt erőltetve. - Az igaz, - tette hozzá - hogy sok bolondot csinál az ember, mire a feje lágya benő. Mindenesetre jobb mégis, ha *az előtt* követjük el a számárságokat, nem pedig *az után*.

A másik férfi mintha elkomolyodott volna. Úgy nézett a társára, mintha a veséjébe akarna látni; mintha meg akart volna győződni: van-e valami e mögött a megjegyzés mögött, vagy csak éppen beszél az ipse, hogy beszéljen.

- Hallottam - szólt kisvártatva, - hogy megváltoztattad a nevedet. Hogy is hívják most?

A kérdezett elpirult. - Ó, az nem névváltoztatás; csak annyi hogy az előnevemmel élek. Szepesházi...

- De ha jól tudom, az anyád volt valami Szepesházi? Apádat egyszerűen Kollárnak hívták.

- No igen, igen, hebegte Szepesházi-Kollár, de az eljárás már folyamatban van arra, hogy az anyám nemességét magamra ruháztassam.

„Most is a régi szélhámos, - gondolta magában Dezső. - Hiába, kutyából csak nem lesz szalonna.”

Egy kicsit hallgattak. Kollár azt forgatta az eszében, hogyan fizethetne meg rég nem látott barátjának az iménti leczkértetésért, a nélkül, hogy veszedelemnek tenné ki becses oldalbordáját. Mert ettől a Várhegyi Dezsőtől az ilyesmi nagyon kitelhetett. Ösmerte még abból az időből, a mikor együtt voltak a fővárosban. Várhegyi arról volt nevezetes, hogy ámbár kitűnő vivó, mégis igaz barátja a békességnek. Soha se sértett, s holmi tapintatlanságból nem csinált lovagias ügyet; de a krakélerekkel annál kiméletlenebbül bánt el. A mily elnéző tudott lenni, ha nem volt oka szándékosságot feltételezni: oly kérlelhetetlenné vált, mihelyt kötekedést tapasztalt. Ha aztán verekedésre került a sor, előbb rendszerint jól elkardlapozta a krakélt, mielőtt megadta volna neki a „harczképtelenséget.”

Várhegyi Dezső is visszanézett egy tekintettel a múltba, s arra az esetre gondolt, a mely oka volt, hogy szakítson ezzel az emberrel. A szakítás nem volt feltűnő, nem volt kimondva, elhíresztelve, de ez a fráter tudhatta, hogy kettőjük közt barátságról nem lehet szó többet.

Egy fiatal leány miatt történt, a kivel Kollár a léha don Juanok lelketlenségével bánt. A leány szerette, s ártatlan lelkével azt hitte, hogy a nagy udvarlásnak, a mivel szíve lovagja ostromolta, nem lehet más czélja, mint hogy nőül akarja venni. S aztán egy szomorú napon arra ébredt a szegény teremts, hogy csupán oly odaadást követelnek tőle, a mi a lelkének halála lett volna. Ekkor megborzadva fordult el attól, a ki már-már az örvény szélére hurczolta; de a csalódás és megszegyenülés gyötrelme megtörte, nagybeteggé tette.

Várhegyi tudott erről és meg is mondta akkoriban a véleményét Kollárnak, de komolyabb ügy nem lett a dologból.

Kollárnak volt magához való esze, hogy ne vegye sértésnek a kitűnő vivótól az erkölcsi leczkét. Végre is barátok között sok minden szabad, mondta magában; - s a mi a fődolog: „bizonyos, hogy Várhegyi jót akart, ő pedig a leczkét tulajdonképpen megérdemelte.”

Ez az okoskodás elég volt arra, hogy elnyelje a súlyos szavakat, a mikkel Várhegyi megbélyegezte az eljárását. De azt észre kellett vennie, hogy a régi pajtáságot az eset alapján megrendítette. Inkább kitért hát a veszedelmes erkölcsprédikátor elől, semhogy valamikor még szembe kerüljön vele.

Azóta se találkoztak, pedig annak már jó tiz esztendeje. Hja, az idő röpül; a perczek, az órák meg nem állnak. És most így hozza össze őket a véletlen, egy vasuti kocsiban.

Várhegyi még férfiasabb, mint akkor volt, tíz évvel ezelőtt. Akkor is nehéz volt a szemét kiállani, most meg éppenséggel lehetetlen. Meglátszik rajta menykőnagy önérzete a tiszta lelkiösmeretnek, a mivel már a múltban is annyira fölibök tudott kerülni a társainak. Hajh, micsoda gyönyörűség lett volna, ezt az embert rajtkapni valamin, a mi nem helyes; a mi nem egész kifogástalan, a mivel be lehetne neki adni szép szerével, csak úgy odavetve: no lásd, te sem vagy olyan teljességgel makulátlan; te is csak ember vagy, gyarló, mint a többi valamennyi.

Kollár volt az, a ki a csöndet megtörte. Nem tudott okosabbat kisütni, mint hogy megkérdezze:

- Megházasodtál-e?

Úgy gondolta, hogyha történetesen aggregény maradt Várhegyi: meg kellene neki éreznie a szurást, mert az ilyen „puritán gondolkozásu” ember hogy is vallhatja magát abban a visszás helyzetben levőnek, a miben asszony nélkül, törvényes feleség nélkül volna, holott oly erős, egészséges.

- Megházasodtam, - felelt Várhegyi egykedvűen, és egyre nézte Kollárt, azzal a kibírhatatlan erős tekintettel.

A ványadt ur újra izgett-mozgott. - No, én máig is garçon vagyok. Nem nekem való a házaselet. A lekötöttséget ki nem birom. És mellettem minden nő szerencsétlen volna. Becsületesebbnek tartottam, ha senkinek sem okozok rossz órákat...

Itt megállott egy kicsit. Nem birta folytatni. Várhegyi nézése mázsás súlylyal nyomta. Meg kellett értenie, hogy ez a védekezésféle nem túlságosan szerencsés. Hogy még erényül igyekszik feltüntetni olyasmit, a mi ő benne csupán csak léhaság.

Mialatt ezt elgondolta, észretért. Éppen jónak beszél. Ennek itt, a ki tetőtől talpig tisztában van vele. És mégis, ha már elkezdte, folytatta. Valahogy mosakodni akart. Szerette volna, ha azt a régi esetet rendbe lehetett volna hoznia, ha ez a szigoru ember legalább annyira kibékül vele, hogy nem kell idegeskednie, ha valamikor újra egymás útjába vetődnek.

Elszánta magát s neki fohászkodott.

- Lásd, Dezső - mondta, - én tudom, hogy meghidegültél irántam, pedig nem volt igazi okod. Iszen én becsületesen cselekedtem. Inkább visszaléptem, a mig késő nem volt, semhogy...

Várhegyi szinte ütött a szemével. Kollár kapkodott s a homlokát törülgette. Szorongattatásában össze-vissza beszélt.

- Janka nem halt bele; több volt abban a kétségbeesésben a póz...

Várhegyi felemelte a fejét.

- Megtiltom neked, hogy bármikor is ebben az életben a szájadra vedd a nevét, - mondta ellenkezést nem tűrő határozottsággal.

Ez formális arculütés volt, s Kollár a megaláztatás első pillanatában még a szóváltás végzetessé válható következményeiről is megfedekezett.

- Mi jognál fogva? - kérdezte elsápadva.

A mozdony éppen füttyölt. Jelezte, hogy rögtön Kelenföldön lesz a vonat.

Várhegyi keményen, de izgatottság nélkül mondta:

- A férj jogánál fogva.

Kollár merően nézett egy másodperczig a férfiúra, a ki a szemével szinte guzsba kötötte, azután felugrott.

- Pardon, bocsánat, - hebegte, - itt a vonat... én itt kiszállok. Alászolgája, szervusz,.. gratu -
Elnyelte az utolsó szót és kisietett.

Várhegyinek egy arcizma sem rándult meg.

Visszafordult az ablak felé, s a ködbe borúlt tájékat nézegette, mintha semmi sem történt volna.

A BÚBÁJOS ÜVEG.

- Hát azt mondod Böske, hogy el kell menned innen. Elmégy, mert hívnak. A volt kisasszonyod hív, a ki a tavasszal ment férjhez. Levelet írt, úgy-e.

- Az ám, Gyura. Meglásd, nem bánjuk meg. Olyan szegények vagyunk, mint a templom egere. Ha vagy egy esztendőt szolgállok a városiaknál, szép kis pénzt takaríthatok meg. Jó bért kapok s azt mindet félre teszem. Veszünk egy pár lovat, ha visszakerülök. Te fuvaros leszel.

A legény belebámult a csendes estébe, úgy hallgatta. Nehéz szavak voltak neki ezek; szinte meggörnyedt tőlök. A fejét leeresztette, s merően nézte a bokrokat, a melyek eltakarták őket.

A kerti tó partján, a fűzfák táján volt a találkozó. A leány estennet, ha a dolgát végezte, lejött ide, a hol a legény várta. A tó felől senki se lephette meg őket; - a fűzfák alól pedig látták, ha valaki az udvarról benyitott a kertbe. Ha ilyen eset volt, akkor szétrebbentek. A leány elosont a bokrok közt, a veteményes táblák felé; a legény meg neki esett a luczerna táblának és kaszálgatta, mintha semmi közük se lett volna egymáshoz.

Sokáig hallgatott a legény, s a leány nem győzte kívárni a szavát. Hozzásimúlt úgy nógatta, hogy szóljon már valamit.

- Hát úgy-e jó lesz, ahogy mondtam, Gyura?

A legény magához húzta, megölelte. Úgy fogta, szorította egy darabig, mintha el sem akarná többet eresztetni. A leány hosszú barna haja kibomlott; derekán alól ért, a mint lecsüngött. Gyura feltekerte a maga karjára, onnan a leány nyakára s lassan szorított rajta egyet.

- Ha én most téged itt megfojtanálak!...

A leány nevetett, de azért jobban dobogott a szive.

- Miért, te bolond? - kérdezte, s megölelte a legényt.

Gömbölyű két karja meztelenül simúlt a görnyedt legény nyakához, a kinek le kellett hozzá hajolnia, hogy megcsókolhassa.

Ezt többször megcselekedte, de a kérdésre nem felelt. Hanem kisvártatva eleresztette a leányt s mélyen, hosszasan nézett a szemébe.

- Láttam azt a levelet, - mondta sötéten. - Én nem tudok írást, de azt tudom, hogy a volt kisasszonyod másformán ír. Annak a levelét eleget hoztam haza a postáról. Az úgy ír, mintha pókháló szála volna a levélre ragasztva, összevissza. A te leveleden sokkal több tinta volt.

- Másik pennával írhatott, - sietett a leány a magyarázattal.

- Meg másik kézzel, - toldotta meg a legény. - Hátha a kaszárnyában íródott az a levél, te Böske?

A leány megrezzent. Sértődötten huzódott el s neheztelve mondta:

- Már megint bomlik az eszed, Gyura. Iszen, ha a Patajék Ferkéje kellett vón, elkendőzhettem vón vele magamat, mielőtt még katonának vitték. Hát nem tudod?

- Tudom; de nem csak ti rajtatok múlt az, Böske. A Ferke apja gögös; - az téged kinézne a házból; - a fiát meg kiverné. Hanem Ferke veszködött utánad. Igaz lelkedre, mondd: nem ő csalogat, hívogat téged, hogy közelebb légy hozzá?

Ha nem lett volna már olyan homályos az este, észrevehette volna Gyura, hogy pirul el a leány, a ki tarthatott valamitől, mert hirtelen úgy tett, mintha neszt hallana a kertajtó felől.

- Valaki jön, Gyura.

Egy pár pillanatig csend volt. A kabócza trillázását semmiféle idegen hang se zavarta. A kert fái és bokrai már szunyókáltak. Egy levélke sem mozdult rajtok.

A legény megint a leányhoz fordult:

- Én csak egyet mondok neked, Böske. Azt, hogy ne bolondíts. Én velem csúfságba járni meg ne próbáld. Mert ha ezt mernéd, akkor még nem ömersz. Én megfojtanálak. Én a véredet venném. Belenyomnám a két hüvelykujjamat a két szemedbe és kitolnám a szemed világát! Én...

- Gyura! az Istenért!

A leány borzadva szakította félbe ezzel a fenyegetéseket.

- Látod, hogy máris félsz? Látod, hogy bánt a lelkiösmeret? - förmedt rá a legény. - Ha valamit titkolsz, most elmondd ám. Úgy is hiába bujkálnál előttem, mert itt van nálam a bűbájos üveg, a min keresztül mindent látok, mindent megtudhatok.

Elhallgatott, mintha elfáradt volna; vagy mintha a hatást várta volna. A leány szorongva nézett rá. Szemében titkolt félelem volt, a mikor nyájas hangot erőltetve, de izgatottan kérdezte:

- Miféle üveg az, te Gyura?

- A Kolompárné üvege. A vén Kolompárnéé. A cigányboszorkányé. Tőle kaptam. - Vettem. Az ördöggel álltam czimboraságba és eladtam neki a lelkemet, - te miattad.

Növekvő indulattal, majdnem dühösen mondta. A leány elképedve, benső remegéssel hallgatta.

- Te miattad, - folytatta a legény - mert tudni akarok rólad mindent. Az egész világon csak egy van ilyen. A ki a magáénak mondhatja, az előtt nincs titok.

- Mutasd azt az üveget, Gyura. Hadd látom én is.

Ámbár reszketett a félelemtől: kérte. A kíváncsiság, a paradicsomi Éva kíváncsisága, nagyobb volt benne még a haláltól való rettegésnél is.

A legény lassan nyult a lajbija zsebébe s azalatt egyre beszélt:

- Ha én ezen az üvegen keresztül nézek, mindenüvé látok, a hol te vagy. Megtudom, mit csinálsz, kivel beszélsz. Még a szavadat is hallom. Ha fekete éjszaka volna is, én jól látnálak. Ha hét öl vastag fal volna is előtted, körülötted: én azon keresztül is szemmel tarthatnálak. Most már miattam, - Isten neki, - mehetsz. Elmehetsz akárhova a világ végére is. Az én szememet el nem kerülheted. A Kolompárné üvegén át még a szived fenekére is lelátok.

Ekkor már a kezében volt a bűbájos üveg s mutatta a leánynak.

Egy vörösen csillogó tört üvegdarab volt az. Talán valami festett templomablak kihullott része. A fantasztikus színmozaikot még látni lehetett rajta.

A leányon végigfutott a borzadás, a mint a kezébe vette. Babonás lelke képzelődésre hajló ijedezésével tekintett rá, s zakatoló szive aközben a fejébe hajtotta a vért. Az izgatottság hatása tehette, hogy a mint a vörös üvegre nézett, még jobban felcsigázódott a rémülete. Nagyot sikoltott s úgy dobta el a boszorkányos cserepet, hogy a tó vizébe röpült.

Megdermedve állottak egymás mellett.

A leány keble pihegett. Egész teste reszketett. Szemét lesütötte. A legény szóhoz sem birt jutni.

Végre lihegő, fulladozó hangon mondta:

- Böske, te ezt szándékosan tetted!...

A leány hallgatott.

- Szándékosan tetted, - szólt újra a legény - mert megijedtél, hogy mi lesz, ha én ezen az üvegen nézek majd utánad.

Még most sem mukkant a leány.

- Hallgatsz, - hát igaz, úgy-e? Mondd ki; - *most* mondd ki, a meddig nem késő. Mert ha bolondot akarsz belőlem üzni, akkor én kinyomom a két szemedet a hüvelykujjammal; - akkor én...

- Gyura!

- Úgy-e, meghallgatni sem mered? Hát akkor most bevalld az igazat. Úgy-e, nem a volt kisasszonyod hívott? Úgy-e, a Ferke irt? Nem is akartál te visszajönni. Meguntad ezt a falut; kisasszonynak készültél a kaszárnyás városba. Mindent mondj meg, Böske.

A leány hallgatott.

A legény még egy utólsó kísérletet tett.

- Hát ha te elmegy, jó; - akkor én is másfelé fordulok. Megyek a zsellérvégre, elveszem azt a kubikos Katiczát. Ha nem is valami szép, de annál dolgozabb. Énnekem olyan kell. Mit mondasz te ehhez?

A leány csak hallgatott. Nem merte a szemét felemelni.

Gyura nyögött egyet. - Nagyot. Olyat, a mikor ötven zsák buzát egymásután hordott be a magtárba a vállán, s aztán az ötvenediket is ledobta már s a nagy nehéz munkától megszabadult.

- Nem tartóztattál, Böske, - szólt egy-két nagy lélekzet után. És jóval nyugodtabban folytatta: - No de meg sem csaltál. Csak hallgatsz, akkor hát az igaz, a mit én gondolok. Most menj. Indulj. Pusztulj! De minél hamarabb! Mert nem sokáig állok jól magamról...

A leány nagyon ingadozó lelkű volt. Elkezdett halkán pityeregni. Bűnbakot keresett, a kit okolhasson. Talán csak azért, hogy még jobban, még bizonyosabban lefegyverezze ezt a veszedelmes legényt.

- Az Isten verje meg azt a Kolompárnét, - mondta siránkozva.

A legény rábámult s elkaczagta magát.

- Ne bántsd te Kolompárnét. Iszen már régen meghótt. Sohse látta az ezt az üveget. Úgy letem a szemét közt és sajnáltam eldobni, hogy olyan czifra volt. De ha nincs is igazi bűbája, én beléd láttam vele.

Most csakugyan nyílt a kertajtó s a szakácsné rikoltó pávahangon hívta Böskét.

- Erigy, - dörögött a legény és megismételte nagy nyomatékkal: - erigy innen.

Azzal elfordult és komoran ballagott a luczernás felé, a hol nemsokára megszisszent a kaszája, a mint a sűrű zöld takarmány közé suhintott vele.

A BIKANYAKU.

A bordási csárda kint volt a faluból, félig-meddig a pusztán. Mellette vitt ugyan az országút, de minthogy ott éppen kanyarodója volt: az utasok szerették elkerülni. Átvágtak a mezei dűlőkön, a hol utat és időt nyertek. Csak olyankor kellett minden szekérnek a csárda mellett elhaladnia, a mikor nagy sár volt, a mikor féllábszárig dagasztottak volna a dűlőkön a lovak a vendégmarasztaló ragadós agyagban.

Igy aztán lágy tél idején bizony sokszor volt üres a csárda. Nem igen akadt vendég. Különben is a két falu, a mely közt a csárda volt, nem esett egymástól messzire, úgy hogy akár északról, akár délről igyekezett a szekeres a csárda irányába, már el volt látva; már etetett-itatott a faluban s akkor maga is lenyelegette a maga porcióját.

Csendesen és komoran gunnyasztott a keritetlen pusztai udvarrészben a félszer alatt a kuvasz. Légy nem háborgatta, iszen ha enyhe volt is az idő, mégis csak tél vala. De bent az ivóban még nagyobb volt valakinek a komorsága, mint a czafatos kuvaszé.

Ott ült a „*bikanyaku*” a söntésben és szitta a pipáját, hogy a nagy szortyogás már-már olyan volt, mintha egy mélyen alvónak a horkolása lett volna. Máskor is pipázott a *bikanyaku*, de ilyen neki-türközéssel csak akkor, ha haragudott.

Kivüle ketten voltak az ivóban; egy asszonyféle, meg egy kölyök-legény. Az asszony se lehetett több mint ezer hetes; a legény se volt még katonasorban. Félig gyerekek voltak mindaketen. Az asszony kötögetett, a legény nézte s szólt egyet-egyet, többnyire duruzsoló, dörmögő hangon, a mit még jó füllel is nehéz lett volna megérteni ott, a söntésben, pedig a *bikanyakunak* állandó fülzugása volt, a mióta az őszszel megkínózta a ragadós orosz nátha.

- Hej, Marcsa! - szólalt meg mogorván, a mikor már nem birta nézni, hogy azok ketten csak úgy tesznek, mintha magokban volnának.

Az asszony odafordult.

- Mi leli má' meg kendet?

- Ne röstellj csak egy kicsit idelépni.

Az asszony odament, megállott a söntés ajtaja előtt. A *bikanyaku* megfogta a karját s behúzta magához.

- Nézd, - mondta, - micsoda rendetlenség van itt az üvegek közt. A boros együtt van a pálinkással, a kicsi a nagygyal. - (Aztán jóval halkabban folytatta.) - Küldd el azt a fiut. Beszélnem kell veled.

- Má' megint bomlik kend! - felelt az asszony. Nem is lehetett bizonyossággal tudni: azért izgúl-e, mert a rendre figyelmeztette az ura, vagy mert a legényt akarná innen kituszkolni.

A bordási csárda gazdája fortyanó ember volt s vadulni kezdett ettől a visszautasítástól. Kilépett a söntésből s úgy indult a legényke felé, mintha fel akarta volna borítani.

Szép kis legényke volt az. Szőke, selymes haju, pelyhedző bajuszu, piros arczu. A tekintete még szinte gyermekes. Egész lénye inkább gyöngéd, semmint férfias. Most is csak az asszonyt figyelte, a ki egy kicsit ijedten bámult az urára, mert nem tudhatta, mi történik mindjárt.

A *bikanyaku* olyan tudott lenni, mint a megvadult bivalybika. Roppant erejéről és haragos természetéről volt hírhedt. Némileg e miatt is meggondolták, a kik már ösmerték, hogy ellátogassanak-e a csárdájába. Ha rossz kedvü volt, pedig majdnem mindig az volt, kidobálta a

vendégeit. Egy egész telek tulajdonosa lévén, nem szorult rá, hogy akárki fiának is kedvezzen, a nélkül is meg tudott élni azzal az egyetlen asszonnyal, - gyerek egyáltalán nem lévén a háznál.

Az igaz, hogy ez az egyetlen egy asszony több gondot adott neki, mint tizenkét gyerek. Mert hogy olyan átkozottul csinos vala és ezt maga is tudta.

A szerint viselkedett, a mi megint csak jól állt neki. Jöttek ide néha vadászurak, a mikor a vadászatnak volt jó az idő, és itt lebzseltek, a nélkül, hogy vadászni mentek volna. Udvarolgattak a menyecskének, a ki úgy megszokta, hogy finoman, kedvesen bánjanak vele, hogy már el sem lehetett enélkül. Mindig kellett valaki, a ki tegye neki a szépet, különben nem volt nyugta. Az urát meg, - a bikanyakut, csak ette a méreg, és rosszkedvű volt, de folyvást. - Úgy gondolta, hogy akárhogy is, jobb ha itt, a pusztán kukorikolnak a kakasok az ő kis tyukja körül, mintha bejárogatna az asszony az anyjához a városba. Pedig ha unatkozik, akkor bizony bejár. Ha nem eresztik, elfakad sirva és pityereg egy hétig; azt nem lehet kibírni. Attól fejjel megy a falnak a bikanyaku, mert hogy imádja ezt a pillangómadarat, a kivel a boszorkányok boronálták össze.

Most is, hogy a legénykének úgy nekiment, az jutott eszébe, hogy riva talál fakadni az asszony, hát hamar megszeliődött. Beleharapott a szájába s lenyelte, a mit először akart mondani. Ahhoz képest, a hogy gondolta, elég szeliden mondta:

- No, öcskös, hát még nem várnak odahaza?

A fiu elpirult. Volt annyi esze, hogy megértse, mi rejlik a szives kérdés alatt, de röstellte volna, hogy csak úgy rövidesen kidobassa magát. Felemelte a fejét, s majdnem daczosan mondta:

- Nem engem, Pali bácsi.

Ebben is volt valami hunczutság, hogy a bikanyakut így lebácsizta. Ámbár ötven felé járt már a csárdás, nem szerette, ha a kora miatt nagyon megtisztelték.

A menyecske nem is állhatta meg, hogy el ne mosolyodjék. Hisz az első veszedelem elmúlt. Nem történt meg, a mitől rettegett, hogy a „bikanyaku” felkapja a fiut s kidugja az ablakon, a hogy tavaly cselekedte az inczi-finczi urasági irnokkal. Az sem járt erre azóta, de azt nem bánta a menyecske. Ő maga kaczagott az eseten legjobban, mert mit törődött ő az irnokkal? Kiállhatatlan nyámogó urfi az, négy szemmel meredt rá s olyan összevissza beszélt, hogy megérteni is bajjal lehetett.

- Pedig már elmúlt dél, aztán majd nem kapsz leveskét odahaza.

- Nem is megyek ma haza, nem kell, hogy várjanak.

- Ugyan-úgy-e? Talán bőjtnapod van? Mióta lettél ilyen szentes?

- Nem bőjtölök; inkább vasárnapi kosztom akarok élni, Mariska meghítt ma ebédre.

A bikanyaku nagyot nézett. Megfordult és rámeresztette a szemét a feleségére.

Az asszony összecsucsorította a száját, hogy eltitkolja a nevetését. Hogyne; hisz egy árva betű sem volt igaz abból a meghívásból. Aztán meg az a szemtelenség is kacagni való volt, hogy a fiu csak úgy emlegette a keresztnévén, mert magok közt kieszelték, hogy Ádámról, Éváról rokonok.

- Persze, hogy meghívtam; a kelmed születésnapjára hívtam meg. Ma van! - mondta oly hangon, a mi a körülményekhez képest kissé arcátlan volt.

A bikanyaku elképedt.

- No már ez mégis sok, - pattant fel mérgesen. - Hát meg se kérdezel engem? Aztán kinek mi köze az én születésnapomhoz?

A legényke gondolta magában, hogy most egyelőre már okosabb lesz pusztulni innen; felemelkedett s neheztelve kezdett búcsuzni.

- Bocsánatot kérek, majd elmegyek no; nem szeretném, ha Mariskának kellemetlensége lenne miattam. Az én apám a tanító, tetszik tudni. Ha be tetszik jönni a faluba, szívesen látjuk Pali bácsit, *magyar* vendégszeretettel, - tette hozzá, megnyomva ezt a két szót.

Meghajtotta magát és kifelé indult.

A bikanyaku meg volt zavarodva. Valami motoszkált a fejében, hogy először is a fiu csakugyan nem tehet róla, ha meghívták; másodszor is a magyar vendégszeretet nevében csakugyan nem nagyon illik kidobni azt, a ki az ember születése napját készül ünnepelni, harmadszor is - az asszony...!

Ez a földolog, - az asszony!

A ki őt most meg akarta tisztelni, hogy ünnepet csinál a születésnapjából. No meg a mi ezután következik: - a sírás!

Ott állt a felesége a söntés ajtajában és nem szólt, nem mozdult. A bikanyaku egy percre reménykedett: hátha belenyugszik, hogy így legyen? mégis jobb lenne így, ha tudniillik magokban maradnának, ketten, és úgy ünnepelnék a születésnapot. Az lenne csak az ünnep! Felhozná a pinczéből a legfinomabb borát, azt a konty alá valót; attól hadd csipne be az asszony, hadd bomlana valahára, hadd indulna neki egy kicsit egyszer életében ő is a szerelemnek. Minden ajtót bezárnának; senki ide be ne jöhessen ma, a mikor kettecskén vannak s úgy is akarnak maradni.

Mindezt így szerette volna, és így is képzelte a bikanyaku. Ilyen reménységekkel nyitotta ki a száját és kezdte a mondókáját:

- No látod Mariskám...

De az asszony nem hallgatta tovább; nekiszaladt az ivóban levő fenyőfa asztalnak, leborúlt rá s olyan sírásba fogott, hogy olyat még nem látott ez a csárda. Ha tűz égette volna a csárdát, viz öntötte volna el az egész világot, ha apja-anyja halálhírére egyszerre hozták volna neki, nem zokoghatott volna keservesebben, szívszakgatóbban.

A bikanyaku először csak körül szaladgálta, simogatta, úgy csittította: Mariska! Mariska! De csak sírt az asszony, mint a záporosó.

Egyszer csak elkezdett nagyokat csuklani közbe.

Akkor a bikanyaku már bőgve kiabálta a felesége nevét s összeverdeste a tenyerét; minden ilyen összezsáppolás felért egy-egy pisztolylövéssel. Tudta a jámbor, hogy mi következik most.

A szívgyörcs!

A rettenetes szívgyörcs, a mit a nagyon síró asszonyok olyan könnyű szerrel megkapnak; - a mi összetöri őket és megfojtja, félig-meddig. Ezt nem lehet nézni. Hátha még egyszer rossz vége talál lenni? Isten őrizze!!

- Megyek no, megyek, visszahívom! Térj magadhoz, Mariska! - orditozott a bikanyaku, és vágatott ki a házból, hajadonfővel, pedig kopaszodó ember vala. Odakint rohant az országúton a falu felé, és úgy kiabálta tele torokkal: - hejj! hejj!... gyere vissza!... gyere no, hamar vissza!

Azután, hogy csakugyan megfordult a fiu, besietett megint a házba és már a pitvarban ujongott:

- Jön már no, jön már, Mariska, hallod-e?!

A SZŐKE VICZA SZIVE.

Izgága Veres Pálné asszony nagy munkában vala odahaza, minthogy friss kenyeret sütött; fehérét, ruganyosat és puhát, a minőt csak ő tudott az egész környéken.

Fel akarta használni a jó alkalmat, hogy fuvarban jár az ura, a ki nem volt rossz ember, csak szörnyen zsörtölődő természetű, a mi miatt rá is adták lassankint az „izgága” előljáró nevet. Így különböztették meg a másik Veres Páltól, a kit templomjáró szelid léleknek tudtak mindenek, olyannak, a kinek a szavát is csak elvétve hallani.

Tehát „izgága” Veres Pálnéről van szó, a ki most éppen kenyeret dagaszt s annak neki is tükrözött, rendje s módja szerint.

Noha odakint csipős őszi idő jár, azért ő mezitelen karral és a rékljét elől jól kigombolva megyen neki a teknőben szenvedő kenyértésztának, és nyomkodja, taszigálja, gyúrja, püföli, a hogy bírja s ebbe ugyancsak kimelegszik. Mert hát a jó kenyérnek jól kell kidagasztva lenni s a kinek ehhez ereje, kedve, önfeláldozása nincsen, az akár hozzá se kezdjen a kenyérsütéshez; hisz csak szalonnás, tapadós, galacsinnak való tésztanemű lészen a keze alatt a legjobb lisztből is.

Különben pedig nagy a magányosság a tanyán.

A gazda magával vitte az egyetlen gyereket is; az egész tanya csak az asszonyra van most bízva, meg a két kuvaszra, a melyek nagyszerűen osztoznak a dologban. Az egyik mindig a pitvart, a másik mindig az ól ajtaját őrzi, úgy, hogy sehova, a hol féltős holmi találódik: idegen ember be nem teheti megugatás nélkül a lábát.

Az éjjel dér volt s egy lépéssel közelebb lopakodott a hideg ősz. Reggel a háztető, meg az udvar gyepe ugyancsak fehér volt; sőt a vályuban hártvás jég keletkezett, - először az idén. A gazda magával vitte a szűrt s a gyerek számára a kis bekecsket. Annak szörnyen örült a fiu s most már csak az hiányzott a boldogságához, hogy ő hajtsa a lovat (azért a gyeplőt az apja is tartsa).

- A mikor megjövünk, akkor itthon leszünk, - teszi rá a nyomtatékot a búcsuzásra izgága Veres Pál gazd'uram. Baraczkot nyom a fia fejére s tanitgatja: - biztasd anyádat, hogy lángos legyen, mire előkerülsz!...

Ez még reggel volt s azóta telt az idő. Az asszony kedvezni akart az urának, hát kidagasztotta a kenyértésztát s a közben hol-hol nem járt az esze, de mind dühösebben csapkodta a teknő tartalmát.

Szőke Vicza jutott az eszébe, a kivel aratáskor valami hibán érte az urát. Csipkedte volt a leányt izgága Veres Pál, a nagy komoly ember, s ezt látta meg az asszony, a mitől majd hogy neki nem ment akkor a kutnak. De meggondolta magát s mégis inkább a Vicza hajába kapaszkodott; azt istentelenül megtépázta. Mondják, hogy akkora sikoltozást azóta se művelt más a környéken, csak az uraság pávája.

Szőke Vicza még aznap haza ment Gerébre; éppen oda, a hova ma izgága Veres Pál fuvaroz. Ez forog az asszony fejében s már forni kezd a meleg gondolatok miatt; elvégzi magában, hogy kifakgatja a gyereket okkal-móddal, ha hazajönnek, mert az mégis nagy disznóság lenne...

„Kár! kár!”... szól közbe odakint egy varju, a mint a ház fölött elröpül. A kert irányából is ugyanaz a rekedt, unalmas hang kél: „Kár! kár!” Ez eltereli az asszony eszt egy kicsit.

- No lám, megjöttök; (már mint a varjak) bizony tél leszen már. Itt ezek csak a fagygyal jelentkeznek. Estennet a nagy nyárfákon hálnak, a ház mögött.

Izgága Veres Pálné asszony oda csapong el szükös képzeletvilágában, hogy majd lesz mulatsága a gyerekeknek a sok fekete madárral; - a mikor nagyot mordúl a kuvasz a pítvarban s nyomban neki megy a világnak, úgy vakog, sőt egyre dühösebben ugat.

Kit hoz az ördög, vajjon?

Minthogy éppen elkészült a nagy munkával: kilép az ajtófélfá közé, úgy tekint szét. Hát egy szurtos cigányasszony lépeget erre felé; rongyosan, boglyosan, meztéláb. Egyik kezében vastag bot, a mit nagy nyugalommal nyujt hátra s ott lóbálja a marakodó kuvasz orra előtt, a nélkül, hogy csak vissza is nézne. A másik karja el van foglalva; azon egy kis csókafiókot hoz, olyat, a ki már kinőtt a hátanhordásból, de még el-elfáradt a nagyok mellett. Most különben is a kuvasz elől kapaszkodott fel az anyjára.

„Kár! kár!” - hallik újra s izgága Veres Pálné el nem képzele, merre lehet a varju, minthogy ő nem látja. De a cigányasszony miatt nem ér rá most a nézelődésre. A kuvasz majd megeszi az asszonyt; a csókafiók riadozva lapul az anyja karjára, onnan pislog a haragos házörzöre.

- Csiba te! nye te! - csittitja a kutyát a gazdáné, s tésztás kezével hesseget feléje. - Mi az isten csudáját keresnek itt? - kiabál a közben a cigányasszonyra, a ki mögött vagy harmincz lépésnyire egy másik eféle alak kullog. - Isten hírével, menjenek: nincs itthon a gazda!...

Alighogy kimondta, meg is bánta. Tyhűh! ez számárság volt. Hisz ez mind tolvaj, betyár, rabló. Még szerencse, hogy itt a két fene kuvasz s hogy maga Veresné se utolsó menyecske; ha kell, férfierő van benne, a miről tanuságot mondhat Szőke Vicza.

- Instálom álásán, nemzetes nágy asszonykám, - énekli a morené, siránkozó jajgatással, - csak egy kis válámit, akármit, ennek á porontykának! Hogy áldja meg áz isten! Mer' ojján jószívü, jólelkü! ojján csinos, derik. Hagy mondok jevendőt; szerencsét; hogy gázdág lesz: hogy mit csinál, merre jár áz urá; hogy sokáig élnek, há meg nem hálnák; hogy hány porontyká áll még ehhez á házhoz”...

Se hossza, se vége nincs; s hozzá még a varjak is egyre kárognak, zajognak ott hátul, valahol. A csöndes tanyát majd fölveti a lárma, mert hogy a kuvasz nem akar elhallgatni; sőt a másik is, ott, az ólnál, ugyancsak rákezdí egyszerre.

Izgága Veres Pálnéban megmozdult a nagy érzés arra a gondolatra, hogy hátha csakugyan megtudhatná a cigányboszorkától: merre is jár az ura. Mi türes-tagadás, féltékeny nőszemély; s látszik a Viczával való esetből, hogy nem minden ok híjával. - El is szánta már magát, hogy ad egy-két marok lisztet, meg egy kis kosár krumplit, hadd mondjon jövendőt ez a szipirtyó. De úgy veszekedett odakint a kuvasz, hogy oda is kellett pislantania. Uramfia, nem ott gazdálkodott az uri tök körül vagy három fekete varju, abból a fajtából, a melyik szárnyatlanul szálldos az úttalan utakon?!

Az egész sátoros cigányhad mind ide tolakodott s ha a kuvaszok nincsenek, úgy ellepték volna már a tanyát, mint a sáskák. Az úton közeledett egy pár nyiszorgó kordély, a mit a hét szük esztendőbe illő gebék huztak. És mind-mind erre tartott, mintha a kárognak, a mi a tanyáról szálldosott szét, hívogatás lett volna ő nekik.

Az igaz, hogy igazi varjut csakugyan egyet sem lehetett felfedezni. Tudja isten, miféle torok recseget a varju-gyülekezőt

Izgága Veres Pálné észhez kapott erre a megsziporodásra s hiába jajongta a boszorkány: „ifiásszony! nemzetes ifiásszony! hótig szereti áz urát; féltuczát rajkócská áll á házhoz!”... nem bánta már, hanem felragadta a piszkafát és úgy ment neki a bécsi tök körül gazdálkodó

hadnak, hogy a hány legény, annyifelé iramlott előle. A két kuvasz is vérszemet kapott, s ucczu utánok! Az egyikről közös erővel huzzák le a rongyos gatyaszárat s hamarjában össze is vesztek rajta.

A konyhából épp' akkor surrant ki a jövőmondó banya, a ki mintha hirtelen megkövéredett volna. Veres Pálné most már annak is nekiment s - jövő ide - jövő oda - veszedelmesen uszítgatta rá a kutyákat. A banya megértette, hogy több kettőnél s úgy neki iramodott, akár a kengyelfutó. A közben a botjával nagy ügyesen folyvást hátra csapott, nehogy a kuvaszok megkérdézhessék tőle, mitől vastagodott úgy meg.

Izgága Veres Pálné szinte füstölgött a hűvös időben ezután a nagy handabanda után, mint a jóvérű csikó, a mikor erősen meghajtják. A lehelete két lépésnyire látszott, úgy párázott.

Be is ment csakhamar, nehogy agyonfázzék. De a hogy a szemét felemelte, mindjárt nagyot sikoltott; még annál is nagyobb, mint Vicza a nyáron.

- Jézusnak szent lelke! oda a pitykés dolmány!

Tudniillik az ura dolmánya, a mi ott lógott volt a szögön, szellőztetés végett, mert másnapra ünnep következett.

Éppen erre a nagy riogásra csörtetett a ház elé a szekér, a fuvarból. A gyerek már messziről kiabálta:

- Nini, édesanyám, én hajtok! nini, éd'sanyám, milyen nagy szivet kaptam Gerében Vicza nénitől.

Arra megismétlődött a karakán sikoltás és jött ki az asszony a piszkafával, mintha sárkányon lovagolna.

- Hol volt kend?! Merre jár kend?!... Hát még a gyerekünket is ahhoz a személyhez viszi kend?

Azzal kikapta a nagy mézeskalácsos szivet a fia kezéből s úgy vágta a földhöz, hogy a kuvasz szükölve ugrott félre előle. De még ez nem volt elég, hanem azon piszkafáson, libegő hajjal rontott neki a pusztaságnak, akár ha megbolondult volna. Az ura azt is hitte s csak kiabált utána, kérlelve, szelid szóval, visszahivogatva, a mi mind nem vallott rá, hogy olyan nagyon „izgága” ember volna.

Hanem az asszony nem hallgatott rá; csak száguldott, el-ki a messzeségbe; ő tudta: hova-merre.

Bizony csupán csak a cigányok után, a kiknél a pitykés dolmányt tudta.

Teméntelen ideig odaveszett; olyan sokáig, hogy az ura már azt hitte: Gerébre ment, hogy Viczát agyonüsse.

A mikor nagysokára mégis előkerült, pitykés dolmány volt rajta: abban úgy feszített dühösen s nagyokat fújva, mint egy mérges markotányos. Felvette tudniillik a visszapörölt dolmányt, minthogy fázni kezdett az uton, hazafelé jövet.

Az ura, - izgága Veres Pál gazduram, - csak nézte-nézte, nagy bandzsítva, hogy mi folyik körülötte, mindenféle érthetetlen dolog; de szólni most nem mert.

Ellenben loppal fenyegette a szepegő gyereket, a szamarat, a ki mindent kikotyog; pedig meg volt neki mondva, hogy úgy kell beszélni a szivről, mintha a vásáron vették volna.

NEMEZIS.

Esteledett.

A hársi erdős dombról egy ember jött lefelé, Búgfalu irányába. Könnyen lépegetett s a ki messziről látta, a járásából is kitalálhatta, hogy fiatal. Biztosan, gondolkodás nélkül kanyarodott le a fordulónál, a mi azt mutatta, hogy teljesen ösmeri itt a járást. Az erdei ösvényről csakhamar rátért a nyiltabb szekérutra, a hol rögtön megakadt a szeme egy előtte dőczögő anyókán.

Az anyóka görnyedten ballagott, mert nehéz rőzseköteget vitt a hátán. A siető legény csakhamar utólérte.

- Jó estét Ancsa néni, - szólt s fürkészve nézte az öreg asszonyt, mintha várna valamire.

- Jó estét fiam, - válaszolt a töpörödött anyó és sóhajtván ment tovább.

- Nem ösmer rám, - dörögte a legény és mialatt lépést igyekezett a vénséggel tartani, tűnődve mondta magában: - Bizony még nyomorultabb lett szegényke, a mióta...

Elharapta a gondolatát. Megint megszólította az öreg nő:

- Hát igazán nem tudja, ki vagyok?

Ancsa néni megállott s vöröses, nedves, tétovázó szemét a legényre emelte. - A hangod ösmerős, édes fiam. Nem a Csatóék Ferkéje vagy-e?

A legény megrezzent. Hisz a Csatóék Ferkéje most esztendeje kutjavítás közben a mélységbe zuhant s ott lelte gyászos végét. Alig egy héttel azelőtt, hogy...

Megint elhallgatta, a mi az eszében járt.

„Szegény Ancsa néni! Hogy meggyöngült az esze,” - gondolta magában.

Aztán bolond ötlete támadt. Gyöngén rántott egyet a vállán, úgy mondta: - Az vagyok, az lelkem Ancsa néni, Csató Ferke. Mondja, mit csinálnak otthon? Régen nem jártam már Búgfaluban.

A vénség ümmögött. Persze-persze, nyilván katona voltál. Tudom, hogy sirt az anyád, a mikor besoroztak. Hát mi csak megvolnánk, Gesztesiné tegnap adta el a libáit, mert itt járt a zsidája. A pap huga pedig megbabázott, meg a'...

A legény odanyult a vén asszony hátán levő rőzseköteghez. - Viszem én egy darabon, Ancsa néni; nehéz ez magának. Oszd' a Sóváriék Mariskája hogy van? mit csinál? mondja lelkem.

Az anyóka érzékenyült hangon kezdett hálálkodni: Ó, be' derék jó fiu is vagy te, Ferke fiam. Mindig mondtam apádnak, mikor néha agyon akart verni; ne bántsá azt a fiut; abbul lesz csak a nagy gazember. Köszönöm fiam, köszönöm. Kit is kérdeztél, édes fiam?

- Mariskáról mondjon valamit néni; Sóvári Mariskáról.

- Ajajaj! ládd-e fiam, annak is bekötötték a fejét. Pünkösdkor volt a lakodalma.

A legény felordított s elejtette a rőzseköteget.

- Jézus Mária! - siránkozott a vén asszony s majd összeesett ijedtében. - Mi lelt fiam! mi lelt!

- Kigyóra léptem, attól iszonyodom, - hebegte a legény s felemelte a rőzsét. - Beszéljen csak, mondja tovább, hamar.

- Ugyan mit beszéljek? Nagy lakadáré volt; Büki Jancsi volt a Marcsa vőlegénye.

A legény megállott. Dühösen kérdezte: - Bolondozik velem, Ancsa néni?

- Én-e fiam?! Hogy gondolhatsz olyat! Miatyánk isten, ki vagy a menyekben...

- Ne imádkozzon most! beszéljen, ha mondom.

Ezt már haragos förmedéssel kiáltotta. A vén személy riadozva bámult rá s csöndesen, gépiesen, halkán suttozta: „szenteltessék meg a te neved...”

Aztán megint elkezdett jajgatni: - Ó - ó! ládd-e fiam, milyen az öreg fej; - már ugyanis alig látok, most meg az elmém is elhagy lassankint. Dehogy Büki Jancsi, dehogy! *Sulyom Jóskát* akartam mondani, - Jézus ne hagyj!...

Attól ijedt meg, hogy a rőzseköteg megint a földre repült. De most szándékos erővel csapta oda az idegen legény. - Sulyom Jóska! - kiáltotta vadul.

- Jaj, fiam, jaj! - óbégatott az öreg asszony s kezét tördelte hozzá.

A legény megcsöndesítette a hangját.

- Ne féljen no; mit ijedezik úgy? Csak nem gondolja, hogy bántom? Menjen békével; vigye a rőzséjét; itt elválik az utunk.

Rásegítette a köteget az anyóka hátára. A közben is beszélt, fuladozva, felindulva: - oszt' ne sokat járjon otthon a szája; nem kell beszélni róla, hogy valakit látott idekint. Ha egy szót is szól, megbénítják a nyelvét az erdei lidérczek.

- Uram, ne vigy a kisértetbe; jaj a lidérczek, jaj! - nyöszörgött a vénség s két kézzel vetette a keresztet magára. Indult aztán tovább, tötyögő sietéssel. Meg se állott, hátra se nézett. Hovatovább egybefolyt nyomoruságos alakja az erdei árnyékkal.

A legény pedig csak állott egy helyben és sokáig meredt maga elé. Elborongott azon, a mi egy esztendővel ezelőtt történt ebben az erdőségben s a mi miatt nehéz fogságot kellett szenvednie. Komor éjszaka után nagyon borusan kelt fel akkor a nap. Itt, a verespataki völgyben találkozott Sulyom Jóskával, az urasági vadőrrel, a ki kétszeresen volt halálos ellensége. Azért is, mert ő, Büki Jancsi, volt az egyetlen vadász, a ki mindig tuljárt az eszén és soha lépre nem került; pedig be' sok' gyönyörű szarvast elhordott a tiltott területről! Hanem az igazi gyűlölség oka még sem ez volt köztök. Annak az oknak ragyogó hamis szeme, mosolygó piros szája, derékon alól is lecsüngő selymes haja volt és - Mariskának hívták.

Ugyanegy leányért bolondult a két legény s a mikor Sulyom Jóska elibe toppant a verespataki völgyben a hirhedt, veszedelmes orvvadásznak, nem az jutott eszébe, hogy hány szarvasért kell boszut állania, hanem hogy ez az a legény, a ki a selyemhaju leánynál útjában áll.

Úgy mentek egymásnak, mint a vadkanok. Egyik sem gondolt arra, hogy löjjön, pedig mind a kettőnél puská volt. De mit ért volna: csak úgy messziről lövöldözni meg egymást? Egy jó markolás, egy pőrölyütés az ököllel, ezerszer többet ér annál.

Dübörgött a föld, úgy tépték, zúzták egymást, Büki Jancsi volt felül, a mikor elestek, s ebbe bele is halt volna Sulyom Jóska, ha favágók nem jönnek. Azok szedték le őket egymásról. Se láttak, se hallottak, mint a szarvasbika, a mikor vágýtársával összeakasztja az agancsát. Sulyom Jóskát úgy kellett hazavinni. Eltört az egyik lába.

E miatt a sulyos eset miatt került nehéz fogságba Büki Jancsi. S most, hogy a büntetése letelt, jött volna hazafelé sebbel-lobbal, nagy türelmetlenséggel. A szerelem hajtotta.

De most már nem sietett. Ott ácsorgott az erdei úton s a távozó anyóka után nézett, a mig csak láthatta. Szinte bánta már, hogy meg nem fojtotta a vén halálmadarat, a ki így megölte egy pár szavával minden reménységét.

Az erdő egyre sötétebb lett körülötte. A sűrűségben nehézkes robajjal csörtetett egy vén szarvasbika. Bizonyosan kifelé igyekezett a vágásba, a zsengefüves, virággal ékes, zamatos erdei legelőre.

Büki Jancsi megrezzent. Még a homályban is látni lehetett, hogyan ég a szeme. Nagyot gondolt.

A mikor az az eset történt: a favágók útjára bocsátották. (Azután került csak fogságba.) Vitte magával a rozsdás disznólábat, a mely szétszedetlenül is jól elfért a subája alatt. Elrejtette a rendes helyére. Tudta, hogy keresik majd. De azt ugyan senki emberfia meg nem találhatja.

Most eszébe jutott rozoga puskája. Megfordult és mint a kóborló vad, bebujdosott a sötét fák közé.

Minden gerinczet, minden hajlatot ösmert ebben az erdőben. A verespataki völgy itt volt alatta, alig háromszáz lépésnyire. Oda igyekezett. Ott sűrű vágás terült, ember abban el nem igazodhatott ilyenkor. De Büki Jancsi mégis neki vágott. A szarvasok útját választotta. Azon ment le a szeliden kiemelkedő holdvilág fényénél a völgy aljáig, a forrás-kuthoz, a melyet háznagságu szikladarabok vettek körül s a sziklák fölött évről-évre jobban korhadozott egy óriás tölgy, a melynek akkora odva volt, hogy egy ember elfért benne.

Büki Jancsi bebujt ebbe az oduba. Egy bagoly, a mely a vén tölgy száraz ágán gunyasztott, megriadva szállt el attól a kiáltástól, a mit a volt orvvadász hallatott. Az odu egy mellék-üregében, a mely egy alatt terpeszkedő, vastag ágba nyult, megtalálta a disznólábat, meg egyéb eszközeit.

Sietve jött ki a holdvilágra. Körültapogatta, megvizsgálta az ócska puskát. Még rozsdásabb volt az, mint valaha. Látszott rajta, hogy réges-régen nem lehetett kézben.

A vadorzónak felcsillant a szeme. A régi bajtárs láttára megint feltámadt benne a régi szenvedély. Egy pillanatra elfeledte, hogy mi fő a fejében s kedve kerekedett, hogy elsurranjon a hallgatag vágáson át az erdő szélére, a hol most váltanak ki a szarvasok a ringó vetésbe.

Megpróbálta a puska kakasát. Biz az egy kicsit nehezen járt. Előszedte a bádogdobozba rejtett lőport és gyutacsot s óvatosan felporozta, felszerelte a kotyogó szerszámot. Hogy meg van töltve, azt tudta, arra emlékezett. A mikor mindent rendben gondolt, leült a sziklára és várta a hajnalt.

Borzasztó sokáig tartott az éjszaka. Nem akart vége lenni. Az éjjeli neszek egyhangusággal ismétlődtek időnkint. A patak a kövek közt halk bugyogással bujkált; egy róka állandóan, hűséges kitartással vakogott a holdra, sokáig. Egy kecskefejő lappangott a közelben, az meg nem unta, hogy a saját reszelő-perregő hangjában ne gyönyörködjék, valahányszor megült valamelyik ágon.

Valahára kopogtatni kezdett a törpe fakopáncs. Ez van ébren a nappali madarak közül legelőször. Még az éjszaka hangulata van a pittymallat első perczeiben, a mikor ez a kis kopogó szellem megkezdte munkáját. Büki Jancsi felpattant tünődéséből erre a hangra. Ő már jól ösmerte az ilyen jeleket. A hogy a derengő világosságban tudott, úgy sietett. Ki, ki, az erdő szélére, a hol a szarvasok a nyiltabb helyekről visszaváltak az őserdőbe.

Egy dombtetőn megállott s hallgatózott. Messziről kutyaugatás hallatszott odáig. Ott lakott a vadőr, abban az irányban, az elhagyatott erdőségben. A vadorzó arra felé tartotta a puskáját s elsütötte. A puska kettősen szólt. Először a gyutacs pattant el, azután egy egész másodpercz mulva a töltés. A gyutacs lángja nehezen hatolt át a lőporig, de mégis meggyújtotta.

A vadorzó kaczagott magában. Most már bizonyosra vette, hogy el fog sülni a másik cső is. Attól tartott volt, hogy a fa odvában nagyon átnedvesedett a töltés.

- Erre a durranásra majd csak eszmél, - mormolta magában. - S a helyett, hogy menekülni igyekezett volna, arra sietett, a merről a kutyaugatás hallatszott az imént. Arról várta a vadőrt.

Nem rosszúl számított. Egyszer csak a szürkület növekvő kivilágosodásában észreveszi, hogy rohanvást jön valaki a vadőr lakása felől. Messziről is megösmerte Sulyom Jóska s nagyot dobbant a szíve.

- Nem menekülsz most, - sziszegte oly hangon, mintha mérges kigyók lettek volna a torkában elrejtve.

A vadőr lihegve közeledett. Puskája a vállán volt. Nem gyanította, hogy ily közel legyen a bűnös. Azt hitte, hogy majd csak az erdőn túl éri el valahol.

- Megállj!

Mintha a menykő csapott volna le melléje, úgy hökkent vissza erre a hangra Sulyom Jóska.

- Tudod-e ki vagyok? - kérdezte Büki Jancsi.

A vadőr ráösmert. A kik így gyűlölködnek, azoknak jó az emlékezetök egymás iránt.

- Meghalsz most! - kiáltotta a vadorzó, s neki szögezte a rozsdás puskát a megriadt vadőrnek.

De Sulyom Jóska se félt a maga árnyékától. Hozzászokott már az ilyesmikhez. Nemhogy megállott volna, hanem mint a bölény, vadul ment neki ellenfelének.

Erős dörrenés hangja zugott végig az erdőn. Nyomban utána éles kiáltás hallatszott. Sulyom Jóska torkon ragadta Büki Jancsit, a kinek már nem volt kezében fegyver.

A rozoga puska részei darabokban heverték a földön.

A vadorzó két keze összezúzva csüngött le; szörnyű sebeiből ömlött a vér.

A rozsdás szerszámot a második lövés szétvetette. A vasforgácsok tehetetlen bénává nyomorították a boszuvágyó gyilkost.

De törvény elé nem állhatott újra.

Elvérzett, elpusztult, mire a vadőr segítséget hozott.

A „KUM-KUM” LOVAI.

Nyári éjszaka volt s a kiskereki gazdaság „finom ménese” kint pihent a Bugyoró-patak mentén húzódó legelőn.

A „finom ménes” csupa remek félvér csikó volt, számszerint vagy ötven, a melyek közül szokták kiválogatni az uraságnak szánt jukkernek valót.

Bakó ispán úr inkább a félszemét adta volna, semhogy ezeknek a gyönyörű csikóknak bajuk essék. A csikók közé elkeveredett az anyakanczák közül is egynehány. Szép sötétpej volt valamennyi, egyetlen egynek a kivételével. Az az egy volt az öreg *Liljom*, a ménes vezetője. A gazella fejű fehér kancza, a mely, ámbár épen ujhold volt, most is kiviláglott fekete árnyékhoz hasonló társai közül.

Remek, csendes, meleg éjszaka volt s a csikós bojtárt, a ki a ménesre vigyázott, elnyomta egy kicsit a buzgóság. Szunnyadás közben úgy rémlett ugyan neki, mintha a kutyája felugrott volna mellőle s kiszaladt volna a mezőre, - de minthogy meg se vakkant, nem lehetett baj. Talán egy baktató nyulat vett észre az ő éjjel is jobban látó kutyaszemével, az iránt érdeklődött.

Hanem a kutya nem hiába ment úgy neki a fekete éjszakának. Megérzett valakit, a ki, mikor a lihegve közeledő ebet megsejtette, halkan püsszegve hívta magához. Kormos hízelegve ugrálta körül a sötét alakot, a ki a Bugyoró egyik hajlatából emelkedett ki.

Az a sötét alak, a mozdulatai frissességéből ítélve, fiatal legény lehetett. Megsimogatta Kormost, azután nesztelen lépésekkel surrant közéje a ménesnek, a melynek egy része az illatos gyepen pihent, más része ellenben még most is legelészett s farkának halk suhintásával hajtotta magáról a szúnyogot.

A fehér kancza is legelt. Látszott a nagy barnaság közt a lassan mozduló világos folt. A legény egyenesen oda tartott s a mikor közel volt a lóhoz, halkan szólította, hívta: *Liljom!* gyere ide!

A fehér kancza az öröm röhintésével sietett hozzá. Megszaglászta; szinte megcsókolta. A legény hízelegve simogatta végig; megveregette a nyakát, a hátát. Meg is ölelte a jó kedvét mindenkép mutatni igyekvő állatot. Azután levett a válláról valamit s a ló fejére dobta. Az egy kötőfék volt. A kötőfék kötélzárából zablát csinált s a ló szájába tette. A mikor készen volt, lepkekönnyűséggel pattant fel a fehér kanczára, a mely abban a pillanatban eltüntette kényelmeskedő, anyakanczához való tartását s lett belőle a nyakát feszesen tartó, fejét emelő, fülét hegyező deli állat.

A legény mosolygott s magában mormolta: Bakó ispán úr, most megtartom a szavamat, visszafizetem a hozzám való szivességét.

Azzal lekapta a nyakából a karikását s olyat durrantott vele, mint a pisztolylövés.

Rögtön rá éleset fütytyentett, kétszer egymásután.

A pihenő lovak egy szempillantás alatt talpon voltak. Az egész ménes megmozdult, a csikók horkolva rugtak ki, mintha kísértetet látott volna a ménes. A legény most megszorította térdével a lovát s furcsán, vontatottan, hívóan kurjantott. *Liljom* abban a perczben előre ugrott s lassu vágatással iramodott neki a sötét pusztának. A ménes utána. A legény megismételte a hívó kurjantást s hátra sem nézve hallgatta, hogy robog utána ötven félvér, akárcsak zsinóron húzná valamennyit. Most már rendben volt a dolga. Most már jobban is igyekezhetett, hisz' nyomában a ménes. Gyöngén csiklandozta meg a fehér ló derekát. Attól az még jobban elnyujtózott. A ménes dübörgő robajjal követte a megszokott vezetőt.

Az álmos bojtár már a karikás pattanására felriadt s zavart észszel kapkodott a lóva után, a mely ott volt kipányvázva, mellette, hogy szükség esetén mindjárt ráülhessen. A ló horkantva ágaskodott a nógatásra s bakugrásokkal közeledett. A bojtár megértette, hogy guzs van a lábán.

Azt nem ő tette volt rá. Az ördög járhatott itt. Mire a guzst leszedte s lóra pattant, a dübörgő ménes már messze járt.

Egy darabig rémulten vágatott a bojtár az eltűnt lovak után, de a saját lóva dobogásától nem hallhatta, hogy merre fut a ménes. Végre is megállott és visszafordult. Elkoczogott a számadóhoz, a ki a berki tanyán éjjelezett. Abba biz' idő telt. A számadót majd hogy meg nem simította a guta, a mikor az esetet megtudta.

- Már ezt rögvest jelenteni muszáj, - mondta s maga is lóra ült; együtt siettek a belső tanyára, az ispán úrhoz. Útközben beszélgettek.

- Hát oszt' hogy is volt? - mondd el csak mégegyszer, - kérdezte a bojtárt a számadó.

A bojtár elmondta. Valami átok történt vele. A boszorkány ráült a mellére s elaltatta. Akkor jött az ördög és vijjogva, lövöldözve, elhajtotta a ménest a pokol fenekére.

- Nagy számár vagy ecsém.

- Iszen, ha annyiban maradhatnánk!...

- Tanulatlan vagy még. Látszik, hogy új bojtár vagy; idegenből jöttél. Tudod-e ki tett lóvává?

- No, már szeretném tudni.

- Megtudhatod. Violás Pista volt az, a régi bojtárom. Ilyen csak attól telt ki. Az tudott csak a lóhoz! Beszélt vele, mintha ember lett volna. Pusztá szavára, kurjongatására utána ment a ménes mindenüvé. Azt is tudom, mi vitte most erre a kutyaságra; elpanaszolta nekem a fiú. De az már nem a te számár eszednek való, hallod-e. Mert nagy számár vagy, lelkedtől kiválva. Mehetsz is holnap vissza oda, a honnan jöttél. Még libapásztornak se kellesz nekem többet.

A bojtár elszomorodott, a számadó elgondolkodott. Nem szóltak többet egymáshoz, a míg csak a belső tanyára nem értek. Addig megint jó darab idő telt el.

De legalább szerencséjük volt. Az ispán úr még nem feküdt le; - vagy tán már fel is kelt. Ott kiabált, ripakodott valakire, az udvar közepén. A két csikós megállott s várt, hogy ne zavarja a tekintetes urat. A homokháti kerülő hangja hallatszott.

- Biz azok nagy kárt tehettek, tekintetes uram. Végig gázolták azok az egész zabtáblát, pedig éppen aratás előtt volnánk.

Az ispán toporzékolt: - Akasztani valók! s azt mondja kend, hogy már többször is begázoltak a zabba?

- Meg-megpróbálták, de szelidebben. Azért is voltam résen. Már csak nem szólok addig, a míg kárban nem érek valamit, a mit behajthatok: gondoltam. Mert úgyis csak én kaptam volna a szidásokat. Pedig azt a „Kum-kumot” kéne az istennyilával megütni.

Az ispán dühös volt, mégis majdhogy el nem nevette magát. Valami német származású árendás volt tudniillik ez a Kum-kum, a kinek a nevét nem bírta megtanulni a paraszt. A német viszont magyarul nem tudott s csak úgy szölongatott mindenkit: Komm-komm (gyere-gyere). Így ragadt rá a „Kum-kum.”

- Hát annak a lovai voltak a zabban? - kérdezte az ispán.

- Persze azé. A mióta a „Kum-kum” megfogadta Violás Pistát...

- Mit beszél kend? - vágott közbe az ispán. - Violás Pista annál szolgál?!...

- Annál. Megint csikós, mint minálunk volt, a míg a tekintetes úr kocsisnak be nem hívta.

Bakó ispán úr ümmögött. - Eszébe jutott valami. Hogy mivel fenyegetődött az a kocsis legény, a mikor elkergette. Rajt érte valaki, hogy beitta a lovak abrakját, s beárulta. Bakó mindjárt előhivatta s pattogva ment neki, mint a puskaapor.

- Mit csináltál, gazember? Hát kocsis vagy te? Hát ló mellé való vagy te? Beiszod az abrakot? Koplaltatod a lovat? Nincs itt többet helyed! Még ma elpusztulsz innen!...

A legény röstelkedve forgatta kezében a kalapját. - Hibáztam tekintetes uram, de nem szenvedtek azért a lovak. Én tudom. Nagy beteg volt mindakettő, 'sz még befogni se volt szabad két napig. Innom pedig kellett, mert búsultam.

- A ló búsult, nem te, kötni való! Te leszoptad magadat s megagyabugyáltad az öreg béres fiát.

- Volt rá okom.

- Volt ám; Barát Julcsa! úgy-e?

Még a homloka is vörös lett a legénynek ettől a névtől. Daczosan vont vállat.

- Hát csak elcsap a tekintetes úr? - kérdezte komoran.

- El én, még pedig nyomban. Szedheted össze a sátorfádat s mehetsz.

Violás Pista kiegyenesedett.

- Elmegyek, - mondta emelt hangon, - de megfizetek egyszer azért a kis zabért!

Ebben igaz szándék is lehetett. Bakó annak vette s nem szólt. Elfordult a legénytől, a ki csak-ugyan elment.

Most mindez eszébe jutott az ispán úrnak. Hát így fizet nekem Violás Pista, - gondolta dühösen. - Elszegődik a rossz szomszédomhoz s rájár az idegen lovakkal az én zabomra! No várj!

- A kárban lelt lovakat hova hajtotta kend? - kérdezte a kerülőt szigoruan.

- Először a homokháti juhakolba tereltük valamennyit. De onnan mindjárt elindítottam ide; itt lesznek nemsokára.

- Minden egyes lóért öt pengőforint a váltság. Érti kend? A „Kum-kum” hadd emlegesse meg.

- Igenis, instálom.

A csikósok gondolták, hogy most már rajtok a sor s előálltak. - Jó reggelt a tekintetes urnak, - köszönt a számadó, minthogy már pítymallott.

- Hát kendtek ilyenkor mit akarnak itten? - kérdezte az ispán, még a köszöntés viszonzásáról is megfélelkezve csudálkozásában.

- Bajjal jövünk.

- Csak nem eszi kendteket a fene?

- Mi türes-tagadás, Violás Pista az éjjel elhajtotta a „finum ménest”.

Az ispán olyat ugrott, mintha tüzes vason járna.

- Megbolondult kend, számadó? Hát Violás Pista itt is, ott is? Lókötő lett abból a gazemberből? Nem tudták agyonverni?

Tajtékozott, fujt, toporzékolt. A csikósok hallgattak. Bakó ispán úr körülszaladta nagy felindulással az udvart. Mire magához tért, már csuron vizzé izzadt.

- Menni kell rögtön a csendőrökhöz! Jelentést kell tenni! Mindjárt adom az irást! Vagy tán nem is írok, hiszen most nem tudok. Mondjanak el mindent előszóval. Egy perczet se veszítsenek. Siessenek!...

A csikósok már indultak volna, de éppen nagy dübörgés közeledett a pusztából. A „Kum-kum” kárban lelt lovait hajtották erre a kocsisok. Már világosodott s látni lehetett, hogy a sok szép ló között egy fehér is van.

A csikós-számadó hirtelen nagyot fohászkodott.

- Az árgyilusát! Tekintetes uram!

- Mi baja kendnek? vén kárvallott!

- Nekem immár kutyaabajom sincsen. Iszen tessék csak odanézni. Az a mi ménesünk. Ahun csillog a Liljom, a fehér kancza.

- Csak nem eszi a fene?!

De a számadó már nem hallgatott rá. Megbízta a lovát s a közeledő ménes elé vágatott azután visszarohant: az a', az a'! - kiáltozta s majd kibujt a bőréből örömeiben.

Bakó ispán úr csak dörzsölte a szemét s a halántékát, hogy nem álmodik-e. Utóljára is neki fordult a homokháti kerülőnek.

- Hát kend mit csalja a világot, hogy két lábon jár, mikor négy lábon kéne járnia? Hát ilyen marha kend, hogy behajtja a saját lovainkat?

- Hunnan ösmerjem én azt, fekete éjszaka? - duzzogott a vén csont. - Láttam én valaha a bugyorói ménest?! Kárban találtam, punktum! Oda a zabtáblánk...

Az ispán elhallgatott. Ebben már igazat kellett adnia a kerülőnek.

Az egyik kiskocsis, a ki a lovakat terelte, előtoppant.

- Útközben találkoztunk Violás Pistával, azt üzeni a ténsurnak, hogy ma megabrakolta az egész bugyorói ménest, nem tartozik már zabbal a tekintetes úrnak.

A szegény kis kocsis el nem tudta képzelni, mért kap az ispán úrtól erre a szóra egy olyan magyar ötöst, a mitől a szeme is szikrázott.

Az ispán a számadóhoz fordult. - Vegye kend számba a ménest s induljon vissza vele a Bugyoróhoz. De ha még egyszer így jár kend: bele lövök, érte?

Azzal nagy dühösen rohant a házba, ledobálta a ruháját, ágyba bujt s folytatta az alvást ott, a hol akkor hagyta volt el, a mikor a homokháti kerülő azzal örvendeztette meg, hogy a „Kum-kum” szomszéd valamennyi lovát behajtotta.

TISZTA MUNKA.

Késő ősz van s odakint szemetel az eső. Parányi harmat hull, lassan, folytonosan. A kis város utczái csöndesek, sárosak. Itt a házak még be vannak építve az udvarba; az utca felől palánk keríti be a telkeket. A palánk mellett kopott, meghajladozott palló mutatja a gyalogutat. Kopogva csoszog rajta a csizmás emberek lépése.

Vedlett akácza borul néhol a palánkra. A meztelen galyakon lassan gyülemlik csöppé a harmat, s egyre remeg a fán, ezrével-százezrével.

Egy asszony dagaszt csizmás lábával az utca közepén. A malomsorról vált be a hidutczába, a hol már uribb nép is akadt. Ott van a Csegeiné háza; jó nagy, majd egy holdas udvarral; az udvar mögött pedig legalább háromakkora veteményes kert terpeszkedik most már üresen, elhagyottan. A csizmás asszony nagy dobogással surolja talpát a pallóhoz az utcaajtó előtt s benyit.

A folyosón egy rosszkedvű kuvasz gunnyaszt, az ajtónyikorgásra felemeli a fejét s kitekint. De mindjárt meg is bánja, hogy mozdult. Ásit és fázósan kuporodik össze; közönyös tünődésében ez van: „Már megint Csorváné; mindig csak Csorváné! A szent látott ilyen unalmas életet. Még vakkanni sem érdemes ennek a bejáró boszorkánynak”.

Csorváné ügyet sem vet a kuvaszra; de minthogy éppen odatelepedett az utba, hát félig-meddig keresztül lép rajta. Nem fél, hogy nekiharap az ebadta döge; hisz' elég régóta ösmerik egymást. Csak megy tovább, bátran, be a konyhába, (a főbejárat zárva szokott lenni) s mint-hogy senkit sem talál ott, - a cseléd éppen apróféért ment ki a félszerbe, - beront a konyhából nyíló ajtón a belsőségbe.

Ott egy fiatal leány takarít javában. Ketten vannak ugyan, de a másik olvas, az ablak mellett. Csinos lánykák; a dolgoznak kendő van a fején, hogy a por, meg a pihe ne lepje a haját. A másikon látszik, hogy lassabb vérű. Álmodozó. Egy kicsit sápadt, és nem olyan fürge, mint a nénje.

Ezek a Csegei-leányok; özvegy Csegeiné leányai. Apjuk után maradt annyijok, hogy szerényen bár, de nagyobb gond nélkül élhetnek. Kisasszonyok ugyan, de a mamájok egyre szorítja őket a házi munkára, még olyanra is, a mi nem egészen kisasszonynak való. Jó azt azért tudni; érteni mindenhez kell.

- Hun a mamájok, lelkem? - kérdi Csorváné s csak utólagosan mond jó reggelt.

Az, a ki olvas, nem felel. Csak a dolgoz köszön vissza s a szomszéd szobára mutat.

- Maga épp' jókor jön, - teszi hozzá. - Ma csupa szekánsság a mama.

Csorváné hányivetien int a balkezevel. (A jobbal nem hadonászhat, mert azon kosár van.) Az azt jelenti: „bizzatok csak rám, én majd eligazítom”.

Szuszogva halad tovább. Nagy darab asszony s a szoknyája lendülése meglebegteti az ablakról lelógó csipkefüggönyt. Bizalmas otthonossággal hatol be a nemzeti asszony szobájába.

- Adj isten, ténsasszonykám, - köszön olyan hangon, mintha haragudnék. - Hát meghoztam az aszalt gombát, a kit rendelni tetszett.

Csegeiné egy csomó bevasalt fehérnemű közül bontakozik ki. Azt vette számba éppen. Kahicsol, nem annyira szükségből, mint inkább szokásból. Szereti rendbehozni a torkát, mielőtt beszédbe elegyedik. Kivált Csorvánéval, mert annak mindig sok a mondanivalója.

- A gombát, Csorváné? Tegye le no. Oszť ha kukaczos, akkor nem jól jár velem, hallja. Űljön le hát, tudom, hogy elfáradt. Iszik-e valamit? Diókeserűt kap ma; derék asszony volt, sietett. Jól tette, mer' úgyis elég a bajom-gondom. Öregszem, nem igen birom a ház terhét. S ez a két nagy leány is itt a nyakamon; még rám vénűlnek. Mi lesz belőlők, jóságos Isten! mi lesz.

- Ugyan no, ugyan; már micsoda beszéd ez ténsasszonykám. Iszen egyidősek volnánk, pedig magam biz isten nem érzem, hogy nagyon öregedném. A leányok meg csak éppen hogy férjhez mehetnének, ha nagyon akarnának.

- Ne úgy mondja lelkem; akarni bizony akarnának; de hol van, a ki elvegye őket? Én nem mutogathatom az istenadtákat. Szegény vagyok; (kezd elfuladni a hangja) nem telik színházra, bábra; (majd hogy sirva nem fakad) csak a templomba tudunk járni; (hirtelen átsap az indulatos hangba) oda meg a léhűtő, mihaszna férfiak nem járnak!...

Csorváné lenyeli a pohárka diókeserűt s könyező szemmel riszálja a torkát. - Pedig mondanék valamit, a mit érdemes meghallgatni. A Korsós-fiu nagyon ide áll ám a házhoz. Még a kártya is azt mondja, de én egyébből is tudom.

Az özvegy mama szeme felcsillan erre a szóra. Korsós!... azt mondja maga: Korsós! Mintha magam is észrevettem volna. Tercsi tetszik neki.

Csorváné kiterjesztett tenyérrel int nemet. Annak Tercsikét nem adhatjuk. Szilajok lennének azok egymásnak. Korsós Gyszi vérmes-hangos, Tercsi is hamar a csipejére teszi a kezét. Aranka való annak. Az szelid és jobban be tudja fogni a száját.

- Nem bolondság, a mit mond, Csorváné. De vajjon kell-e a fiu a lánynak? Nem mutatta eddig. Hallja, ha ezt okosan meg lehetne csinálni, be' nagy megnyugvásom is lenne mindjárt. Ezek a folytonos aggodalmak ölnek, kinoznak, hajnaltól estig, estétől hajnalig. Már megint fogadtam egy kis bőjtöt; tizenkét pénteket ajánlottam fel szent Antalnak, ha megsegít bennünket.

Egy kis asztal van Csorváné mellett, rajta arczképek. A szemes kofa tekintete megakad egyen, a Korsós Gyszién.

- Mindjárt megmondom én azt, hányadán vagyunk. (Az arczképet felveszi s leejti a földre.)

- Mit csinál Csorváné, hol az esze?

- Megvan az épségben. Csak tegye most, a mit mondok. Be kell híni Arankát valami miatt s aztán szóljon rá félvállról, hogy: „nini, leesett egy kép, vedd fel lányom!”

Csegeiné értetlenül néz rá, de szót fogad. Kiszól annak a leánynak, a ki olvas, és követeli rajta az ollót. A leány kissé kényelmesen mozdúl; hozza az ollót nemsokára.

- Nini, leesett ott egy arczkép, vedd fel lányom!

Aranka lustán hajlik le a képért s a mint felemeli, unottan bigyeszti a száját. - Utálatos, - dörmögi magában, nyilván azért, hogy le kellett miatta nyulnia a földre. - Azzal megy ki, vissza az ablakhoz, olvasni.

Csorváné fennhéjázva mosolyog. - Hajlik hozzá! én mondom magának, ténsasszonykám. Láta, milyen szépen megsimogatta? hogy ráfelejtette a szemét! Korsós Gysziné lesz ez a leány, fogadom azt az egyet.

- Jaj, bárcsak az lenne, bárcsak! - lelkendezik az özvegy. - Van neki miből eltartani egy asszonyt, úgy tudom.

Csorváné csettint a nyelvével. Hogy van-e? Az egész városban sincs derekabb legény. Mit henczegnek azok a hivatalosok?! Az albiró is nyomorog. Hát lehet abból az angáriából megélni hatodmagával? Korsósnak legalább is kétszer annyit hoz a gazdasága.

- Jaj-jaj! Bár lenne a dologból valami! De mi csak nem járhatunk utána? Megszólnának, csuffá lennénk, világ csufjai, lelkem.

- Hát én ki vagyok, ténsasszonykám? Ki? Én, Csorva Simonné! Hány leányt adtam férjhez csak az utolsó öt esztendő alatt is, mit gondol? Meglesz a tuczat ezzel a kettővel; mert mind a kettőt elszerzem, el én; vállalom. Ehhez *én* értek, senki más.

Özvegy Csegeiné nemzetes asszony sietve tölt neki még egy pohár diókeserüt. - No lelkem, ne sajnálja magától. Áldja meg magát a jó isten. (Elibe áll s komoly, ünnepies arcot ölt.) Tudja-e, mit mondok? Azon a napon, - *azon a szent napon*, - érti? magáé a karácsonyi üsző, a melyik úgy tetszik magának. Megigérem.

Csorváné felpattan. A pálinkától is tüzel, az üsző is izgatja. - Hol a kosaram; megyek, megyek!... sietek. Bizza csak rám. Ej-ej, micsoda pár lesz ezekből, na! - Nekiszelesedik s hadarva folytatja: még magát is elszerzem lelkem, ha akarja.

Csegeiné gyors mozdulattal lép vissza s előrenyújtott két kezével háritja el ezt a gondolatot.

Csorváné kezét csókol, aztán úgy elszelel, mintha itt se lett volna. A folyosón majd felbukik az álmos kuvaszban. Oda se neki! megnézik egymást némán. Csorvánénak csak az üszőn az esze; a kuvasz ellenben megint gondol egyet. Hogy neki mégis csendesebb élete van, mint ennek az örökké lóto-futó vén kofának.

*

Egy óra múlva Korsós Gyuszihoz nyit be Csorváné.

- Na urfi, itt az ingek, - mondja, azzal letesz egy ruháskosarat a szoba közepére, a földre. Már otthon járt érte; összekapkodta, a mi kész volt, hogy mihamarabb beállithasson a legényhez. Ő mos tudniillik Korsós Gyuszira is.

- Ej be' kutyának való idő - kezdi. - Be' szomorú így egymagában az élet, a hogy az urfi lemorzsolja. Hát hova tegyem az ingeket, mondja csak.

Korsós éppen azzal üti agyon az időt, hogy borotválkozik. A mint a hangos szóra megfordul, véletlenül megvérzi az állát.

- Jézus, szent József, még elvágja a torkát, - sivalkodik Csorváné. Előkapja a szivacsot s nagy buzgalommal mosogatja a csekélyke sebet. - Láss a lássa - üvöltöz aközben, - ha most itt nem volnék! Ha úgy volna itt magában, árván!... Mennyivel jobb a házas embernek, lássa csak.

- Jó-jó, Csorváné, csak ne tapogassa a képemet annyira. Azt hiszi, nem fáj az? De ha már itt van, kapkodja össze a mosni valót. Ott van a sifonér aljában, a hol lenni szokott.

A kofa előszedeget mindent s egy pár nagyot sóhajt.

- Mi leli magát ma? Mintha nagypéntek volna, úgy nyög.

- Arra találtam gondolni, urfi, hogyha én nem volnék, magából mi lenne. Ki mosna magára; ki főtozná meg a rongyosát, a mi mindig akad. Ehun is ni, micsoda feslés! De hogy az ilyen ember azt hiszi, örökké fiatal marad; pedig megvénül, meg biz' a s akkor az ördögnek se kell majd. Most még kéne.

- Már hogy az ördögnek?

- No hát, tán *annak* is, - nyomja meg a szót a nyelves kofa. - Iszen eleget rászorgálnak magok legénynépek. De tudok ám valakit, aki majd eleped.

Korsós Gyuszi jól megnézi a kofát. - Mit gagyog maga a világba össze-vissza?

- Én mondom: *eleped*. - Láttam, hogy csókolta az arczképét, titokban. Gyönyörűséges virágszál, én mondom.

Korsós nyugtalankodni kezd. Érdekli a dolog. Ez már valami, akárkiről van szó. Kérdezne, de röstelli egy kicsit, hogy nagyon kíváncsi legyen. Erőltetve adja a közönyöst:

- Látott maga valamit! ördögöt! Csak jár a szája, a mikor hosszú a nap.

- No lássa, most pedig ugyan rövid. Mégis csak az enyém az igazság. A legszebb leány az a bizonyos, az egész városban. Hej, ha én férfi volnék! No de mit csacsogok annyit, isten áldja meg urfi...

Szedelőzködni kezd, de Korsós ráförmed. - Hova a menykőbe siet? hát a zsebkendők? azokat itt hagyná?

- Igaz ni, lássa urfi, - hol is vannak?

Keresik, keresik, de zsebkendő sehol sincs. Egyszerre ráüt a kofa a homlokára. Iszen már begyömöszöltem azt is. Jé, hol az eszem! Hát megmondjam, ki az a virágszál?

- Ha éppen kifurná az oldalát, bánom is én, mondja.

- Tudom lelkem, tudom - sűgva folytatja: hát az a liljom szál, az a Csegei kisasszonyka, az a Szűz Mária-képü.

- Aranka! - kiált fel Korsós, nekihevülve.

Csorváné szélesen mosolyog s nagyokat bólint, némán.

- Oszt' maga látta *azt*?

- Itt fusson ki a szemem, ha nem a maga arczképével babrált előttem ma is. Ha jól vettem észre, tán a keblébe dugta. Micsoda finom jószág!

- Már az igaz, szent igaz, különb egy sincs itt nála.

- *Itt-e?* De még a világon sincs. Ebből lesz oszt' asszony. Otthon ülő, szelid, engedelmes. Éppen magának való, lelkem.

- Nono.

- Dejsz' ehhez én már csak értek. Oszt' van is a kis leánynak valamije.

- Hm-hm!

- Az anyja meglátta magát, a mint arra sétált tegnap a hid-utca felé. Ott voltam éppen, a mint mondta: az ilyenfajta embert szeretem ni, mint ez a Korsós; kedvemre való fiatal ember ez.

- Igazán úgy mondta?

- Még pedig kétszer is; jó fülem van nekem. No de most már igazán haza megyek. Arra is járok tán ma a kisasszonykáék felé; nem üzen valamit?

Korsós hirtelen a kofa elé áll s beszélni készül. De megakad s dadog. - Ne mondjon semmit se.

- Persze, jobb is, ha maga megy hozzájuk. Várják ám titokban, de nagyon. Én mondom, Csorváné.

- Jó, jó. Majd meglássuk. Csak most menjen dolgára szépen.

Zavartan tuszkolja ki a bőbeszédű kofát.

Aztán gyors lépéssel méregeti végig a szobáját s egyre hűmmög.

- Szeret, bizonyos, hogy szeret, - mormolja végül. - De hogy is nem vettem észre eddig?...
Pedig gondolhattam volna.

NYILIK A RÓZSABIMBÓ.

Boncs Gábris, a beteg ember türelmetlenül emelkedett fel karosszékében és indulatosan rántotta meg a csengő zsinórját. Arra bejött egy időses nő, özvegy Gencsy Simonné, a beteg ember huga.

- Micsoda láрма az odakint? majd széthasad tőle a fejem, - mondta a beteg ember nyöszörögve.

- Egy csavargó van itt, olyan garabonczyás-féle, erővel be akar jönni hozzád. Azt mondja, iskolatársa vagy. Ráuszitom a kutyát, ha el nem pusztul innen.

- Szervusz Gábris! - hangzott e pillanatban Gencsyné mögött.

Az özvegy a hallatlan tolakodásra dühösen fordult meg s majd hogy ki nem ejtette szájából a pipát. Mert pipázott a derék nőszemély, akár egy huszárkáplár. A paprikás füstök úgy dőltek belőle, mintha napszámra fujdogálná.

- Na ez már sok egy kicsit, - ripakodott a vendégre a természetes dáma. - Se bú, se bá, csak beállit ide a beteg szobájába. Nem takarodik rögtön?...

- Nekem beszélhet; engem meg nem sért: mondtak már nekem mást is, - mormogta a „garabonczyás” hideg vérrel s ledobta egy székre a felleghajtóját, kopott utitáskáját is oda tette.

Most látszott igazán, milyen züllött. Torzonborz szakállá összegabalyodott nyíratlan hajával, kis, zömök termete olyan volt, mint a borzé.

- De hallja, akárki fia legyen is az ur, itt emberségre szokik! - kezdte Gencsyné a rendreutasítást; csak hogy nem sokra ment vele, mert a garabonczyás a szavába vágott:

- Ugyan Gábris, - fordult a beteghez, - mondd meg ennek az idős gyöngytyúknak, hogy ne karicsoljon úgy, mert ide csalogatja a felhőszakadást.

- Jézus Mária! - jajdult fel az özvegy; hallottad ezt, Gábris?!... eltűröd ezt? egy ilyen jöttmenttől?!...

- Megbolondúlok, ha úgy lármáztok, - nyögte tehetetlenül a vénség. - Széthasad a fejem.

- Hova legyek! - süvöltözött az özvegy nagy elkeseredéssel.

De sehova sem lett, hanem egyet gondolt, a vendég elé toppant s rávijjogott, mint a halálmadár:

- Adta csavargója! majd megmutatom én, kivel beszél így maga! mind ráuszitom a kutyákat, azt biz én!...

Azzal sarkon perdült s kirohant, mint a szélvész.

- Magunkban volnánk tehát, - mondta nyugodtan a különös vendég. - Rám ösmersz-e öreg? Én vagyok Kalóz Kázmér! Tudod, a vig Kalóz, a te hűséges barátod. Eszedbe jutok-e valahára...

- Minek köszönhetem a szerencsét? - nyögte Boncs kedvetlenül.

- Ugyan ne mórlikáld magadat annyira. Tudnod kell neked azt. Hát nem abban egyeztünk meg, hogy a ki kettőnk közül viszi valamire, talpra állítja a barátját? Rég volt szó köztünk erről; az ilyesmire nem is az szokott emlékezni, a kinek jól megy sora. De a nyomoruság nagyon köszörüli az ember elméjét. Te urrá lettél, én meg elzüllöttem; itt az ideje, hogy a régi barát-ságra hivatkozzam.

- Aztán mit tervezel tulajdonképpen? - kérdezte fanyar arczczal a beteg ember.

A garabonciás ravaszul kacsintott.

- Hm, az majd elvállik. Úgy hallottam, szép nagy leányod van: elvenném feleségül.

Boncs lassan fordult gyermekkori pajtásához, mintha azt gusztálná, nem bolondúlt-e meg. Vissza akarta adni a tréfát.

- Tudod mit? - mondta csipősen, - vedd el a hugomat, azt, ha hozzád megy, nem ellenzem.

- Hugod is van? szép-e? - tudakozódott Kalóz nagy érdeklődéssel.

- Magad láttad. Ő az „idős gyöngytyúk”.

Kalóz megdöbbenve hátrált.

- Pajtás, azt hiszem, jobb lesz, ha aggregény maradok! De beszéljünk komolyan, ha nincs ellenedre, letelepszem nálad.

- S te ezt *komoly* beszédnek nevezed. Ugyan mit csinálnék veled?

- Nem is hiszed, mi mindent tudok én. Bejártam Tolnát-Baranyát, még Amerikát is, - 'iszen csak itt van nem messze, a Bakonyon túl. Voltam aranyásó, gyémántkőszőrűlő, meg czirkuszigazgató; nyeltem kést, ettem tüzet, szerepeltem mint jövőmondó. Érték egy fél tuczat élőnyelvet, a tolvajábéczt bele sem számítva. Voltam vendéglős s a mikor megbuktam, beálltam pópának a havas alá. Csudadoktort még nem szült a világ olyat, mint én vagyok. Ha én ki nem gyógyítlak a bajodból, öreg, akkor bizonyosan meghalsz. Milyen bolond szerencséd is van, hallod-e, hogy én most ide jöttem. De többet nem megyek el tőled; - nem én, a meddig élek!...

Boncs elgondolkodott. Valamikor hogy dobta volna ki ezt a tolakodó frátert! S ime, most ebben az elaggott, szélütött állapotában, még kíváncsún látszik, hogy legyen valakije, a kinek senkire másra nincsen gondja, egyedül csak ő rá; a ki megbízható embere, titkárja, jobb keze, a ki könnyítsen bénaságán, pótolja elpusztult erejét.

Mert úgy érezte, hogy ámbár mozognak körülötte, mégis egyedül van ezen a világon. Egyedül, titkos szenvedéseivel, a mikről nem lehet beszélni; a miket nem szabad sejtetni, annál kevésbé elárulni. Különben dugába dőlhet minden, a mire még számít, a mit tervez, a mi elégtétele lenne, a mi élete végső célja.

Ily helyzetben igazán elkelne a meghitt jó barát, a kit még az érdek is csupán csak ő hozzá köt. Hátha beválnék ennek ez a Kalóz!

- Nem bánom, - mondta, - próbáljuk meg. Maradj itt egyelőre, de jegyezd meg, hogy egyikünk sincs a másikhoz kötve. Te bármikor elmehetsz; én bármikor kiadhatom neked az utat. Úgy veszed hasznát, a mint hozzám húzol. Mert tudnod kell, - folytatta elfojtott hangon, - hogy mások is vannak itt, a kik parancsolnak.

Aggódva nézett körül, hogy nem hallja-e szavát avatatlan fül. A garabonciás megsejtette, mi mehet végbe a magával jótehetetlen ember bensejében. Szinpadi állásba vágta magát, úgy beszélt, henczegve:

- Bántanak öregem! Visszaélnék a helyzetekkel, úgy-e! No majd másképp lesz ezután; a sarkamra állok én...

Boncs fitymálva legyintett egyet a kezével.

- Fecsegsz a világba. Tudod is te, hogy itten mi folyik. Ösmered-e már Vajdafy Ákost?

- Majd megösmerkedünk, - folytatta Kalóz a fennhéjázást, - ki az?

- A szomszédom. Kiméletlen, erőszakos ember. Csitt te, ha jól hallom, ő jön. Senki se meri az utcaajtót úgy becsapni, mint ő.

Kint, az eperfák alatt vezető pallón, erős férfilépések kongtak. Nemsokára kopogott valaki az ajtón. De nem várt választ, csak mindjárt benyitott. Napsütötte daliás alak volt, olyan két szemmel, a mely szurt és perzsel. Nem sokkal lehetett túl a harmincz éven.

- Adj' Isten öreg! milyen napod van ma? - kérdezte érczes hangon.

Lovagló ruhában volt, korbácsot lóbált a kezében. Idáig hozta magával a balzsamos pusztai levegőt.

A beteg nyöszörgött, még egyszer olyan gyöngének látszott, mint az imént.

- Sokat fáj a fejem, - mondta elkényszeredetten.

- Hogyne fájna, mikor itt olyan fülledt a levegő. - Maga nyitotta ki az ablakot s így szólt Boncshoz: beszédem van veled. - E közben jelentősen fordult Kalóz felé, a ki hiába próbálta, nem birt szembe nézni vele.

Boncs félénken kezdte magyarázni:

- Iskolatársam, Kalóz Kázmérnak hívják. Igen jóraivaló, tanúlt ember; valami alkalmazást szántam volna neki.

Vajdafy apróra végig mustrálta a garabonczyást. Az eleinte állta valahogy, de csakhamar elkezdte kapkodni a fejét, mint a ketreczbe zárt vad, a melylyel farkasszemet néznek.

- A hogy akarod, - mondta végre Vajdafy s egy kézmozdulattal, a mely félig üdvözlés, félig parancs volt, elküldte a vendéget: - hagyjon egy kicsit magunkra, kérem.

Kalóz sunyi alakja nyomban eltűnt s ekkor megszólalt Vajdafy.

- A leányod irt nekem.

- Igen? a leányom? - nyöszörgött a beteg. - Mit irt a leányom?

- Nincs rendben a dolga. Az intézet egyik fiatal tanára nagyon is kitünteti. Udvarolgat neki.

- Ejnye! Udvarolgat? - sopánkodott az öreg ember. - Mit csináljunk, vajjon mit csináljunk?

- A leányod könyörög, hogy hozzuk haza, mert nem bírja a zárdai életet. Úgyis elég nagy leány már, azt gondolom, tegyük meg a kedvét.

- Tegyük meg a kedvét, - felelt Boncs, mint a visszhang. - Majd én iratok a főnöknőnek.

- Nem szükséges. Én már intézkedtem. Jön a leánynyal egy jó házból való társalkodónő is. Gencsyné induljon értök minél előbb.

- Nagyon jól van Ákos, nagyon jól van.

Vajdafy kezét nyújtott Boncsnak.

- Most pedig pihend ki magadat, - szólt bucsuzásképen. - Én még fordúlok egyet a gazdaságban s benézek a te majorodba is. Jó éjszakát.

A mint az ajtót kinyitotta, ott látta Kalózt, alig két lépésnyire egy széken. Mintha abban a perczben ült volna le. Nyilván hallgatózott.

- Nem tetszik nekem ez az ember - gondolta Vajdafy, s ment a dolga után.

*

Boncs Ilona, a beteg ember leánya, hazajött s a következő hetekben Vajdafy végkép megfedkezett a garabonczyásról. Annak ez alatt nem volt sürgősebb gondja, minthogy tőle telhetőleg befészkelje magát sinylődő barátja bizalmába.

Ha semmi más hasznát nem látták is, arra az egyre jó volt, hogy szórakoztassa a ház rokkant urát. Gencsyné ugyan sosem bocsátott meg neki, de minthogy a bátyja most már nem őt, hanem a garabonczyást zaklatta százféle szeszélyével: a saját érdekében megtűrte valahogy. Különösen az döntött előtte, hogy szörnyen megunta már a sok titkos panaszt, a tömérdek eszelős rémlátást, a mit végig kellett a beteg embertől hallgatnia.

Szomorú előzményök voltak ezeknek a lázas panaszoknak.

A messze múltba kell visszamennünk, hogy ezt megérthessük.

Abba az időbe, a mikor az öreg embernek egy gyermekleányt hozott útjába a sors, meg egy fiatal legénykét, a kik ő nélkül talán boldogok lettek volna.

Az a legényke Vajdafy Ákos volt; a bimbóleány pedig egy édes gyermek, a ki még nem is tudhatott mást, csak engedelmeskedni.

A tejfelesszáju gyerkőc titokban szerette a leányt.

Ki ösmeri az ilyen szerelmet? Szerelmét az ártatlan fiúnak, a ki a szenteket illető áhitattal néz fel eszményére! Ki érti meg, mi az: elégni fiatalon, névtelen szenvedést rejtegetve, az epedés okát még az éjféli magányban is eltitkolva. Imádkozó szemmel merülni bele a menyországba. Némán titkolni azt a tilos érzést, a minek soha sem szabad élő hanggá válni.

A gyermek szerelmén csak mosolyogni szokás. De a kik csúfolják, gondolnak-e arra, hogy a makulátlanság tüzeit kicsinylik, a mely méltó volna rá, hogy oltárok örök lángjává váljék? Ebből a tüzből Ábel áldozata lobog fel az égre, földi salaknak ebben nincsen nyoma.

Vajdafy Ákos alig néhány hónappal volt idősebb annál a kis leánynál. A szegény leányt oda adták hát a gazdag úrnak, az idős úrnak, a ki nagyapja is bátran lehetett volna.

A két gyermekszív reménye végkép elmúlt, a hogy elmulik az esthajnal pirja, a mint az éj leszáll.

De nem váltak el végkép. A véletlen segített a sorsnak, hogy még tovább is kinozza őket. Boncs Gábris tőszomszédja volt a Vajdafy-háznak; a fiatalok néha látták egymást s megszokták lassan a mártírok szenvedését.

Ettől Vajdafy Ákos férfiuvá érett.

Ebbe a gyöngeszívű asszonyka halálosan belebetegedett.

Boncs megsejtett valamit s ámbár a szíve közepébe nyilalt a felfedezés, adta, hogy nem ijedt meg. Komédia - mondta magában fanyarul, - hisz' nincsen mitől félnem. Résen vagyok s ezentúl még jobban résen leszek.

De azért dühöngött, ha a szerepére gondolt.

Ah, hát a szép szent, a ki ő mellette megfagy, fel tud ébredni egy más férfi szemétől?

Vad és kimondhatatlan irigység szállta meg. Mind kegyetlenebb gyötrődés zaklatta, s fokonként nőtt a vágya, hogy a maga kinjait megtorolva lássa.

Szeretett ez a vénülő ember, még pedig először életében. Rideg önzése nem engedte, hogy megkérdezze önmagát: mi joga vár egy fiatal ragyogó asszonytól viszonszerelmet. Csak kapni akart, mohón és mindent; szerelemmel vagy akár a nélkül. Mert hisz joga volt ehhez attól, a ki a felesége.

A mint megértette, hogy minden hiába, feltámadt benne a gyűlölet s fogcsikorgatva sziszegte magában: - Szenvedjetek, jajgassatok ti is!

Nem állott közéjük, csak nem vette le rólok a szemét. Gyönyörűséggel duskált abban a tudatban, hogy övé az asszony, *csak* az övé. S az édes fehér karok hiába tárulnak ki az álmok látományai felé: csak őt érezhetik, a mikor ölelni akarnak.

Semmi se tudta kibékíteni, semmi se birta megvigasztalni. Még az sem, hogy leánya született. Attól csak még jobban megbolondult. Bűnös, gonosz, szörnyű gyanuja támadt, a mely minden csöpp vérért méreggá változtatta.

Egyetlen gondolat emésztette egy borzasztó kérdéssel: vajjon eléggé ügyelt-e? nem játszották-e ki éberségét?

Százszor is végigment minden percz történetén, az első naptól kezdve, és százszor esküdött meg a lelke fenekén, hogy gaz és örült minden csúf feltevése. De a következő perczben megint csak arra gondolt, hogy bizony vén már és a felesége iszonyodik tőle. Hisz nem történt az soha, egyetlen egyszer sem, hogy egy szerelmes ölelést visszakapott volna.

Térden csúszott volna valami búcsújáró helyre, hogy csuda történjék vele s megtudja a valót. Eladta volna lelkét az ördögnek, ha csak egyetlen pillantással is bele láthat a vesék titkába.

Már odáig jutott, hogy éjjel fel-felriadt s a jaguár sunyításával bujt meg szendergő neje közelében, úgy leste órákig, nem árul-e el álmában valamit.

Ettől az örök kintől még jobban megvénült; egészen elgyöngült.

Ilyen életet, ilyen zaklatást nem birhatott ki a szegény asszony. Elment pihenni mindörökre: meghalt fiatalon.

De azért Boncs Gábris nem gyógyult ki nagy betegségéből, inkább még súlyosbodott a baja. Még fokozta azt a Vajdafy nagy gyásza.

Ez a nyílt gyász már nem a fiatal legény ábrándozása volt, hanem a férfi vallomása, a ki nem titkolja többé, hogy mindent elveszített.

A férfié, a ki megesküdött, hogy meghalt barátnője gyermekét el nem hagyja soha s most már követeli a jogát, hogy ezt a szent esküjét beválthassa.

Boncs Gábris elképedt, a mikor Vajdafy úgy állt eléje, mint a ki követel. De nagyon megvénült s nagyon elgyöngült már arra, hogy ellenszegülni merjen.

Ettől a perctől kezdve nagyot fordult a koczká.

Vajdafy nélkül a gyermek sorsában semmi változás be nem állhatott. Boncs Gábris csak összezsugorodni tudott a lelki kényszer alatt, a mivel a vasember uralkodott rajta.

De csak annál szívósabban, annál konokabban élte bele magát egy sötét rögeszmébe.

Ha egyedül volt, őrjöngve tört ki belőle az örök gyanu. Tépelődvé tördelte a kezét s kérdezte önmagától: mért csügg Vajdafy egy gyermeken annyira, a kihez semmi köze: a kit az ő felesége szült!

Be-behívta magához a hugát, azt fakgatta; tőle akart részleteket megtudni a múltból, a jelenből.

Az özvegy mit sem értett a dolog lényegéből s csak konokul szívta a pipáját.

Boncsot ilyenkor előntötte a düh. Gencsyné azt hitte, hogy a füst izgatja, elkezdte a dohányát dicsérni.

- Igazi csetneki ez, lelkem, egy kis verpelétit kevertem belé, attól olyan szagos.

- Takarodjál! - rivalt rá a bátyja; - te is cselszövő vagy, meg vagy vesztegetve...

Gencsyné dohogva vonult el. Megérett benne a sejtelem, hogy bogaras a bátyja. Boldog volt, a mióta a vallatásoktól a garabonczyás révén megszabadult.

Már ő csak úgy hívta Kalózt, hogy a garabonczyás.

Ha a szélütött embernek kellett valami, csak Kalózt küldte be hozzá. Az tudta mulattatni.

Egyszer az özvegy elhatározta, hogy megtudja, mit sütnek-főznek azok ketten. Régi módszere szerint, a kulcslyukhoz folyamodott. Látnia nem volt mit, így hát a fülének szerzett tiltott élvezetet.

A czimborák éppen Vajdafyról beszélgettek.

- Nincs máskép, nem is lehet máskép, - szavalt izgatottan az öreg ember. - Köze van a leányhoz, sok köze. Ez már nem pusztá barátság. Ez nemcsak az elhunyt iránt érzett kegyelet. Látod-e Kázmér, mi folyik itt? Hát van énnekem, az *apának*, beleszólásom valamibe? Hát rendelkezem én itt? Minden csak úgy van, a hogyan ő akarja; a társalkodónő csak őt kérdi, a leány csak ő neki fogad szót; még Gencsyné is csupán csak tőle tart. Mindez jelent-e jót, Kázmér?

A garabonczyás ümmögött.

- Férjhez kellene a leányt adni - mondta, azzal a hátsó gondolattal, hogy akkor tán elpusztul innen Vajdafy, a ki az ő biztos nyugalmit folyvást rettegeti.

A beteg ember megragadta az eszmét.

- Igazad van, úgy lesz, férjhez adjuk. De őt nem kérdezzük meg, bele sem avatjuk. Ki kell sülni végre, hogy ki itt az úr, kinek van joga a leányomhoz. - Ökölbe szoritotta a kezét, úgy ismételte a foga között: az *én* leányomhoz.

Elhallgattak, s Gencsyné, nehogy véletlenül felfedezzék, hamar eltipegett.

Első dolga volt, hogy unokahugát a készülőben levő dolgokba beavassa!

- Nagy eset készül szivem, - mondta fontoskodva - nemsokára férjhez mégy. Így van jól galambom. A te korodban én már asszony voltam.

Vajdafy aznap el nem tudta képzelni, mért van a leánykának kisirva a szeme.

- Mi történt? - kérdezte tőle megütődve.

Először esett meg, hogy nem kapott választ. A fiatal hölgy, mert bizony már az volt, a társalkodónéjához menekült előle.

Ákos utána nézett.

- Istenem, - mondta izgatottan, - hogy megzavar ez a képzelődés. Mintha csak az édes anyját látnám.

Attól fogva majdnem vad volt a leány vele szemben. Mintha egyszerre csak elvágták volna régi kedvét: nagyon megváltozott. Már nem simult hozzá; nem bizalmaskodott vele, nem sugta meg neki apró, pajkos észrevételeit.

Vajdafy adta a megsértettet. Meg sem gondolta, mennyire nem illik ez bele az ő eddigi szerepébe. Bántotta a leány viselete s duzzogott érte, mint a gyermek. Napokig nem ment át Boncsékhoz. Ha kilovagolt, elléptetett előttük a nélkül, hogy csak egyszer is arra fordult volna. Pedig ha egy tekintetet vet a kis kert virágai közé, láthatott volna egy halvány rózsaszálat, a mely lopva, szemérmesen rejtőzködve fordítja feléje az arcát mindaddig, a míg a fordúlónál el nem tűnik.

A mikor már nem tudta így tovább kiállani, mégis csak beköszöntött.

Akkor is vörös volt a kisasszony szeme valamitől. Mennyire hasonlított ezzel a szenvedő arczával *ahhoz*, a ki meghalt! Ez már nem is hasonlatosság volt. Ez már a feltámadt eleven valóság volt.

Sehogy se birtak többet a régi hangon szólni egymáshoz. Mintha a multat egyetlen éjszakán át elfujta volna valami bűvös szellő.

Olyan idegenül beszéltek egymással, hogy Boncs Gábris nem ösmert volna rájuk, ha így hallja őket.

De a beteg ember erről mitsem tudott s csak ásta Kalózzal együtt a vermet, a melyben majd egyszer megfogja Vajdafyt.

A garabonczyás gondolt egyet.

- Te, - mondta Boncsnak, - hátha nincs igazad. Hátha csak képzelődöl. Pedig ha nem úgy van, a hogy te hiszed, akkor még az is megeshetik, hogy a barátod belebolondul a leányodba.

Erre a szóra felcsillant az öreg ember szeme:

- Hallod-e Kázmér, az nagyszerű lenne! Akkor megtörhetném a szívét, mint ő az enyémet. Nem adnám neki a leányomat; hallod-e, ember!...

- Annyira gyűlölöd?

A beteg kipirult a nagy indulattól. Egy másodperczre kifeszítette a mellét, úgy bizonyította: gyűlölöm! gyűlölöm!

De mindjárt összeesett s megint csak nyöszörgött:

- Igen. De hátha véletlenül a leány szeret belé?

- Tudnék rá módot, hogy ez ellen biztosítva legyünk, - mondta Kalóz, sunyi vigyorgással.

Boncs erőlködve könyökölt fel. - Mi az Kázmér; mondd meg, hamar mondd meg.

- Van valamim, a miről ha tudna a leány, nem ártana, csak a kezére kellene játszanunk.

- Hát játszd oda Kázmér!

Gencsyné jött s megzavarta a bizalmas suttogást. Boncs köhögött s boszusan förmedt a hugára:

- Ördög vigye a bagós pipádat!

- Már az igaz, - kontrázott a garabonczyás, - úgy füstöl, mint a kémény.

Az özvegy dühösen tett le az asztalra valamit.

- Ihol az orvosságod, borban kell bevenni; hanem ügyelj, nehogy a bort Kalóz úr vegye be, - tette csipősen hozzá. Azzal elsistergett.

A két összeesküvő megint egyedül maradt.

*

Másnap Vajdafy a kert egy félreeső lugasában találta Ilonát. A szegény leánykának dagadt volt a szeme, s az álmatlanságtól halvány és beesett az arcza.

Ezt már nem nézhette Ákos; fájt a szive ezért a nyiltában hervadó virágért. Szomoruan mondta:

- Vagy kitarja a lelkét, úgy, mint régen, vagy elmegyek s nem jövök vissza többet.

A ki férfiu, az így nem tréfálhat. Pedig Ákos igazi férfiu volt. A leány megijedt.

- Hogy tud *énnekem* ilyet mondani? - kiáltotta.

Valami ünnepi volt a levegőben. Az a pillanatnyi csend, a mi erre a feljajdulásra következett, a templom szentélyének a csendje volt.

Vajdafi kimondhatatlan boldogságot érzett. Felkelt volna, de a leány már nekibátorodott s megelőzte.

- Mindent megmondok, - szólott; - két szenvedésem van és egyiket sem titkolom el többé. Megsugták nekem, hogy férjhez adnak.

Vajdafi tágra nyitotta a szemét. A leány látta rajta a nagy csudálkozást s egyszerre felragyogott az arcza.

- Maga nem tud erről? - kérdezte örvendezve.

- Egyetlen betűt sem. És így elhiheti, hogy nem lehet igaz.

- Ó istenem!... hát csak a Katalin néni találmanya?!...

Vajdafi nem felelt. Szokatlan levertség vett erőt rajta egy pillanat alatt. Nem birt szabadúlni attól a gondolatától, hogy ime, az a lehetőség, a miről Katalin szólt, megvan s nagyon hamar bekövetkezhet. Ha ma nem, hát holnap; és ezt nem lehet most már kikerülni.

A leány nem látta tünődését. Őt valami egyéb foglalta el. Egy írást vett ki a zsebéből s oda nyújtotta Vajdafinak.

A férfi belenézett.

- Hogy kerül ez a maga kezébe? - kérdezte hevesen.

A leány szinte megdöbbsent ettől a szokatlan hangtól.

- Kalóz találta egy régi könyvben, - mondta.

- Kalóz *ezt* az írást nem találta. Ezt valaki úgy lopta el tőlem, az erekléim közül. S az az ember ide mert vele tolnakodni, a maga szívéhez?!

- Megmutatta. S minthogy én megösmertem a maga írását...

- Elolvasta!

A leány hallgatott. Nehéz könnycseppek perdültek végig az arczán.

Vajdafi mélyen meghatva nézte. Sokáig nem tudott szólani. Hisz ez a papiros az ő rejtegetett, lázas vallomása volt az égi ábrándképhez: ennek a leánynak az édes anyjához.

Hogy mondja ezt meg *neki*?!... Lehet az ilyet bevallani? Lehet ezt magyarázni, a nélkül, hogy szent emlékeket ne sértsen a mentegetődzés legkisebb látszata is?

Minél tovább tapadt tekintete a leányra, annál inkább úgy volt, mintha a rég eltűnt ábrándkép támadt volna fel újra s az hullatná most a könyeit előtte, a hogy tizenöt évvel ezelőtt. Zugott a feje, zakatolt a szíve. Soha, mióta él, ilyen tévelygés, ilyen zavar még nem volt a lelkében.

Az a forrongás, a mi egész bensejét lázba hozta, egészen diadalmaskodott most rajta.

Felemelte a fejét.

- Ilona, - kérdezte, - tud-e nekem *feltétlenül* hinni? Érez-e irántam elég bizalmat arra, hogy bármily örültségnek lássék is, a mit mondok, ne kételkedjék abban? Meri-e megígérni, hogy meg nem aláz, akármit hall is tőlem?

A leány ráemelte komoly, fájdalmas tekintetét, s kezét nyújtott neki. Véghetetlen bizalom, hűség, tisztaság sugárzott a szeméből.

- Akkor, - mondta Vajdafy ünnepi komolysággal és felemelte az írást, - akkor hát tudja meg, hogy az utolsó betűig *magát* illeti mindez!

A leány remegett. Földöntuli sugallás hatása alatt sóhajtott:

- Nagyon hasonlítok az anyámhoz, úgy-e?

Ákos ezt talán nem is hallotta már. Nagy elhatározás ment végbe a lelkében. Karon fogta a leányt, a ki engedelmeskedve simult hozzá.

- Jőjjön, - mondta hévvel, - bizonyosságot kell szereznünk arról, hogy sorsunk mindenkorra közös.

Vitte egyenesen a beteg emberhez. Az ajtó előtt ott settenkedett Kalóz, arra félvállról rászólt:

- Számadásom van önnel.

A beteg ember ma nagyon gyöngye volt. Éppen orvosságot vett be, Gencsyné ápolta.

- Gábris, - szólt Vajdafy bevezetés nélkül, - szeretem a leányodat és a kezét kérem tőled.

Mintha villanyütés érte volna, úgy riadt fel Boncs. Félelmes öröm, nagy diadalérzet ült az arcán.

Tehát nem lehet igaz!... Semmi sem lehet igaz a szörnyű gyanuból!... És ime, ráadásul végre kezében a boszu!

Mind a két karját kinyújtotta, szólni akart, de nem tudott. Egyet hördült s visszahanyatlott a párnájára. A tiltó szót, a kegyetlen ítéletet, a mi az ajkán volt, nem mondhatta ki. Inkább az volt a látszat, hogy a váratlan nagy öröm ölte meg.

- Meghal!... mindjárt meghal! - sikoltott az özvegy s orvosért jajgatva rohant kifelé.

A garabonciás ott fülelt az ajtónál akkor is.

- Vége a jó életnek, - mondta magában cinikusan.

Felkapta felleghajtóját meg az utitáskáját s gyors ütemben indult neki az országútnak. Hajtotta az a kilátás, a mivel Vajdafy kecségtette. De 'iszen, ő vele itt már le nem számol senki.

Ákos odabent elborúlva várta, hogy a menyasszonya kisirja magát az apja halottas ágya előtt. Tekintete közben egy arczképre esett. A szent asszony, az ő első eszménye nézett rá jószágon.

Önkénytelenül is esküre emelte a kezét, mint valaha, régen, úgy ismételte, a leányra gondolva:

- Soha-soha el nem hagyom!

AZ IGAZSÁG UTAI.

A pálkutai nagy utczában, ott, a hol az utca a csörgő-sorra nyílik, egy részeg embert találtak, a ki csupa vér volt. Ott feküdt a sárban és nehezen szuszogott; mellette volt a kapája; annak a vasán aludtvér darabok feketedtek.

A csörgő-soron is találtak ugyanakkor egy másik embert, halva. Egy szabadságos őrmestert, a ki szintén csupa vér volt. A feje tetején lyukat ütött valaki, onnan szivárgott lassan a pirosság. A mikor ráakadtak, jóformán meg is dermedt a szegény katona.

Jóval éjjél előtt történhetett a gyilkosság. Ki lehetett volna más a tettes, mint az a részeg ember, a kinek a ruhája meg a kapája vérbe volt áztatva?

Kanuti jegyző uram az előjáróság nevében rögtön idetáviratozta a hatóságot. A vizsgálóbíró hozta magával a törvényszéki orvost is, a ki a bonczolást végezze, s megállapítsa; mitől halt meg az agyonvert ember.

Csutor Ferenczet, a részeg gyilkost, akkorra már vasra verette a falu esze. Melléje adta őrnök a kisbirót, a félszemű Kóst, a ki nagy erejéről volt híres, holott a gyilkos vézna emberke volt, a kit csak azért vettek be annak idején katonának, mert könnyörögve kérte a főorvost, hogy a világ csúfjára ki ne hagyja a sorból; nem lenne akkor maradása a falujában.

Az orvos a községháza hűs kamarájában rendezett be magának bonczoló-termet, ott végezte a dolgát. A vizsgálóbíró azalatt elővezettette a csürből a vádlottat. Jobb börtön hiján a jegyző rozoga csüret jelölték ki számára, hisz úgyis vigyáz rá Kós.

Kanuti jegyző uram már előre is igyekezett a szomorú kázust a maga esetleges javára kiaknázni. Hátha valami érdemet szerezhetne a büneset kiderítése körül? Kidoboltatta volt, a mint az esetnek híre ment, hogy a ki a dologról valamit tud, az tartsa kutyakötelességének, hogy felvilágosítsa a hatóságot. Bántódása azért senkinek sem lészen, sőt megjutalmaztatik. Mondja vallomásba kiki, amit tapasztalt: Volt-e ellensége Balázs Gerő őrmesternek a faluban és kire lehet gyanu egyáltalában, hogy elkövette a szörnyű vérengzést. Annyi világos, hogy nem rablás történt, mert a katona zsebében érintetlenül maradt az erszénye, a melyben több forint volt. Különben is messze földön nincs itt köztudatosan gonosz életű ember, a ki ilyenre vete-mednék.

A vizsgálóbíró erre a megkezdett akcióra érkezett Pálkutra s a maga dolga megkönnyítésének vette, hogy mindjárt elibe hoztak egy embert, a ki fontoskodva állította, hogy ő mondhatna egyetmást.

Sőregi Jakab volt az, a piricsei kondásszámadó, a ki előtte való este együtt ivott a korcsmában Csutor Ferenczczel, a jó módu gazdával, s ugyanakkor bevetődött oda Balázs Gerő is, a szabadságos vitéz.

- Én csak azt mondhatom, - vallotta Sőregi, - hogy nagy volt a Csutor haragja, mert az őrmester egész este évődött vele, de komiszul ám. Nem is hiszem, hogy neki nem ment vón' Csutor, ha bir vele. De az őrmester takaros, erős legény volt, isten nyugosztalja.

- Sokat ittak? - kérdezte a vizsgálóbíró, közbevetve.

- Eleget ittunk, de még azután ittunk többet, hogy az őrmester tovább ment. Akkor elpanaszolta Csutor, hogy mit tett vele a katonaságnál, a mikor rezorvistának rukkolt be tavaly. Az ilyen beszuppált katona mind gögös és Balázs Gerő még annál jobban kínoztta, hajtotta Csutort, mert elhalásztta volt a szeretőjét.

- Az a hitványka ember?

- Igen; de jó módja van annak. Nagy gazda az, kérem alássan. Az őrmester meg csak a katonaságnál lehetett mutatós. Meggondolta a leány a dolgot s elment Csutorhoz. Azóta nagy a harag köztök.

A mikor már mindent tudott a vizsgálóbíró, a minek a számadó beszéde nyomán hasznát vehette: előállította a vádlottat.

Ijedt ábrázatu, keselyképü parasztemberkét hozott magával Kós, a kisbíró. Alig birta lábra állítani, oly gyöngé volt a nyomorúlt bűnös. Mindjárt sirva is fakadt.

- Méltóságos törvényszék... - kezdte nyöszörögve, de a vizsgálóbíró elhallgattatta. Felvette előbb a generálóját. Csutor Ferencz, harminczesztendős, református, nős, gyermektelen, vagyona van, büntetve nem volt.

A vádlott arczát eltorzította a rettegés; vaczogott a foga, a mint fakgatni kezdték.

- Hát vallja be no, maga a tettes, úgy-e?

Az emberke maga elé bámult s a szemét törölgette.

- Méltóságos törvényszék...

- Feleljen a kérdésre, ne himezzon-hámozzon annyit. Maga volt?!

- Lehet, lehet, - nyögte a vádlott megrezzenve.

- Mondja el, hogy történt az eset. Mondjon el mindent; csak javára válhat, ha töredelmes.

- Töredelmes vagyok, - ismételte Csutor, gépiesen.

- Nagyon haragudott az őrmesterre, úgy-e?

- Bizony haragudtam.

- Tegnap együtt ittak és akkor sokat bántotta magát.

- Sokat bántott.

- Maga azért ivott annyit, hogy bátorsága legyen. Nocsak vallja be őszintén: boszút akart állani, úgy-e?

- Én? - mondta Csutor bambán s elgondolkozott.

- Hát ugyan ki más? Csakis maga haragudott rá.

- Lehet, lehet, szepegte a vádlott s elkezdte dörzsölni a fejét, mint a ki nagyon keresgél az emlékezetében.

- Maga most is részeg, - szólt a vizsgálóbíró haragosan.

- Méltóságos törvényszék, meglehet...

Teljesen zavart volt; nyilván a megrendülés tette. Közönséges dolog az, hogy a nagy bűnösök, a kiknek semmi egy emberélet, a bíróság előtt szinte meghalnak félelmökben.

Az orvos úr beüzent a vizsgálóbíróhoz, hogy fontos dologban kéreti egy kicsit.

A vádlottat egyelőre megint rábizták Kósra.

Jó ideig tartott, a míg a vizsgálóbíró megint előkerült. Különös élénkség volt az arczán és sürgetve követelte, hogy hozzák elő neki a bűnjeleket; azt a véres kapát, a mivel Csutor az őrmestert orozva leütötte. - A seb formája nyilvánvalóan mutatta, hogy hátulról csapott bele a gyilkos a katona fejébe.

Alaposan körülnézte a véres kapát s megcsóválta a fejét. - Hm! bizonyos, hogy ez az?

- Ez az, bizonyosan.

A vizsgálóbírónak az a gusztusa támadt, hogy ő most rögtön megnézi a helyszínét s csak aztán folytatja a vallatást.

- Talán sürgősségtelen, hogy oda fáradjunk; le van itt rajzolva minden, szépen; előre megcsináltam, - fontoskodott a jegyző, egy darab papirost lobogtatva. A vizsgálóbíró elvette s szó nélkül összetépte.

- Menjünk! - parancsolta.

Kanuti uram hátrafelé tolta harcsabajuszát s hosszú lábával nagyot lépett előre. - Igenis kérem.

*

A csörgő-sor egyike volt a falu elhagyatott sikátorainak. Kevés ház volt benne; inkább csak nagy kertek nyíltak le a sövényig. Az őrmestert éppen az alacsony sövény mellett lelték vérbefagyva alig ötven lépésnyire özvegy Bojnyiknének a házatól.

Az a gyalogösvény, a melyen az őrmester haladhatott, nem volt ugyan sáros, mert partosabb helyen vezetett, de éjjel még holdvilágnál is könnyen mellé léphetett az ember a puhába, a hol meg kellett látszani a nyomnak.

Volt ugyan itt-ott friss nyom, de csak a katona bakancsától való. Pedig a gyilkos is itt járt, annak is volt lába.

A vizsgálóbíró sokáig nézte szótlanul a véres földet, a nyomokat, a sövényt, a közelben levő három vagy négy rozoga házat.

- Kik laknak itt?

- Két ház üres, azok módos gazdáké, a kik magok beljebb laknak a főutcán. Egyben Kós lakik, a bakter. Emebben pedig Bojnyikné tanyáz, a mikor itthon van.

- Ki az a Bojnyikné?

- Özvegy sorban van az istenadta. Mosni szokott az uradalmi irnok urakra, meg a papunkra is. Néha bejárogat a városba, ott keres. Valaha csinos fehérnép volt, de már kezd elkopni. Lehet, hogy miatta járt erre az őrmester. Olyan volt, - tette hozzá a jegyző, sunyin kacsinva.

- Ejnye de meleg van! megszomjaztam, - mondta a vizsgálóbíró s egyenest indult a Bojnyikné viskója felé. - Csak lesz ott egy ital víz.

Magas, erős asszony perdült ki az ajtón, a mint az idegen lépések felverték a keményre tiprott udvar csöndjét. Nagyon barna volt; látszott rajta, hogy igaza lehetett Kanutinak, ámbár csak-ugyan elvirágzott már, a hogy a legtöbb parasztasszony: aránylag fiatalon.

Csupa kőpor volt a keze; ki lehetett találni, hogy éppen surolt, mosott, szorgalmaskodott odabent.

- Mit parancsolnak a tekintetes urak? - kérdezte sziveskedve, s a nagy munkálkodástól elfuladó hangon.

A vizsgálóbíró ment befelé a házba, úgy mondta:

- Meleg van, galambom, egy ital vízre jöttünk ide, az árnyékba.

- Rögtön szaladok, hozok a kútról, - buzgólkodott a némbér, s nyalábra kapta a mindenféle házieszközt, a mit az imént surolgatott, s valamennyit egy sarokba dobta.

A mint kifutott az akáczfák alá, a hol a kút volt, a vizsgálóbíró odanyult a félredobott eszközök közé s kiemelt közülök egy kapát. Csak úgy csillogott, villogott a vasa. Ugyancsak dörzsölhették az imént.

Az asszony arra jött be, hogy az idegen ténsur nagy figyelemmel illesztget egy kis darab vasat a kapa csorbulatához.

- Mit tetszik csinálni? - kérdezte meghökkenve.

- Semmit lelkem, csak csudálkozom, hogy illik annyira ez a véres vas ebbe a fényes kapába; - nézze csak maga is.

Az asszony kiejtette kezéből a tele poharat, de egy szót sem szólott.

- Pedig ezt a kis vasdarabot, a mi ebből a kapából hiányzik, Balázs őrmester fejében találta az orvos, - folytatta a vizsgálóbíró.

- Bojnyikné, a magáé ez a kapa; maga ölte meg vele az éjjel Balázs őrmestert, - ordított Kanuti izgatottan.

Az asszony daczosan, sötéten emelte fel a fejét:

- Na, hát én öltem meg!

- Miért cselekedte?

- Mert elhagyott. Úgy ment el tegnap tőlem, hogy soha vissza nem jön. Pedig esztendőig tartott bolonddá. Érte jártam a várost mindúntalan.

- Hogy cselekedte, mondja el őszintén.

- Nem sok az elmondani valóm. A mikor bucsu nélkül kiment, sóbálvánnyá váltam; aztán itt, a kert alatt a fűben, utána futottam s a mint az alacsony sövénynél haladt, kinyultam a kertből a kapával s a fejére vágтам.

- Ezért nincs hát két nyom, - dünnyögte az ámuló-bámuló jegyző, nem állhatván meg, hogy elméje élességéről bizonyosságot ne tegyen.

Özvegy Bojnyikné nem kellett erőltetni; ment a törvény embereivel magától is, a merre parancsolták. Most már mindegy volt neki.

Csutor Ferencz bambán meredt a vizsgálóbíróra, a mint újra elővezették.

- Méltóságos törvényszék... - kezdte.

- Maga marha; maga részeges disznó, - dühöngött a vizsgálóbíró. - Mindent ráhagy, akármivel vádolják. Megbolondult maga?

- Lehet, lehet, - ijedezett a gyáva kis paraszt.

- Hátha felakasztották volna? - förmedt rá a törvény embere, hogy alaposabban megijeszse.

- Méltóságos tör...

- Hallgasson! fogja be a száját! Mitől volt olyan véres, mondja; maga állat!

- Az orrom vére folyott, instálloom; kegyelmet kérek méltóságos...

- Pusztuljon innen, de hamar, aszondom!...

Nem kellett ezt Csutor Ferencznek kétszer mondani. Még tán ma is fut, úgy neki iramodott.

Özvegy Bojnyikné nem várta meg, hogy ítéljenek véres cselekedetében. Még akkor, hogy elfogták, éjjel megfojtotta magát a köténye madzagával.

Pedig Kós vigyázott volt rá.

A KAPITÁNY GAZEMBER.

Gábris Tibor kapitány úr éppen megjött a gyakorlatról, s a mint lováról leszállott, vesszejével megveregette poros csizmája szárát, azután indult a lakására, hogy átöltözzék.

A zászlóalj legcsinosabb századparancsnoka volt, ha nem is éppen a legfiatalabb. A legközelebbi előléptetéskor várta az aranygallért, s mostanában minden háttérbe szorult előtte, a mi nem függött össze a katonasággal. Még a nőket is elhanyagolta, a mi hallatlan dolog volt az ő életében, holott azelőtt veszedelme volt a szépnemnek.

Épen ledobni készült átizzadt zubbonyát, a mikor a szolgálja jelentette, hogy egy úr van odakint, a ki nagyon sürgősen szeretne beszélni vele.

- Ördög vigye az olyan urakat, a kik nem hagyják az embert tisztálkodni, - gondolta Gábris Tibor. De fenhangon így szólt: - ha annyira sürgősen keres, ereszd be azt a majmot.

Egy középkori uriember lépett be és kissé zavartan állott meg a küszöb mellett. Arcza piros pozsgás volt. Tekintélyes hasacskát eresztett; kopasz fejetetején sűrű izzadságcsöppek gyöngyöztek; - szeméből jóság és féltékenység, majdnem alázatosság látszott. Kalapját izgatottan markolászta. Az első pillanatra jómódu kereskedőnek tetszett.

- Nevem Stein, - kezdte, alig tudva megállani a lábán a kapitány szuró szemének a hatása alatt. - Nevem Stein, - ismételte növekvő zavarral. - Vállalkozó vagyok. Van házam és családom, a mint tetszik tudni.

- Mit tetszem én tudni? - kérdezte a kapitány meglepetten.

Stein úr köhögött.

- Bocsánatot kérek, én vagyok az, a ki ott lakom az ujjvásártér sarkán, a merre a századdal mindig ki tetszik menni a gyakorlótérre. Én vagyok az a szerencsétlen...

Ennél a szónál megakadt, hebegett, irult-pirult, azután elsápadt.

A kapitány csöndesen ment feléje s gyanakodva nézte. Az a gondolat villant meg agyában, hogy egy elszabadult bolond van előtte. Ebben a hitében csak megerősödött, a mikor Stein a legnagyobb izgatottság jelei közt tette össze hirtelen a kezét s fuldokló hangon, könnyes szemmel kiáltotta:

- Ne tegyen boldogtalanná, kapitány úr! kegyelmezzen nekem!...

Gábris kapitány csak a gyakorlótéren volt vasból. Az élet közönséges körülményei közt sokszor adta jelét annak, hogy jó a szíve. Most is elfogta a szánalom s majdnem gyöngéden mondta;

- Mi baja barátom? Térjen magához. Beszéljen. Hátha segíthetek...

- Segíthet, segíthet! - vágott közbe Stein mohón s boldog reménykedéssel. - Látta kapitány úr, - folytatta, - én tudom, hogy igazság szerint párbajra kellene önt hívnom, meg kellene önt ölnöm. De mikor nem értek az ilyesmihez! - Soha semmiféle fegyver sem volt a kezemben. Családapa vagyok; két remek gyermek apja. Sok kötelesség hárul rám. Mi lenne szegény árváimból?!...

Zokogni kezdett s nagy, husos kezébe temette az arcát.

- Ez csakugyan futó bolond, - döntötte el a kapitány magában, s annál szelidebb akart hozzá lenni.

- Jó-jó, de hát beszéljen nyíltabban - mit kíván?

- Kapitány úr, kérem, - esdekelt Stein - hagyjon fel azzal az én végromlásomat okozó levélküldözgetéssel. Lásza, a feleségem jó asszony, hű asszony, egykönnyen nem féltém; de az ön levelei mégis megzavarhatnák a fejét. S akkor az én családi békém és boldogságom fel volna dulva mindörökre. Ezt nem érdemelném. Becsületes családapá vagyok, kapitány úr!... S habár egyetlen egyszer közel voltam is hozzá, hogy megbotoljam és más nőhöz közeledjem: mégis egyedül csak a nőmet szerettem mindenkoron. Ez az egyetlen botlás is inkább csak elvi volt. És szörnyű bűnhődés volna, ha emiatt el kellene veszítenem imádott nőmet, a ki boszúból - mert csakis abból - az ön karja közé dobna magát.

A kapitány orrlyuka tágulni kezdett, a mi azt jelentette, hogy megelégtelte a komédiát s most már a harag indulata támad benne.

Az egész összevisszaságból semmit sem értett. Soha életében sem hallott Steinékről, annál kevésbbé irogatott titkos és veszedelmes leveleket a Stein feleségének.

- Utóljára még bolondot üz valaki belőlem, gondolta s ez a lehetőség úgy felbőszítette, hogy majdnem nekiment a könyörgő, siránczó vállalkozónak.

Szerencsére az utolsó pillanatban minden önuralmával megfékezte magát. Nyugodt maradt. Így tudhatom meg legjobban, hogy miféle dologba kevertek bele, mormolta, a szavakat elnyelve. És kiegészítette: - ime magam is kíváncsi vagyok; pedig ha ezt a fajankót megijesztem, akkor el is riasztom egyszersmind a teljes nyíltságtól.

- Eszerint a felesége azt állítja, hogy én leveleztem vele? - kérdezte, higgadtságot erőltetve.

- Ó nem, kapitány úr, önök nem leveleztek; csak ön volt az, a ki a feleségemnek irogatott. A feleségem nem olyan asszony, a ki válaszolna az ilyesmire.

- Nagyon derék! És tudja ön, hogy én miket irtam? Látta azokat a leveleket?

- Hogyne tudnám! hogyne láttam volna! A feleségem mindet megmutatta. Lásd, - mondta - a zászlóalj legszebb tisztje - bocsánat, így mondta, - igen, a legszebb tisztje bolondul utánam s te más nővel törődöl? Borzasztó boszut állhatok rajtad, a mikor akarom!

Gábris sejteni kezdett valamit, a mitől mindjárt oszlott némileg az indulatossága. Ime, itt van előtte egy bárgyu ember, a kit a felesége az orránál fogva vezet s kitalált dolgokkal holtra rémit. Valamicskét még hízelt is a hiuságának, hogy éppen őt választotta ki a menyecske arra, hogy mint a legfélelmesebb nőhódítót szerepeltesse ravaszkodásában. Már nem akarta agyonütni Steint; sőt csiklandozta az a vágy, hogy belelásson az egész asszonyi hamisságba.

- Mondja csak Stein ur, csinos a maga felesége? - kérdezte egy kissé önzően, azzal a kételkedéssel, hogy vajjon csakugyan érdemes-e ez a hóbortos dolog arra, hogy vele időt töltsön.

Stein nagyot nézett.

- Persze hogy csinos; hiszen a kapitány úr tudja, minek kérdi?

A kapitány a homlokára csapott. Csak most jutott eszébe, hogy úgy kell viselkednie, mintha ösmerné Steinnét. (Különben hogy és miért irkált volna neki.)

- Igaza van; de én azt akartam tudni, hogy *magának* mi a véleménye, - válaszolt majdnem jókedvűen.

- Az én véleményem csak a legjobb lehet, - mondta Stein büszkén. - Bájós édes fiatal nő a feleségem, és én élni sem tudnék nélküle.

A kapitány megcsóválta a fejét. Láthatóan töprengett. Stein ott állt előtte, ismét aggodalmas és esdeklő arczczal, mint a ki tudja, hogy most dől el a sorsa.

- Jól van Stein úr, - szólt végre a kapitány, - miattam nem lesz többé oka a busulásra, ezt megigérem. De egy utólsó, - első és utólsó - (ezt nyomatékkal mondta) találkozást kötök ki ő nagyságával, még pedig négyszem közt.

Stein elsápadt. Tekintete üvegesen meredt a kapitányra. Gábris Tibor csaknem elnevette magát.

- Nono, ne gondoljon rosszra, - vigasztalta a szegény vállalkozót. - Az ön házában akarok ő nagyságával beszélgetni s ön is ott lehet a közelben. Természetesen nem úgy, hogy alkalmatlan legyen. A leveleimet akarom visszakapni.

- Ehhez joga van, - vélekedett Stein megkönnyebbülve, de azért hozzátette:

- Ámbár el is küldhetnék a leveleket.

- Stein úr!

Ezt oly hangon kiáltotta a kapitány, mintha a csatatéren a megszorult ellenségtől követelné „add meg magadat!”

A vállalkozó megrezzent és meghajolt:

- Mikor tetszik jönni? - kérdezte alázatosan.

- Most rögtön. Önnel megyek.

Öt percz alatt átöltözött s indult Steinnéhez, Steinnal.

*

Stein kint maradt a kis virágos kertben, a hogy a kapitánynyal útközben megegyezett volt.

Gábris Tibor bekopogtatott a menyecskéhez.

Egy kis sovány, vöröses szőke, borzas asszonyka jött eléje. Élénk, csillogó ravasz szeme volt rajta a legszebb. A többi „bája” mind nagyon igénytelen vala.

A mint a kapitányt meglátta, felsikoltott.

- Úgy látszik asszonyom, sejti, mi járatban vagyok, - mondta a kapitány, a nő szépségét illető csalódásából gyorsan ocsudva fel. - Szerelmes leveleimet kérem vissza.

Steinné pipacspiros lett. Majd elsülyedt.

- Tehát tudja? - kérdezte ijedten, remegve. Azután ő is összetette a kezét, mint az imént a férje. - Megvallom, nem volt szép tőlem, kapitány úr, - szólott, - de nagy ijedtségemben cselekedtem. Nem hittem volna, hogy az uram arra vetemedik, hogy önt felkeresse. Más senki se tudott a dologról. Bocsásson meg!

- Egy föltétel alatt, - mondta a kapitány.

Steinné félénken leste a szavát.

- Ha megmutatja a - leveleimet.

- Ó kapitány úr! - riadozott az asszony s megint összetette a kezét. - Ne kívánja,... csak ezt az egyet ne!...

- Már pedig éppen ezt az egyetlen egyet nem engedhetem el, - szólt a kapitány tréfásan, de konokul. - Tudni akarom, miket irtam önnek.

Steinné gyors elhatározással a zsebébe nyult s egy levélkét vett ki. Odanyújtotta a kapitánynak, azután szégyenkezve takarta el az arcját.

Gábris átfutotta a gyűrött papirost, a mely lángoló szavakkal magasztalta ennek a csunya asszonykának a szépségeit. A mint az előtte álló asszonyra nézett, észrevette, hogy szeme elé tartott ujjai közül könny szivárgott ki. Magsajnálta.

- Ne szomorkodjék, - mondta, - igazán megbocsátok.

Steinné megragadta a kezét:

- Köszönöm kapitány úr, ön nemesszívü, nagylelkü férfiú. Ön meg tudja érteni, mily rettenetes, ha egy szegény asszony attól retteg, hogy elveszti az urát, hogy az élete párját elhódítják tőle. Ezt akartam megakadályozni, kikerülni.

A kapitányban megmozdult a jó szív. Megszoritotta a csúf nőcske kezét.

- Isten áldja meg asszonyom, - bucsuzott. - Felejtsük el ezt a bohóságot mind a ketten. A férjét megnyugtatom. Legyenek boldogok.

A kis virágos kertben Stein már a türelmetlenségtől reszketve várta.

- Nos?

- Minden rendben van, Stein úr. A neje angyal, a kit meg kell becsülnie. Isten önnel.

Stein az izgatottságtól kiszáradt gégével rohant a feleségéhez. Az asszony még lángolt az imént lefolyt jelenet izgalmától. A mint az urát meglátta, kiegyenesedett. Páthosszal kezdett szónokolni:

- Ha egy perczczel előbb toppantál volna be, itt talátnád volna a kapitányt a lábam előtt. Könyörgött, hogy hagyjalak el téged ő érette. És lásd, én elutasítottam. Mindörökre! Majd meglátom, mi lesz a jutalmam.

Stein szívdobogva ölelte meg a kis csunya asszonyt és szerelmesen, szenvedélyesen szoritotta magához.

Nagy érzései közben eszébe jutott az az ígélet, a mit Gábris tett volt neki s a mit lám, megszegett. Mert hisz' mégis el akarta csábitani ezt a hűséges teremtet.

Felemelte az öklét s megfenyegette a levegőt.

- A kapitány gazember! - mondta, mély meggyőződéssel.